

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Acta Ecclesiae Mediolanensis

Acta Synodalia Dioecesana Ecclesiae Mediolanensis, Pars Secunda

Borromeo, Carlo

Brixiae, 1603

Instrvctionvm Fabricae. Et Svpellectilis Ecclesiasticae. Libri II. Caroli S. R.
E. Card. Tit. S. Praxedis Archiepiscopi iussu ex prouinciali decreto editi ad
Prouinciae Mediolanensis vsum. Carolus S. ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-11399

INSTRUCTIONVM
FABRICÆ.
ET SUPELLECTILIS
ECCLESIASTICÆ.
LIBRI II.

CAROLI S. R. E. CARD. TIT. S. PRÆXEDIS
Archiepiscopi iussu ex prouinciali decreto editi ad
Prouinciæ Mediolanensis vsum.

*Carolus S. R. E. Presbyter Cardinalis Tit. S. Præxedis Archiepiscopus
S. Ecclesiæ Mediolanensis; Clero populôq; prouinciæ nostræ
salutem in Domino.*

Tit. q̄ pert.
ad ornatum
& cultû ec-
clesiæ pa. 101.

In decreto in Conci-
lio Prouinciali III.
per nos edito, has &
fabricæ, & supelle-
ctilis ecclesiasticæ
instructiones in lu-
cem damus: in qui-
bus sanè cum de sacris ædibus, capellis,
altaribus, oratorijs, baptisterijs, sacra-
rijs, cæterisque id generis extruendis:
tum de vestibis etiam sacris, ornamen-
tis, vasibus, aliisque ecclesiastico ap-
paratu conficiendo, ea potissimum præ-
scripsimus, quæ prouinciæ nostræ ec-
clesiarum frequentiori vsui & ornatui
opportuna atque accommodata vidi-
mus. Illas autem tum multiplices ec-
clesiasticæ ædificationis formas; tum
eius item partes, atque ornamentorum
species varias, quæ præsertim in no-
stra hac prouincia vel rarò fortassè in
vsum cadent, vel certè architectonicæ
artis professorum iudicium consili-
ve necessariò requirent: tum immen-
sum præterea illum pretiosè supellec-
tilis apparatus consultò prætermisimus.
Cum enim in prouinciali illa synodo
de Coepiscoporum nostrorum consilio
opus hoc nostra cura conficiendum sta-

tuerimus: illud tantùm spectauimus, vt
& ædificij, & ornatus, & apparatus eccle-
siastici norma & forma certa, cû ratio-
nibusq; patrum conuenienti, per nos cõ-
monstrata, prouinciales nostras eo de
genere constitutiones ac decreta in exe-
cutionis vsum induci sedulò curaremus:
& ecclesiarum simul omniũ, præcipueq;
parochialium splendori & cultui in po-
sterum prospiceremus. Atque sicut qui-
dem opus hoc porrò necessarium arbi-
trati sumus; ita multis partibus illud
implicitum & difficile, a nobis deside-
rare præcepimus, tum diuturniorem
diligentiam, tum otium plurimorum:
quo si aliàs caruimus, occupationibus
Archiepiscopalibus variè distenti; cer-
tè his temporibus maximè: quibus pro
eosanè quod debemus, necesse habui-
mus, nostri gregis pestiferæ contigio-
nis morbo laborantis salutem perpetuè
inuigilare, succurrereque omni pater-
næ sollicitudinis officio. Erat igitur,
cur si omnia complecti voluissemus,
instructionum harum nostrarum edi-
tionem in aliud tempus, longiusque dif-
ferremus: sed cum superiores causæ,
tum in primis debitum studium execu-
tionis, & prouincialium nostrarum cõ-

stitutionum, & Apostolicæ visitationis, nos eò plane impulerunt, vt ne rem illarum constitutionum decretorumq; executioni necessariam diutius prorogaremus; cum scilicet & altarium, & baptisterij, & aliarum ecclesiæ partium exædificationes, & supellestilis apparatus, illis ipsis decretis fieri præstare oporteat, pro ratione formæ his nostris instructionibus demonstratæ. Quamobrem eas in lucem edimus: in quibus complexi sumus, vt mox narrauimus, quæ prouinciæ nostræ vsui potiora ac frequentiora animaduertimus. Ad cætera verò (multa illa quidem) quæ ab architectonicæ artis scriptoribus sapienter, copiosè, vtiliterq; tractata, ad augustissimam eam sacrarum basilicarum, & ad ecclesiasticæ omnis ædificationis splendorem pertinent, vt peritorum architectorum consilium adhiberi oportere censemus; sic in ijs ipsis antiquam illam, ab apostolicis vsque temporibus excitatam fidelium pietatem ac religionem, quæ in ijs ædium sacrarum constructionibus, in admirandisq; sacræ supellestilis apparatu præclarè eluxit, imitandam proponimus. Porro ingens olim extitit ecclesiarum, & structura, & multitudo, vt vestigia indicant, quæ his temporibus cernuntur; ingens præterea, pretiosaq; admodum sacrorum indumentorum, & vasorum cõpia. Calices, candelabra, & reliquæ eius generis per multa vsui ecclesiastico dicata aurea atq; argentea, tum vestimenta, vel inaurata, vel auro, argento interta, omnemq; denique ecclesiasticam supellestilem, non modò Romæ, Ierosolymis, Constantinopoli; sed (quod ad nostram pietatem inflammandam plurimum roboris habere debet) Mediolani tanti fuisse accepimus, vt inde pater patronusq; noster sanctissimus Ambrosius satis habuerit, quo aliquando in summa vrgentiq; necessitate, vel captiuo redimeret, vel paupotes aleret. Libros item codicesque sacros inauratos, & purpura byssoque vestitos, & auro, argento cælatos, ac nonnullos aureis, argenteisq; literis, ijsq; vncialibus, scriptos olim fuisse, ab sancto Hieronymo memoria prodatum est. Antiqua igitur huius pietatis, religiosæq; liberalitatis, omni per-

petua imitatione dignæ, exemplis non solum externis, verum domesticis vos excitati, quæcumque nostris his instructionibus de fabrica supellestileq; ecclesiasticæ præfinitimas, quò plura olim, longeq; maiora eo ipso de genere præstita esse cernitis; eò libentius promptiusq; suscipite, atque, vsque adeo exequimini; vt & nos vestrum istud pietatis studium in Domino commendemus, & à Deo bonorum omnium remuneratore, vos vberrimùm, & sempiternum inde præmium capiat. Valete.

INSTRVCTIONVM
Fabricæ ecclesiasticæ.

LIBER I.

DE SITV ECCLESIAE.

Cap. I.

ECCLESIA cum edificanda est, primùm Episcopi iudicio, & de architecti quem is adhibuerit probarivæ consilio; locus huic ædificationi accommodatior eligi debet.

Qua in re valde spectatur, vt vbicunque illa exstruatur, loco editiori aliquantò fiat.

Si verò vbi extruenda est, loci positura plana omnino tota sit; deligatur saltem in ea situs, qui ita extet, vt exstructa ecclesia; tribus, aut ad summum quinque gradibus ad eam ascendatur.

Sin autem ne hoc quidem loci natura patiat; cum partem nullam sic extantem, pauloq; eminentiorem habeat; id subsidij comparetur structura basium ecclesiæ: quæ in altum ductæ, naturalem illam loci planitiem ita superent, vt ad ecclesiæ pavimentum illis tribus vel quinque gradibus ascendatur.

In situ præterea deligendo ea etiam cautio adhibenda est; vt, & quò maiori in veneratione ecclesia habeatur, & quoad eius fieri potest, ab omni strepitu, vnde diuinorum officiorum interturbatio existit, longius absit; illius positura loco sit, qui ab omni luto, ceno, spurcitiâ, ab omniq; sordium genere, à stabulis, cau-

his, caponis, officinis ferrarijs, emporijs, atq; ab omni foro venalicio procul distet, ac ne è regione quidem istiusmodi locorum propè sit.

Cautio item sit, vt situs eiusmodi quaratur, vbi ecclesia exædificari queat, insula instar; nempe ab aliarum ædium parietibus interuallo aliquot passuum, vt infra loco de platea demonstratur, diuisa ac separata, quemadmodum antiqui instituti est, ratioq; certè postulat. Id verò cum vbiq; tum in pagis, locisve, vbi ædificia crebra non sunt commodius agi poterit.

De vicinitate, & coniunctione ædium ecclesiasticarum cum situ ecclesiæ.

AT illud tamen ab ecclesiasticæ ædificationis ratione alienum non est, vt ab aliquo latere domicilia ministrorum ecclesiæ, præsertim verò episcopalia, canonicalia, & parochialia sint; non illa quidem habitationis ædificio parietibus ecclesiæ inherrentia, sed muris per illud aræ distantia ve spatium ductis coniuncta, sacrarumque ædium situi vicina, vt concilij Carthaginensis canone cautum est.

Ministrorum autem, qui custodes, sacraræ dicuntur, habitatio, vt res ecclesiasticæ eorum fidei commissæ, ab omni sacrilegij, furti, incendijve periculo tutiores sint, ecclesiæ aut sacrariæ adiuncta, locove eiusdem sacrariæ superiori, vt in nonnullis ecclesijs est, extrui poterit.

Qua in exstructione hæc videnda sunt.

Primo vt ne huius habitationis structura ecclesiæ prospectus impediatur, aut offendantur; neve ecclesiæ fenestris luminibusve obstruatur, aut impedimentum afferatur.

Deinde vt ne eiusdem habitationis prospectus ullus, aut fenestra fiat vnde in ecclesiam introspectetur.

Præterea ianua ne sit, qua iter adit, sive per ecclesiam pateat, ad quotidianum, priuatumq; reum domesticarum importandarum, exportandarum ve usum; sed quæ tantum ad diuina officia, & munera sua obeunda, ab illis in ecclesiam conueniatur.

De area Ecclesiæ.

Ponenda præterea cura est, vt ne loco humido vliginosove area ecclesiæ deligatur; nec verò propè colles, aut decliua loca, quò aut torrens, aut alia aquæ vis fortè defluens, detrimentum ædificio afferre possit.

Si quando tamen in cliuo ædificari necesse est, ibi hominum opera planities fiat, quæ respondeat magnitudini futuræ ecclesiæ: à cuius tergo, latere ve, spatium itidem planum cubitorum duodecim, & amplius, pro ædificij ratione intersit ad excisam præruptamve rupem; hæcque etiam firmo pariete muniatur, effossis præterea hinc inde canalibus, per quos aqua interdum confluens aliò deruetur.

De amplitudine situs Ecclesiæ.

Situs præterea ecclesiæ amplitudo ita patens esse debet, vt non solum multitudinem populi locum incolentis, vbi ecclesiæ, vel parochialis, vel collegiata, vel cathedralis ædificatio futura est; sed frequentiam etiam hominum interdum ad solennitates confluentium capere queat.

Qua in re ratio illa negligenda non est, vt unicuique homini tantum spatij esse possit, quanta est ab omni parte mensura vnus cubiti & vnciarum octo; idque præter spatium, quod columna, pilæve, ac parietes capiunt.

DE ECCLESIAE FORMA.

Cap. II.

ATQVE hæc quidem breuiter de ecclesiæ situ: sequitur illius exædificandæ forma: quæ cum multiplex esse possit, ad eam sanè deligendam, pro situs ratione, proq; ædificationis amplitudine, architecti periti consilium Episcopus adhibere debebit.

At verò illa huius ædificij ratio iam inde ab apostolicis ferè vsque temporibus ducta, potior est, quæ crucis formam exhibet.

Gene. Carthag. 4. c. 14.

exhibet, vt planè ex sacris basilicis Romanis maioribus ad eum modum extructis perspicitur.

Illà porro ædificij rotundi species, olim idolorum templis in vsu fuit; sed minus vsitata in populo christiano.

Ecclesia igitur omnis, ac illa præsertim, quæ insignem structuræ speciem requirit, ita ex ædificanda potius erit, vt crucis instar sit: quæ eum multiplex, tum ob longa esse potest; hæc in frequentiori via, reliquæ minus vsitatae sunt.

Ea igitur, quæ crucis oblongæ similitudinem præfert ædificatio, vbi potest, in omni ecclesia, vel cathedrali, vel collegiata, vel parochiali, quæ extruenda est, struetur.

Vbi verò sitas de consilio architecti, aliam potius quam longam ædificij formam postulat, ad illius præscriptum modum Episcopi iudicio comprobatum, eiusmodi structura ecclesiæ fieri poterit.

De modo ecclesiæ ædificandæ instar crucis.

Hæcque ipsa Ecclesia, siue vnâ tantum, siue tres, siue quinque, vt dicunt, naues habitura est, crucis instar, cum alia multiplici ratione & modo, tum hoc vno constare potest, extructis scilicet extra cappellæ maioris ingressum duabus ab vtroque latere cappellis; quæ ad brachiorum similitudinem productæ, à toto ecclesiæ ædificio pro amplitudine extent; ac foris aliquatulum pro architecturæ ratione promineant.

DE PARIETIBVS Exterioribus, & frontispicio. Cap. III.

Reliqua autem, quæ ad structuræ genus, ad parietes benè materiatis, eorumque similitudinem, incrustationem, tectoriumve opus, aliaque id generis atinent; pro ecclesiæ ædificandæ modo, proque regionis locive conditione, iudicio Episcopi, ac de architecti consilio diligentius statuentur.

Illà tamen ratio in parietibus extrinsecus habeatur; vt qui à latere, & à tergo sunt, in ijs nulla imago exprimat: qui

à fronte, eò decentiorem augustioremque aspectum præferent, quò sacris imaginibus picturisve sacram historiam exprimentibus ornatiores erunt.

In frontispicio igitur pio ornatu, pro structura ecclesiasticæ ratione, proque ædificij magnitudine, architectus videat, vt cum nihil profani appareat; tum rursus splendide pro facultatibus exprimat, quod loci sanctitati conueniat.

Illud verò præter cætera adhibeatur, vt in vniuersiusque ecclesiæ, præsertim patriarchalis frontispicio, à superiori scilicet parte ostij maioris, extrinsecus pingatur, aut sculpatur decore religiosoque imago beatissime Mariæ Virginis Iesum filium in complexu habentis: à cuius latere dextero exprimat effigies sancti, sanctæve, cuius nomine illa ecclesia nuncupatur; à sinistro alia item sancti, vel sanctæ, cui præ cæteris parochiæ illius populus venerationem tribuit; aut saltè (si totum id triplicis imaginis opus fieri non potest) sancti, sanctæve solius tantum figura fiat, cuius nomine ipsa ecclesia appellatur.

Quòd si vel annunciationis, vel assumptionis, vel natiuitatis Sanctæ Mariæ tantulum diemve festum ea ecclesia habet; beatissimæ virginis effigies exprimat, quæ mysterij rationi conueniat.

Vt verò à pluuia & tēporis iniuria perpetuò defendatur; id structuræ opere soletter prospicere architecti erit.

Cætera porro, quæ aut sculpturæ, aut picturæ opere, aliisque grauibus ac modestis ornamentis, frontispicio ecclesiæ maiestatem augustam religiosamque reddunt, Episcopus architecto etiam si opus est adhibito viderit, pro ecclesiasticæ ædificationis quæ struetur, ratio poscet.

DE ATRIO, PORTICV, & vestibulo. Cap. IIII.

ATria præterea in fronte sacre ædis, pro aræ ratione, proque ædificij ecclesiastici structura fiet, de architecti consilio, intus ab omni parte porticibus cinctum, alioque decenti architecturæ opere ornatum.

Si verò præ situs angustia, aut præ tenui

consu,

ensu, id exædificari non potest; porticus saltem a fronte itidem extruenda curetur.

Quæ porticus columnis marmoreis, aut pilis lapideis latericijsve erecta, longitudine omnino ecclesiæ latitudinem adæquet.

Lata autem, atque alta ita esse debet, ut longitudinis sue rationi rectè conuenienterq; respondeat.

Hæc forma in vnaquaque ecclesia parochiali porticum extare cõueniens erit. Si per inopiam ne id quidem præstari potest; saltem prorsus curetur, ut ante ianuam maiorem vestibulũ eiusmodi extruatur, quod duabus tantum columnis vel pilis aliquantulum ab ea distatibus exædificatum, forma quadrata sit: tantumq; spatij habeat, ut paulò latius quàm ecclesiæ ianua pateat.

DE TECTO. Cap. V.

ET quoniam tecti magna est habenda ratio, propterea quòd omne ædificium tueatur: si quidem eo sublato, aut malè confecto, putrescit materies, labascunt parietes, omnisq; sensim dissoluitur structura; certè in ecclesia tegenda, quæ sacris imaginibus, omniq; pio ornatu, & religioso apparatu, ad perpetuatatem extruitur, diligens ac singularis industria requiritur architecti.

Qui quæcumque tecti, vel dispulsiati, vel testudinati, vel laqueati formã, pro ædificij ratione delegerit; videat in primis, ut & materia lignea fabrilis, nempe tigna, canterij, templa, asseres, & alia id generis, ex quibus illud constat, & cõtignatio omnis benè firma sit.

Tegendi autem tecti ratio, cum & pro regionum vsu, & pro ædificiorum modo diuersa sit; ipse viderit, quæ ecclesiæ extruccioni sit accommodatior.

In ecclesiarum autem, quæ insigni structura exædificantur, & amplo censu sunt, tectis operiedis, tegulas, si minus æreas, ut olim, at saltem plumbeas adhiberi conueniet.

Laqueata tecta in ecclesijs constriui, cū basilicarum quarundam Romanarum vsus docet; tum mysterij significatio sua det: fornicata tamen fieri non alienum

erit pro locorum consuetudine, quòd tutiora ab incendio ædificia sint; qualia tamen fornicato opere tecta in basilicis vrbis & pronuncia Mediolanensis insignibus atque antiquis cernuntur.

Cautio verò in eo adhibenda erit, ut tecti proiectura eiusmodi fiat, qua stillicidia ab imis parietibus arceantur, proculve sint; idq; aptè ac decenter, prout certo structuræ opere potest, fieri architecti cura erit.

Ne item saggundijs ob stillatione diurnam detrimentum parietes aliquando capiant; eorum fundamenta, vbi primum è terra extare incipiunt, pauimentis lithostratis benè consolidatis, saggunda latius aliquantò productis sternantur: tum verò terra congelta inde procul perpetuò amota sit.

Ne præterea iidem possint per pluuiam stillicidijs penetrari, si fortasse aliquando tegulæ, imbricesve corrupti fuerint; in illorum summitate, quæ tecti trahibus subiacebit, structura loricave testacea cum coronis prominentibus adhibeatur, quæ tecti etiam proiecturam adiuuabit.

DE PAVIMENTO. Cap. VI.

ATque hætenus quidem de tecto: nunc sequitur pauimentum: quod in ecclesia non spicatum, nõ è laterculis coctilibus, non alio latericio opere, nisi vitriato sit; sed in insigni salt. in ecclesia, cappellisq; maioribus, & alijs præclaræ structura, marmore, aliove solido lapide stratum sit, opere ite in tessellato, aut scutulato politè confecto, aut musijio item.

In alijs verò ecclesijs & capellis, vbi hoc non potest, silicibus expolitis, vel opere testaceo confectum.

In pauimento, quale quale illud sit, neq; pictura neq; sculptura crux exprimitur; nec verò præterea alia sacra imago, historiarum, ac ne alia item, qua sacri mysterij typum gerat.

DE OSTIIS. Cap. VII.

DE ostijs, & antepagmentis sacrarũ ædium multa a sapientibus architectis

æctis præscripta sunt: quæ pro ecclesiæ edificandæ ratione, proque structuræ modo seruari accuratius debent.

Ullud verò caueatur, vt à superiori parte sè illa arcuata sint (cùm à portis vrbium dissimilia esse debeant) sed quadrangula, qualia in basilicis antiquioribus conspiciuntur.

Nec verò humili structura depressiora sint, sed duplo altiora, vt architecturæ ratio fert, quàm latitudo paret.

Superiori parti coronix decenti opere adungi potest, è qua rotundum instar hemicycli, & scaphæ emineat; vbi sacræ imagines, vt supra præscriptum est, sculptantur, aut pingantur, vt in antiquis, ijsq; insignioribus basilicis Mediolanensibus perspicitur.

A fronte ecclesiæ ostia exstruantur; imparia verò sint, ac planè totidem, quot naues è quibus ecclesia constat.

Media autem nauis (si è pluribus nauibus ecclesia constet) tria ostia, vbi præ amplitudine potest, à fronte habeat; si verò ex vna tantum, hæc omnino ostia tria à fronte habeat. nam pluribus ostijs cùm ob alia multa, tum ob virorum mulierumq; distinctionem, ad ecclesias ingressum pateferri debere, indicant basilicæ Romanæ.

Ostium medium à cæteris, & laxamento, & ornatu præcipuè distingui debet, præsertim in basilica cathedrali; vbi illud sculptura leonum exornari decet exemplo templi Salomonis, qui in basibus illos sculpi iussit, vt præsulum indicaret vigilantiam; id ipsumq; in plurimum huius Mediolanensis prouinciæ basilicarum cathedralium ianuis ita exstructis præclare cernitur.

Ostiorum ecclesiæ valuæ eiusmodi esse debent, quæ non tam ornatum quàm firmitudinem ostentent.

Porro è cypressò, aut cedro fieri conueniens esset: si minus è nuce vbi potest fiant, opere fabrili ornata, quod non picturæ tenuitatem imitetur, sed sculpturæ piè expressum aliquantisper emineat: laminis autem æneis illas quæ insignioribus ecclesiæ sunt, vestiri, opereq; sacrarum imaginum cælato ornari conuenientius erit; cùm basilicarum Romanarum valuas, non modò æneas, sed argenteas,

argenteove illitas, aliquando extitisse memoriæ proditum sit.

Hæc ostiales valuæ, & pessulis, & seris, & clauibus grandiusculis à parte interiori firmiter munitæ sint; ab exteriori autem parte nullo modo.

Vbi verò id aliquando fieri necesse sit, in vnus tantum ianua, quæ à latere maioris ianua est, valuis ostiolum paruum exstrui liceat, isdem instrumentis extrinsecus munitum, firmiterq; compactum.

A tergo autem, nec verò præterea à lateribus vllum ecclesiæ ostium extrahatur; nisi quo ingressum fieri necesse est, vel ad campanile, vel ad cœmeterium, vel ad ministrorum ecclesiæ domicilia.

Neque item propè altare vllum, vel à regione eius laterali, alioue eiusmodi loco, qui illud rectè spectet: indeq; sacris altaris ministris, aut impedimenti, aut irreuerentiæ, perturbationisve periculum aliquando existeret possit.

DE FENESTRIS

Cap. VIII.

HÆC de ostijs satis sunt, cum alia multa Architecti periti iudicio relinquantur: superest de fenestris, quæ pro ratione architecturæ, proq; modo, ac magnitudine ædificij in ecclesijs & in cappellis struentur.

Neque est, cur de earum longitudine, ac latitudine quidquam, aut de forma hoc loco multa tradantur; cùm potius ab architectonica arte huius generis præceptio sumenda sit.

Ea autem in sacrarum ædium fenestris forma vel plurimum seruata est, vt à parte superiori paululum rotunda, à lateribus aliquantulò intrinsecus latiores appareant quàm extrinsecus, prout etiam mylterij ratio à patribus demonstrata suadet.

In media ecclesiæ nauis, vbi per tecti eminentioris altitudinem potest, tum in nauibus etiam inferioribus laterales fenestras fiant, eaq; impares ab vtroq; latere: atque in vnus cuiusq; intercolumnij medio ita ordine exstructæ, vt rectè sibi respondeant, neque à zophoro,

episty-

3. Reg 7.

epistylivè testè valde distent.

Vnde verò lumen præcipuè ecclesia & cappella maior excipiat, fenestra orbicularis ampla, pro modo ecclesiæ, instar oculi à fronte supra ostium maius exadificetur, atque extrinsecus ornetur pro structuræ modo.

In alijs nauibus à frontispicio, item fiat forma oblonga architecti iudicio.

Verùm lumen etiã excipi potest ad cappellæ & ecclesiæ vsum, è tholo, ex umbilico scilicet fastigiatæ fornix, lanternis vndique factis.

In cappella maiori, ac præterea in singulis minoribus, pro earum magnitudine ac modo, ab vtroq; latere eæ item fiant, vt vtrinque lux præbeat.

Si verò à lateribus lumen excipi nullo modo potest, neque satis est, quod ab orbiculari, alijsve frontispicij fenestris imbibitur, quodve aliunde excipitur; è pariete qui à tergo cappellæ est, recipiatur.

Cautio autem adhibeatur, vt nullam altaris cuiusvis partè, ne minima quidè, fenestræ posterioris parietis occupent; tum maximè, nè altare quod eidem parieti propè sit, rectè spectent, aut villo sanè modo supra altare sint.

Cæterùm si aliunde lumen commodè & decenter sumi non potest; tunc fenestra, quæ necessariò supra altare extruenda est, ab ima parte paulò acclivius foras prominens, opere testaceo, aut tabula solida marmorea areave strata, eiusmodi sit, vt aqua foras omnino defluat; intro verò ne gutta quidem penetret.

Cautio item sit, vt si montoso, aliove loco, vbi vétorum vis maxima esse soleat, ecclesiam ex adificari contigerit, ita fenestræ vndique à septentrione præsertim architecturæ rationibus fiant, vt à nulla parte ecclesiæ detrimentum, neque periculum sacris ministerijs, neque incommodum fidelibus orantibus existat.

Fenestræ omnino altè, atque ita extruatur, vt inde qui foris stat, introspicere non possit.

Vbi autem necessariò fenestra minus alta quam præscribitur, aliquando extruatur necesse esset (quod facillè vsu veniet in veteribus ecclesijs refarctis) ea mu-

niatur vitreis valuis, quæ nullo modo aperiri possint, nè introspectetur.

Fenestræ autem omnes, quales quales sint, clathris ferreis, vbi potest, muniantur, adiuncto etiam opere vitreo & pelucido, neq; vlla ex parte picto, nisi imagine tantùm Sancti, cuius nomine ecclesia cappellave nuncupatur, vt lumen illustrius ad illius cappellæ ecclesiæve vsum excipiat.

Sint item extrinsecus filis æreis instar retis vndique septè.

Quæ operis vitrei sepimentive extructio ornatior esse potest pro edificij modo.

In ecclesijs autem, quibus ob inopiam vitreo opere confici non possunt, sint opere saltem telè instructæ.

At è quocunque genere opereve sint, eiusmodi tamen esse debent, vt aperiri, aut amoueri aliquando possint, ad omnis vaporis in ecclesiæ cappellæve ambitu conclusi exhalationes.

DE ECCLESIAE SCALA ET gradibus. Cap. IX.

IAm verò est, vt de ecclesiæ scala & gradibus aliqua instructio fiat, cum ad illam editiori loco exedificatam ascendendi necesse sit.

Si igitur loci situs, vbi ecclesia extruenda est, ita è planitie eminet, vt scala quæ pluribus gradibus constat, opus sit; tunc illa pro ecclesiæ modo latè patens, è marmore, aut è solido saltem lapide struatur, gradibus totidem, quot ad ascendendi vsum commoditatemque necessarij sunt.

Qua in re videndum est, vt illi & numero impares existant, & quinto, tertiove quoque gradu planum fiat, quod pro ascensus ratione cubitis circiter tribus congruenter pateat.

Si verò præ ascensus altitudine ordines graduum plures statui oporteat, hæc etiam ratio habenda est, vt illi quoque numero impares extant.

Gradus autem singuli altitudine sint vnciarum octo, latitudine circiter cubitali, aut paulò ampliori pro structuræ genere.

DE CAPELLA MAIORI.

Cap. X.

NVNC verò quoniam quæ exposita sunt, omnia ferè ad exteriorem ecclesiæ fabricam pertinent, sequitur vt de interiori dicatur.

Ac primo quidem loco de capella & altari maiori.

Situs igitur huius capellæ in capite ecclesiæ loco eminentiori, è cuius regione ianua primaria sit, deligi debet: eius pars posterior in orientem versus rectâ spectet, etiam si à tergo illius domicilia populi sint.

Nec verò ad solstitialem, sed ad æquinoctialem orientem omnino vergat.

Si verò positio eiusmodi esse nullo modo potest, episcopi iudicio, facultateque ab eo impetrata, ad aliam partem illius exædificatio verti poterit: tuncq; id saltem curetur, vt ne ad septentrionem, sed ad meridiem versus si fieri potest, planè spectet.

Porrò ad occidentem versus illa extruenda erit, vbi pro ritu ecclesiæ à sacerdote versa ad populum facie Missæ sacrum in altari maiori fieri solet.

Capella hæc fornicata sit; musico præterea opere, aut alia illustri picturæ structuræve specie, pro ecclesiæ quæ ædificatur ratione ac dignitate, decore ornata.

Eius pavementum extruatur ecclesiæ solo altius, pro situ loci, proque ratione item ecclesiæ: quæ si parochialis est, altius vncijs octo ad minimum, aut cubito vno ad summum; si collegiata, vel cathedralis, aut certe parochialis in signis, hæc altitudo ne minor sit cubito, nec verò maior cubito itidem, & vncijs præterea sexdecim.

Vbi verò in capella maiori locus subest, quæ Confessio dicitur, ad illius loci altitudinem huius pavementi altius extruendi ratio aptè & decenter referatur.

Gradus ad capellæ maioris ascensum, è marmore, lapideve solido, aut è latericio opere, vbi nulla copia lapidis marmorisve est, confecti sint: ijque numero impares, vnus scilicet; tres, aut quinque, pluresve pro altitudinis ratione.

Quorum singulorum graduum altitudo ne maior sit vncijs octo; latitudo autem ne minor sexdecim, nec verò maior cubito.

Si pavementi capellæ ve altitudo paulò minor sit cubito; ad ascensum tres gradus ædificentur pari altitudine.

Si verò ea altitudo cubitum aliquantò excedit, gradus quinque; sin autem illa ob confessionis locum longè maior est; totidem fiat (at impares numero) quot ad ascendendi vsu necessarij sunt: ijque singuli æqualem itidem altitudinem habeant pro ratione vnciarum, quibus altum est eiusdem capellæ pavementum; sed nunquam tamen maiorem illis octo vncijs.

DE ALTARI MAIORI.

Cap. XI.

ALTAIRE maius capellæ suo loco ita constitui potest, vt ab ipsius altaris gradu infimo vsque ad cancellos, quibus illa septa, sepiendaue est, spatium intersit cubitorum octo, atque vbi potest, ecclesiæq; amplitudo pro decori ratione postulat, etiam plurium; vt id spatij commodo vsuiq; sit clero frequenti, ad Missæ solemnem sacrum, diuinorumq; officiorum celebritatem aliquando conuenienti.

Idque propterea vbi opus sit, si à tergo cappellæ extrinsecus situs est, vbi illius spatium produci possit, vsque adeo producat, vt tantum spatij cappellæ detur, quantum supra præmonstratum est: si hoc non potest, atque præ loci exiguitate angustiaq; illius altaris cappella non tantum spatij in ecclesijs parochialibus, collegiatisve habet; tunc ille inter altaris inum gradum & cancellos situs interiectus, spatio esse debet cubitorum ad minimum quatuor; vt saltem in Missæ solemnem sacro pro cæremoniis quæ obeundæ sunt, ratione, spatij locus congruus detur & sacerdoti celebranti, & diacono, & subdiacono; alijsq; clericis in eo ministrantibus.

Cui angustia breuiq; cappellæ vt ab anteriori parte illud saltem cubitorum quatuor spatium interuallumve detur; ea si opus sit, iniri potest ratio, vt illius
pla-

planum gradusq; eiusmodi sint, reconcinenturve, qui è capella ipsa extantes, forisq; aliquantulum decorè prominentes, octanguli, aut sexanguli formam præbeant.

Si autem extra illius fines intercolumnia sunt, siq; id ecclesiæ amplitudo postulat, illud ipsum spatium parare capive poterit, eiusdem cappellæ pariete vsque ad prima illa intercolumnia producto.

Vbi denique præ angustis situs lociq; finibus exiguum aut nullum ferè spatium esse potest; id saltem omnino præstandum est, vt altare parieti qui ab illius tergo est, propius admoueat, & clathris, si illud quatuor cubitorum spatium habere nequit, distet saltem pro situs ratione, quam maxime potest, ita tamen, vt ab ipso etiam pariete procul sit cubito vno & dimidio.

Sit autem altare maius à scabelli solo altitudine cubitorum duorum & vnciarum octo, & ad summum decem; & longitudine cubitorum quinque, ac plurius pro ecclesiæ cappellæve magnitudinis ratione: latitudine verò cubitorum duorum & vnciarum duodecim, ac plurius item pro longitudinis & situs modo.

De gradibus altaris maioris.

Præterea si à lateribus, & à fronte spatij satis datur: gradus tres adhibeantur, vnus scilicet quem per se bradella facit, tum alij duo ipsa bradella inferiores: qui duo è marmore solideve lapide fieri debent; aut si id non potest, è latericio opere: lateq; pateant vncijs ad minimum sexdecim; viginti verò, si potest, ac plus item, vbi decorè pro spatij ratione fieri possit.

Gradus verò tertius, qui ex ipsa bradella existit, è scitilibus tabulis esse debet.

Bradella autem à fronte altaris cubitos duos, & à lateribus etiam producta, vncias sexdecim late pateat, ita vt à tribus partibus illud complectatur.

Altitudo item singulorum gradum sit vncijs octo.

Vbi verò pro ecclesiæ altarisq; maioris

amplitudine gradus plures esse possunt, ibi quinque extrui poterunt, latitudine & altitudine mox præscripta.

De situ imaginis Crucifixi.

Vbi ipso autem cappellæ maioris fornicato arcu, in omni ecclesia præsertim parochiali, crucis & Christi Domini in ea affixi imago, ligno aliove genere piè decorèq; expressa proponatur, apteq; collocetur.

Quo loco si minus rectè pro humili arcus fornicisve depressione collocari potest; parieti, qui tunc supra ipsum arcum est extrinsecus inhaerens, affigatur sub tecto laqueato: aut certè super ianua clathrati cancelli cappellæ omnino ponatur.

DE CHORO. Cap. XII.

CHORI præterea locus, à populi statione vt vetus structura & disciplina ratio ostendit, seclusus, cæcellisq; septus, cum ad altare maius esse debeat, siue ab anteriori parte (vt antiqui instituti est) illud circumdet; siue à posteriori sit (quia vel ecclesiæ situs, vel altaris positio, vel regionis consuetudo sic postulat) vsque adeo late, longeq; vbi pro situs spatio potest; patere, etiam in hemicycli, vel in alterius formæ, pro ratione cappellæ ecclesiæve, modum, architecti iudicio debet; vt & amplitudine, & ornatu item decenti, ecclesiæ dignitati, clariq; multitudini aptè respondeat.

DE TABERNACVLO SANCTISSIMÆ Eucharistiæ. Cap. XIII.

QUONIAM verò ex decreto provinciali tabernaculum sanctissime Eucharistiæ in altari maiori collocari oportet, de eo instructionem aliquam hoc loco fieri conuenit.

Primò illud in ecclesijs insignioribus; vbi potest, è laminis argenteis, aut æneis, iisdemq; inauratis, aut è marmore pretiosiori, fieri decens est.

Quod tabernaculi opus politè elaboratum, & aptè benèq; inter se compactum, pijs

Prou. 1. tit. que pert. ad fact. Euchar. pag. 8.

pijs itema mysteriorum passionis Christi Domini imaginibus exculptum, & inaurato artificio certis locis periti viri iudicio decoratum, religiosi & venerandi ornatus formam exhibeat.

Intrinsicus autem tabulis populeis circumamictum esse debet, vel alijs eiusmodi; vt ab humiditate, quæ ex metalli marmorive genere existit, sanctissima Eucharistia illo amictu omnino defendatur.

Vbi tabernaculum eiusmodi non fiat; tunc è tabulis, non nucceis, vel alijs, quæ humiditatem gignunt, sed populeis, aut similibus politè elaboratis, & religiosa- rum vt supra imaginum sculptura ornatis, iisdemq; inauratis extruatur.

Amplum pro dignitate, & magnitudine, ratione ecclesie, in cuius altari maiori collocandum est.

Forma vel octangula, vel sexangula, vel quadrata, vel rotunda, prout decentius & religiosius accommodata videbitur ad ecclesie formam.

In summo tabernaculi sit imago Christi gloriosè resurgentis, vel sacra vulnere exhibentis: vel si in altari exigue alius cuius ecclesie per tabernaculi occupationem congruus locus cruci (quæ alijs super eo collocaretur) esse non potest, ea pro alia sacra imagine in tabernaculi summitate vel perpetuò affigatur, vel processionum causa aliquando amovenda, decorè constituatur, affixa Christi crucifixi sacra effigie.

Benè præterea idem tabernaculum super altari basis ornata firmitudine suffultum, aut firmis altaris gradibus decorè confectis, aut angelorù statuis, alijsve suffulcimentis religiosum ornatum exhibentibus sustentatum, firmiter fixum hæreat; tum benè etiam clavi munitum sit.

A summo fronte altaris procul collocatum extet, non minus cubito vno & vnicuique sexdecim, ita vt corporale latè expandi, & pixis, cum aliquando vsu venit, commodè in altari poni possit: neque rursus à fronte sic distet, vt ad sacra Eucharistiam depromendam sacerdoti gradu etiam ligneo opus sit; nisi situs, & illius structure ratio aliud necessario postulet.

In insignioribus porro ecclesijs, vbi præsertim à tergo altaris chorus est, proque illarum structure ratione eius altaris latitudo ampla admodum est, remotius esse potest: quoniam ab illa chori parte posteriori commodè & decenter ipsa sacra Eucharistia è tabernaculo summi potest: tuncque ab eadem chori parte ostiolum alterum præscripta forma fiat.

Atque sub tabernaculo armariolum nullum sit; ac ne asseruandis quidem libris, supellectilive ecclesie locus sit.

Vbi in altari ita vt supra collocari, suffulcirive præ illius angustia tabernaculum totum non potest: à tergo suppositis basibus, aut alijs suffulcimentis benè firmis, illud aut totum, aut pars nitatur; ea tamen forma & ratione, vt neq; spatium inter altare & parietem interiectum (quòd exiguum est) impediatur, quominus altare circumiri possit.

Panno serico rubri coloris, si ambrosiani ritus ecclesia sit; aut albi, si Romani, intus ab omni parte vestitum atque ornatum sit.

Ostiolum habeat ab anteriori parte ita patens, vt paruulum alterum tabernaculum, quod intus in eo includitur, facile commodeq; introducatur, & expromatur: ita præterea ad aperiendum accommodatum, vt totum in frontispicio à latere planè hærens, sacerdotis inde sacra Eucharistiam depromentis brachium manumve non impediatur.

Sit verò ornatum sacra Christi Domini crucifixi, aut resurgentis, aut vulneratum pectus exhibentis imagine, aut alia pia effigie.

DE CAPPELLIS ET Altaribus minoribus. Cap. XIV.

Hæc breuiter de altari, & cappella maiori, de quæ adiunctis dicta sunt restat separatim alia instructio de cappellis & altaribus minoribus, præter ea quæ suo loco demonstrata, maioribus & minoribus cappellis, altaribusve communiter conueniunt.

Primum igitur cum altaria plura edificari oportet, & ecclesia instar crucis

ex-

extructa abside constans duo quasi brachia habet; tunc à capite vnus & alterius brachij locus aptè conueniens erit, vbi altaria duo ædificentur; vnum à dextro, alterum à sinistro; si modò spatium sit pro modo latitudinis infra præfinitę. Is locus, si cappella cum altari ibi extruenda est, latè patere debet cubitos ad minimum nouem & vnciarú octo.

Si verò ad hemicycli formam parietis concauitas facienda est, cui altare inhæreat; eius loci latitudinē esse oportet cubitorum saltè sex & vnciarú sexdecim.

Quæcunque etiam Ecclesia, siue tribus nauibus, siue vna tantum constat, extra suę cappellæ maioris situm, ab vtriusq; lateris capite locum habeat, sicut supra mox præfinitimus, ita patentem, vbi in vno & altero item latere, pro modo formaq; præscripta, cappella, & altare de eorè apteq; exedificari possit, aut ad hemicycli saltè speciem parietis concauitas fieri queat, cum altare innixum hæreat; cum in eiusmodi Ecclesia, præter illas duas quæ à brachijs sunt, alix etiam cappellæ cum altaribus extruendę sunt, in vtriusque illius lateris capite exedificari poterunt; nisi illis quæ in capitibus brachiorum sunt, vicinæ nimium sint, contra ac præscriptum est.

Quarum cappellarum vnaqueque, siue in dextero, siue in sinistro latere ita extruatur, vt vbi plures naues sunt, in medio nauis sit, in cuius capite est.

Vbi verò ex vna solùm nauis Ecclesia constat, in medio parietis spatium struatur, quod inter cappellam maiorem & angulum Ecclesię interiectum est; ita tamen, vt hæc à maiori cappella saltè distet cubitis duobus: si modò ædificij ratio, pro oneris quod sustinet, grauitate, structuræ forma, spatium maius non postulet.

Si verò ad hemicycli formam in parietis concauitate altare collocandum est: id etiã in medio illo, vel nauis, vel spatij vt supra interiecti fieri debet: sic tamen, vt altari maiori non valde prope extruatur; quominus sacerdos in vno celebrans, ab alio qui sacrum in altero facit, impediri, perturbariue queat.

Id igitur omne, quod de cappellis, altaribusq; in vno & altero item latere

à capite Ecclesię extruendis mox præscriptum est; in Ecclesijs locum habere potest, vbi cappella maior extructa, & altare ibi situm ita existit, vt intus sit spatium cubitorum saltè quatuor.

Quibus verò in Ecclesijs præ situs angustia altare maius cappellam non habet; aut si habet vsq; adeo illa exigua est, vt altare in ea extructum foras in Ecclesiam versus promineat; indeq; altaria quæ à lateribus sunt, facillè prospiciantur: tunc ab ijs partibus, lateribusve, quæ ab illarum capite sunt, etiam si spatium pro ædificationis ratione supra præscriptum aptè ampleq; interiectum esset, altaria tamen fieri non debent; tum quia dum in vno altari sacerdos sacrum faceret, ob propinquitatem alterum sacerdotem in alio celebrantem impediret, aut inturbaret.

Vbi item altaribus compluribus opus est; illorù ædificationi locus tertius propterea aptus erit, nempe Ecclesię latus vtrumque; vnum scilicet quod ad meridiem, alterum quod ad septentrionem vergit.

Quo in vtroque latere cappellæ cum altaribus extrui poterunt, quæ ab Ecclesię corpore extent, forisq; promineant: sed in illis extruendis eæ infra præscriptæ rationes seruari debent.

Vt cappellæ æquè inter se distantes exedificentur; tamq; lato spatium inter vnã & alteram interiecto, vt ab vnus cuiusq; cappellæ vtroque latere fenestræ extrui possint, vnde lumen aptè aperteq; excipiantur.

Si verò ita inter se distantes extrui non possunt, coniunctæ tamen ita fiant, vt semicirculi, aut semioctanguli forma prominenti spatium inter se præbeant, vnde lux à lateribus recipiatur.

Vt in Ecclesia, quæ nauibus pluribus constat, è conspectu intercolumnij omnino rectè sint; nè ipsis columnis pilisve earù prospectus impediatur.

In ecclesia autem quæ vnã tantum nauim habeat, medium planè respiciant, quod inter vnum & alterum arcum tignumve est, quo tectum opere fornicato aut laqueato suffulcitur, sustineturve: aut si cappellæ latitudo superet latitudinem eiusmodi spatij, neque illud fieri queat;

queat; summitate arcus cappellæ ad perpendicularum tignum sustineatur.

Cappellæ minores omnes, vna eadēque latitudine, longitudine, & altitudine consent; ac demum omni ex parte, quoad eius fieri potest, sibi inuicē cōueniāt. Quæ verò tamē sunt in capite brachiorum Ecclesiæ Crucis formam exhibentis, eæ pro ratione situs, vt ceteris aliquantō ampliores, sic forma illustriori etiam esse poterunt; modò inter se illæ vna alteri omni alia ex parte rōdeant: Ne subter suggestum, vnde vel organo sonatur, vel Euāgelium Epistola ve pronunciatur, aut concio habetur, vnde vecanitur vllō modo cappellæ minores altaria ve exādicentur.

Ne inter pilam structilem columnāve, aut arcum tignum ve, quo tectum suffulcitur, in ingressu Ecclesiæ primo loco situm, & parietem qui ab anteriore Ecclesiæ parte est, cappella vlla exstruatur; nisi illa tantum, quæ in Ecclesijs vbi animarum cura geritur, baptisterij collocandi causa nomine ve sine causa exādicanda est.

Altaria cappellæve à pariete qui in frōtispicio Ecclesiæ è regione. Altaris maioris est, nullo modo exādicentur; neq; item alio in loco, in quo sacerdos celebrans terga vertat cappellæ maiori.

Cappellæ minoris latitudo patens esse poterit cubitis nouem, aut vndecim, & amplius prout est; Ecclesiæ situs amplitudo: nec verò minor cubitis septem. Longitudo autem ab ingressu vsq; ad parietem cui altare adhæret, ducta, minor cubitis septem esse non debere videtur; vt & ministranti clerico spatij satis sit, & ne quidquam de Ecclesiæ parte aut naui cancellis occupetur. neque maior item: vt ne populus qui in Missæ sacro præfens ad est, cappellarum lateribus impediatur, quominus ab omni ferè Ecclesiæ parte sacerdotem celebrantem conspiciat.

Si verò tantum spatij cappellis minoribus dari non potest; fieri poterit etiam longitudo minor, quinque videlicet cubitorum & vnciarum octo.

Quæ ratio cum locum planè non habeat in illis cappellis, quæ in capite Ecclesiæ à latere cappellæ maioris sunt; ideo illæ

longitudine aliquantō maiores permitti poterunt quàm aliæ

Si præ situs angustia quibusdam in Ecclesijs, cappellæ quæ præfinito modo formaque foris omnino emineant, exstrui non queunt; exstrui poterunt saltem, vt maximè pro eiusdem situs ratione foris extare prominere possunt.

Sin aut loci situs is est, vt edificari non queant, quæ foris vt præscriptū est, emineant, atq; extent; ab Ecclesiæ vno & altero itē latere necessaria tantum altaria fieri poterunt, exstructis parietis cōcauitate hemicyclis, scaphisve, pro situs lociq; ratione foras decore prominentibus. Si verò ne ad hemicycli quidem formā exstrui vllō modo possunt; tunc altaria parieti herentia, ob causam necessariam tantum fieri poterunt; aut erectis columnis duabus, aut alijs fulcimentis decentibus intus ab Ecclesiæ pariete paululum extantibus, vno à dextero, altero à sinistro latere.

Quæ ambæ columnæ inter se à superiori parte opere fornicato vel eiusmodi cōiuncta sint; aut hemicyclis pictura saltē ad ornatus speciem decorē expressis.

Quæcunque denique altaria, ob causas supra expositas ijs in locis exstruentur, exstructave; vbi præ situs angustia cappellæ magnitudine præfinita edificari non possunt, ita vt cancellos clathræve à recto pariete extare forisq; prominere necesse sit; ea singula in arcum sic redigi poterunt, vt cubitum vnum & vncias sexdecim non excedant; nec verò super ijs gradus vllus adhibeatur, vt & illa, & cancelli, quàm minimā possunt, foris prominent.

Eorundem tamen altarium cancelli à scabello seu bradella cubiti vnus & vnciarum saltem octo spatio interiecto figantur, vt id spatij clerico in Missæ sacro ministranti omnino detur.

Denique si Ecclesiæ amplitudo latè patens id fert, angustior fieri poterit, exstructis ab vtroque latere cappellis longitudine, & altitudine, ac forma supra præscripta; cum præ amplitudine valde patenti, locus earum instructioni supra præfinitæ intus eiusmodi esse possit, vt Ecclesiæ altitudinis spatium inter illas interiectum congruenter etiam pateat.

Cap-

Cappellarum minorum pavementum al
eius quàm Ecclesie solum octo vncijs
strui debet, amplius verò aliquando vt
infra permitti poterit.

Vniuscuiusque cappellæ minoris limen,
vbi per facultates fieri potest, è marmo-
re, lapideve solido esse debet; ac sexde-
cim, & ad summum viginti vncias latè
pateat; tum eiusmodi sit, vt & ingressus
gradum faciat, & ipsum cappellæ solum
æquet: isq; vnus tantum gradus ad cap-
pellæ ascensum extruatur.

At præter illum liminis gradum, duos
alios inferiores, p loci si, vltve ratione,
& cappellæ amplitudine, vbi maior plu-
ribus gradibus extructa sit, fieri permis-
sum erit: isq; si minus è marmore, at sal-
tem è solido lapide, aut denum è lateri-
bus fiant.

Eorum latitudo eadem sit, que supra de-
monstrata est de liminis gradu: de alti-
tudine idem seruetur, quod dictum est
de gradibus cappellæ maioris.

Vnaqueque cappella, sicut de maiori di-
ctum est, fornicato opere extruatur.

Altaria in fronte mediâ vniuscuiusque
cappellæ construantur, non à lateribus.
Ea singula minora à scabelli, quam bra-
dellam vocant, solo, superficieve, in alti-
tudinem erecta sint cubitis duobus, &
vncijs octo.

Longè pateant cubitis quatuor & dimi-
dio: nec verò min⁹ quatuor saltè cubitis.
Lata sint cubitis duobus.

Scabellum seu bradella altaris, tabulis
asseribusve ligneis cõficiatur; latitudine
que sit cubitorum duorû, altitudine vn-
cizum octo.

Longius præterea quàm altare ita pateat,
vt vnumquodque eius latus excedat vn-
cijs sexdecim, neq; verò plus cubito, rur-
susq; ab vtroque latere illud cingat; si
modò præ angustia cappellæ, hæc latitu-
do lateralis non impediatur clericum mi-
nistrantem: tunc enim non excedat, sed
tantum adæquet altare.

COMMVNIA CAPPELLARVM
Altariumve maiorum & mino-
rum. Cap. XVIII.

De minoribus cappellis & Altari-
bus breui hac instructione explica-
ta, sequuntur communia cappellarum;

altariumve maiorû & minorum, que in
extructione seruanda sunt.

Altaria non ex opere ligneo, sed ex lapide
lateribusve extrui debebunt; atq;
ita vndiq; obstrui, vt fenestella forame-
ve nulla ex parte in ipsis relinquatur,
vbi quidquã asseruari recondive possit.

Nec verò ideo prohibentur altaria; que
quatuor pluribusve lapideis collumellis
aut pilastratis angularibus suffulciatur,
qualia in prouinciâ Mediolanensis vsu
cernuntur, quin etiam altaria quamuis
muro obstructa, eiusmodi pilastratis ab
angulis suffulciri congruum est; ne pare-
illa Chriftimate iniuncta, si latericia sit,
facile decrustata collabatur.

Neque præ terea sub ijs quidquam omni-
no reponatur.

Altaria singula, que non tota cum sacer-
dote item celebrante opere fornicato,
sed tecto laqueato teguntur, aut fornice
ita altè extructa, vt ea fornix commo-
dè sæpiusq; purgari non queat, integu-
mento etiam, quod capocielo dicunt, o-
periantur.

Idq; vel ex marmore solido ve lapide,
aut etiam latericio opere erectis colu-
nis quatuor, si altare maius est; si minus,
lateraleve, duabus, aut alijs decentibus
fulcimentis intus ab Ecclesie pariete
paululum distantibus, vno à dextero, al-
tero à sinistro latere, que operimentû
sustineant opere fornicato aliave ratio-
ne confectum, vel ex tabulis scetilibus,
aut è tela cærulea decenter depicta fieri
poterit.

Quod è ligno aut tela integumentum, ca-
thenis ferreis è tecto vel è pariete pedè-
tibus, aut alia firma structura sustineat.
Hic autem operimentum cuiusmodi sit,
vndiq; ita latè patere debet, vt altare
ipsum, & Sacerdos ibi Missæ sacrum fa-
ciens, omnino contegatur; quo diligen-
tius & ille & Altare, à puluer e omniq;
labenti sorde defendatur.

Sit verò hoc integumentum vsque adeo
Altari proximum, vt ab eo aliquantif-
per pro decori ratione elatum, commo-
dè tamen & facile purgari queat.

De fenestella vrceolorum.

Fenestella in pariete qui à tergo altaris est, à latere vbi epistola legitur, ornatè politeq; fiat, eaq; ex marmore, solido ve lapide, vbi potest.

A solo altè extruatur cubitis duobus. Eius verò latitudo sit vncijs sexdecim, altitudo viginti quatuor; sitq; distincta marmoreo lapideove opere tranuerso. Pars inferior vsui sit ad proiciendam aquam ablutionis manuum Sacerdotis sacrum facientis.

Ideoq; in medio foramen exiguum habeat, vnde illa defluat in cisternulam sub fossam.

Superior verò pars sui erit ad peluim cum vrceolis dum Missæ sacrum sit reponendam.

Quoniam verò Altare maius aliquando longè distat à pariete posteriori, cui sepe adheret chorus, id propterea si loco cõstituto fenestella ea collocari nequeat, tunc in pariete à latere Epistolæ, vel eius loco propè Altare construi; vel èt remotius vas aliquod è solido lapide decoro ornatu poni poterit, in quod ea aqua infundatur; ita tamen, vt neque impedimentum neq; deformitatè afferat.

De clauo ferreo appendendi biretti.

Clauus ferreus, quo birretum Sacerdotis celebrantis appendatur, aliquo ornamento, præsertim ex auricalcho, affigatur ab eodem latere Epistolæ, propè eam fenestellam, aut etiam alio congruo eiusmodi loco, non altius à pavimento cubitis duobus.

De Tintinnabulo.

Tintinnabulum paruum vnicuiq; Altari à parte vnde Euangelium legitur parieti laterali affixum hereat, appenso funiculo tam longo, quo clericus ministrerue, cū Corpus Domini eleuatur, vti possit, ad illud certis distinctis ictibus pulsandum.

Vbi verò altare sine cappella est, ita ab Altari distet, & è pariete quantum potest emineat, vt funiculo ducto Altare non impediatur, neq; sacerdos interturbet.

Quod verò attinet ad maius Altare, cõmodius minister clericus tintinnabulo gestatorio è sacristia allato quàm appenso vtetur. nihilq; propterea est, cur eo loci illud appendatur: præsertim in amplioribus Ecclesijs.

De clathratis cappellarum, & Altarium cancellis.

Anteriori vnus cuiusq; cappelle, etiam maioris parte ingressus sit, clathra ferrea cubitis tribus alta in summo gradu cappellæ figantur: nec verò tamè aliquando altiora prohibeantur, vbi præsertim hoc septo tutiora & munitiora esse oportet.

Eaq; omnia, vbi per facultates potest, paruulis pilis aut vasculis ad aliquam speciem decorè cõfectis, in parte tum ima, tum media, tum summa deornari debent. Si verò cappella, vt aliquanto maior sit, octanguli, sexagulive formam exhibet: clathra itidem in eius summo gradu figatur, quæ ei formæ respondeant.

Ab ima verò parte per altitudinem circiter cubiti opere aliquo artificioso ferro illa inter se dense instructa sint, vt canibus ingressus nullus sit.

In clathrorum medio ianua clathrali etià opere decenter constituatur, quæ valuis vtrinque, & pessulo, ac sera claudatur.

Vbi verò vis & copia ferri, quo ad cappellarum instruendum vsus clathra cõsentur, haberi minus potest, si ibi lapides solidi, marmorave apparari queant, è marmore, aliove solido lapide, columellæ opere (quod vocant, balustrio) addita coronicè fieri poterunt, aliquanto clathris ferreis humiliores, quibus cappellarum pars anterior septa ornetur, atque instruatur.

Quibus autem in Ecclesijs, cappellis, altaribusve, præ tenuitate facultatum, nec clathra ferrea, neque marmoreas lapideasve eiusmodi columellas, ad sepienti, ornandi; vsus comparari posse Episcopus iudicaret; in ijs id opere ligneo polito ac tornatili præstari eiusdem cõcessu poterit.

Cancelli autem lignei depressiores itidem ac humiliores quàm clathra ferrea aliquanto esse debent, in quorum summa parte ad ornatu coronæ apponatur.

Vbi

Vbi cappellæ altarium minorum ample-
sunt, quæ aliqum populi multitudinem
dum Missæ sacrum fit, capiant, quamuis
clathra in ingressu habeant, in earum ta-
men parte interiori, quæ propè Altare
est, cancelli item lignei saltem figi debe-
bunt; quibus illud ita sepiatur, vt & præ-
sentis populi frequentia paululum à Sa-
cerdote sacrum faciente seclusa distare
compellatur: & locus sit clerico mini-
stranti.

De coronice lignea altaris.

Vnicuique scabello, etiam maioris
altaris, coronix lignea tribus digi-
tis, nec verò amplius alta adiungatur;
qua à tribus item partibus illud cingatur:
ita vt à parte anteriori pallij, & à la-
teribus Mantilium tobalearumve extre-
mitas eiusdem coronicis opere vsq; oc-
cultetur; etiam vbi altaris scabellum à
fronte tantum extat.

De instrumento tela Altaris.

AD Altare etiam instrumentum ad-
hibeatur, quod telare dicunt: in quo
pallium expansum, paruulisq; vncijs af-
fixum, ipsi altari accommodetur: idq; è
quernis nucisve asseribus sit, tum per-
politè confectum, tum etiam vncijs qua-
tuor latum; atque eiusmodi, quo altaris
mensa ab anteriori parte, rursusque ab
vtroque latere circundetur.

Cuius telaris capita summitatesve parie-
ti affigantur innectanturve, cui altare
inhæret.

Fulcimenta item quibus telare ipsum su-
stentatur, ex ijs nucis seu quernis asseri-
bus duo sint; vnum à dextero, alterum
à sinistro Altaris cornu anterioris; & al-
terutrum vncijs quatuor latitudine esse
debet.

Vbi verò altare à pariete remotius est,
telare totum altare vndiq; cingat, ad-
sintq; duo alia fulcimenta in cornibus
posterioribus altaris, quibus ab ea par-
te sustineatur.

A parte etiam superiori, quæ altaris mè-
sam equat, idem telare in ipsa superficie
aliquo d exiguas fossulas tenuiter conca-
uas habeat; ijsq; singulis fossulis tenues

clavi vncinuli, quibus pallij cordule, mi-
nutive anuli annectantur, & ita inferan-
tur atque insingantur, vt ipsius altaris
solum non superent.

E quibus fossulis vna omnino fieri de-
bet, quæ in telari ad medium altare sit:
reliquæ autem hinc inde binæ, ternæve,
vel plures pro amplitudine Altaris, æ-
quali interuallo esse possunt.

De gradu ligneo à parte poste-
riori Altaris.

GRadus in Altaris minoris superfi-
cie à parte posteriori vnus tantum
isq; ligneus adhiberi potest: ea longitu-
dine sit, quæ Altare æquet; latitudine vn-
ciarum octo, altitudine etiam totidem.
In Altari maiori ne fiant; nisi cum cubi-
tis tantum duobus minutisve à pariete
posteriori illud distat: tuncq; eiusmodi
gradus vnus pluresve decenter adhibe-
ri poterunt; ita tamen, vt circuitus Alta-
ris sub ea structura non impediatur.

De mensa Altaris maioris.

Altaris maioris, in quacunq; vel ca-
thedrali, vel collegiata, vel paro-
chiali Ecclesia, tū etiam minoris, quod
consecrandum sit, mensa marmorea, aut
è solido lapide curari debet: & vbi pōt,
ita longè lateq; sicut Altare pateat.

Vbi apparari non potest, quæ sit tantæ
latitudinis, non tamen latè minus pate-
re debet cubito vno & dimidio: longitu-
dine verò ipsū altare omnino adæquet,
nisi vbi pro loci regionisve situ, ne eius-
modi quidem adhiberi possit, cui à fron-
te agglutinetur; à tergo, qua parte deest,
suppleri poterit cæmentario latericio-
que opere.

De fenestella reliquiarum sacrarum in
Altari consecrando.

IN Altaris fronte tergove sub ipsa
mensa, fenestella quatuordecim vel
sexdecim vncijs ampla, aut in stipite
mésave illius, pro ratione consecratio-
nis, qua libro pōtificiali prescripta Epī-
scopus vt maluerit, fossa instar sepulcri,
eodem quo fenestella, sed multò minori
spatio extruenda est; vbi cum illud con-
secratur, sacræ reliquæ reconduntur.

Ea verò fenestella ab ostio occludi debet tabella marmorea lapideave, in qua sculpta sit Crucis imago: tum nomina quæ constant sacrarum reliquiarum in altari reconditarum insculpentur. Vbi verò non fenestella sed fossa adhibebit, inscriptio hæc, aut ab aliquo altaris latere, aut in mensa fiat, literis incis. Fossa verò quæ in mensa est, tabella itè marmorea, ita firmiter & accuratè occludatur, vt nihil omnino supermineat.

De mensa altaris, & tela cerata.

Altaris consecrati mensa, etiam si eius pars è lateribus facta sit, tota tegatur cerata tela: quæ telari præscripto inclusa, clavis configatur. Vniuscuiusq; altaris nõ consecrati solũ, pavementumve, mensa ex tabulis scilicet politè confecta, atque ad illud contegendum vndiq; ampla consternatur. Huic mensæ Altare portatile aptè inseratur, atq; ita, vt inter vtrunq; mensæ cornu in medio collocatũ, ab ipsius fronte nõ longius distet spatio vnciarũ octo. Cuius portatilis altaris longitudo, non ab vno ad alterum cornu, sed à fronte in posteriorem partem spectet. Sic verò illud insertum sit, vt è mensæ superficie vix paululum aliquid extet, quo Sacerdotis celebrantis tactu dignosci possit.

De Lapide Altarium portatiliũ.

Lapis autem Altaris portatilis à parte superiori secturam in planum ductam, quã smussum dicunt, vndiq; habeat. Quæ sectura latè pateat medio transuerso digito. Lapis longè vncias viginti, latè sexdecim pateat, præter capsæ dimensionem cui insertus est. Capsa eius è nucea omnino tabula sit, crassitudine vnciarum circiter duarum aut plurium pro lapidis crassitudine. Tabulæ verò illi in omni latere intus à summa parte pro lapidis longitudine & crassitudine concauata ipse lapis inseratur, ita vt, illa concauata tabulæ linea prominente, eiusdem lapidis sectura operiatur.

In qua capsâ sacrarum reliquiarum reconditarum quarum nomen constat, inscriptio planè fiat.

Cum verò altare consecratum transferri contigerit, quod vt ne iterum consecrari opus sit, ea transferendi ratio adhiberi poterit: vt primò illud totum afferibus tabulisq; ligneis rectè apteq; conclusum, è loco ita amoueatut accuratè, vt stipes à solo Ecclesiæ conuulsus, ne minimum quidem ab Altaris mensa disfungatur; sed totus affixus ei inhæreat, ne consecratio violetur.

Altaria autem quæ angustiora aut breuiora sunt, quàm forma præscripta postulat, latiora, longiorave fieri poterunt, vel lapideis, vel latericijs, vel ligneis ad ditamentis decenter apteq; confectis, ab eorum lateribus, fronteve, prout visus tulerit, appositis. Sin autem humiliora sunt præfinito modo, altiora fieri poterunt, mensa politè atque adeo altè confecta, vt præfinitæ altaris altitudini respondeant: in eaque mensa lapis consecratus includatur præscripta forma.

DE LOCIS, VASIS, LOCULISVE, quibus sacræ reliquæ reconduntur. Cap. XVI.

Exposita breui cappellarum & altarium maiorum minorumq; instructione, conseqens est, vt loca, vasa, loculos, aliaq; eiusmodi commoneamus, quibus sacræ reliquæ reconduntur, aut asservantur. Sanctorum igitur corpora, quæcunq; recondenda sunt in Ecclesia, partem illam subterraneam habente, quæ confessio, vulgò scurolum dicitur, in ea præsertim, & in altaribus ipsis lapideis, aut subter ea, vt antiqui instituti est, piè decetèq; recondantur.

Quam ob causam è marmore, vel saltem è solido lapide aream leuigato opere intus exposita fieri conueniet; quæ ex operculo eiusdem generis assigato cõstans, sacræq; corpora bene inclusa continet, intus subtusve in illis firmiter collocatur.

Alio etiam præter altaria Ecclesiæ loco conspicuo reponi poterunt: tuncq; arca è

ea è marmore pretiosiori exstruatur; quæ extrinsecus èt opere sculptorio elaborata, pio religiosq; ornatu emineat. Hæc igitur, quatuor, pluribusve (si profusus ratione comodè potest) collumellis itidem marmoreis aptè cõfectis suscitata, aut in gremio ecclesiæ, prout loci amplitudo fert, aut in cappella insigniori (præterquam in ea, vbi sanctissimæ Eucharistiæ sacramentum asseruatur) decentius collocabitur.

Si in gremio Ecclesiæ ponetur, à pariete, omniq; alio opere disuncta extet: si verò in aliqua cappella, à posteriori eius parte, vel à latere altaris collocari poterit; aut parieti inhærès, aut in illius decenti concavitate paululum inclusa à pavimentoque cappelle altaris cubitis quatuor exstruenda extabit.

Arca verò omnis quocunq; loco conspicuo posita, siue è pavimento, siue è pariete emineat, clathris ferreis profusus ratione aptè decoreq; muniri debet. Sin autem non in altari, neq; subter, sed alio loco sub pavimento iam recondita sunt sanctorum corpora; sternatur tamè omnino locus, ac muniatur clathris ferreis ab omni latere, tum à parte superiori densè cõfectis.

Vt autem sanctorum corpora, sacra ve ossa, incorrupta, atq; inuoluta, ab omniq; sorde, & puluere pura, tum ab omni vi ac iniuria perpetuò tuta conferuentur, hæc sanè cautio adhibeatur: vt cum arca omnis, vel è conspicuo loco, vel in altari subtiliusve posita, ita extrinsecus inter se solidè compacta, & fibulis etiam ferreis, plumboq; ab omni latere conglutinata sit, vt ne rimula quidem appareat; tum præterea in eam alia capsula, vel aurea, vel argentea, stamneave, eaq; inaurata, firmiter quoq; cõfecta includatur, in qua sacra corpora recondantur.

Sin autem cum in capsula recondantur, inuoluta & vestita panno serico, aut pretiosiori velamine, coloris ad sanctum sanctamve, cuius sacra ossa reponuntur, ex Ecclesiæ instituto ritè accommodati.

Capsula autem, vel theca, vel loculi, vel vascula, cuiusmodi sint, stara prece in libro Pontificali ritualive præscripta ritè prius benedicantur, quam reliquiæ sacre in illis includantur.

Qua verò in arca, diuersa sanctorum corpora reponenda sunt, vt inter se distincta internoscantur: arca eiusmodi fiat, quæ opere sculptorio, pro sacrorum corporum, sacrarumve reliquiarum numero bipartita, & tripartita sit, aut tabulatis, marmore, alia ve ratione decenter apteq; diuisa, aut saltem ipsis solùm capsulis argenteis stamneisve distincta.

Tabella item ænea singulis capsulis includatur: in qua incisè literæ nomina, sanctorum indicent.

Inscriptio præterea in arcæ lapide incidatur: ex qua sanctorum nomina, & corpora, quo tempore recondita, rursusq; vnde translata, & alia id generis, si modò certa sint, perspicuè cognoscantur.

Sanctorum autem capita, quæ è corporibus disuncta sunt, vt aliquando statis diebus pro pietatis studio fidelibus ostendantur exponanturve, separatim à corporibus locis infra præscriptis reponi conueniens erit; inclusa scilicet in theca aurea, aut argentea; vel vbi præ inopia non potest, ænea inaurata, quæ capitis cum collo dimidiatoq; pectore formæ similitudinemq; exhibeat.

Si quæ verò corpora Sanctorum adhuc integra, membrisq; suis omnino coniuicta, vel in altari, vel in arca conspicua reconduntur, vt cerni aliquando possint; ita altare, arcave struatur, vt à fronte festellulam clathris ferreis æneisve munitam, quæ firmis vasculis ad præscriptam infra rationem claudatur, ornatè cõfectam habeat, vnde inspicere queant.

Quibus verò locis sacra aliqua sanctorum membra, insignesq; sacra reliquiæ asseruantur; ibi certus locus, in quo illæ decenter religioseq; recondantur, ad vnius, aut alterius formæ infra primo loco descriptæ modum, sacrarum Basilicarum Romanarum exèplo, exstrui poterit.

De prima forma loci.

IN Ecclesiæ nauis quæ ampla sit, à latere Euangelij, longeq; à columnis pilisve naualibus quatuor aut quinq; cubitis suggestus struatur, magnitudine cubitorum item circiter quinq; isq; quatuor columnis è marmore aut è solido lapide cõfectis, altitudine sex aut octo cubitorum suffulciatur & sustentetur.

Super suggesti exstrukione, armarium vbi sacræ reliquiæ reponantur, è marmore aliove lapidè, ornatè & decorè fiat: quod intrinsecus tabellis nucis pretiosioribusve vndiq; vestiatur, sericoq; ornatur, coloris ex ritu Ecclesiæ sacris illis reliquijs, quæ recondendæ sunt accommodati: tum præterea ostiolo constet, quod valuis extrinsecus ære interitis, & serico eiusdem coloris intrinsecus ornatis, claudatur: ad quod etiã claudendum pessuli duo, seræ duæ saltem, claues totidem, eaq; singulè diuerso fabrilii opere adhibeantur.

A summa columnarum parte loco suggesti plano podium etiam exstruatur cubito vno & dimidio latũ, tamq; longũ, prout est eiusdem suggesti longitudo.

Quod podium à parte anteriori repagulum habeat; idq; vel ex ære fusili, vel è ferreo, vel è marmore, aliove solido lapide, vel è ligno tornatili sit.

Scalas nullas cochlides, aliave forma habeat; sed ex lignæ gestatorix tunc solũ adhibeantur, cum sacræ reliquiæ certis solennibus diebus populo ostenduntur.

De altera forma loci.

SI quæ verò Ecclesiæ nõ satis amplè magnitudine reliquijs insignes vt supra habent; in earum ferè ipso medio, propius tamen altari maiori, vel apud parietem qui in capite Ecclesiæ extracappellam maiorem à latere Euangelij est, podium exstruatur: quod parieti affixum, longè lateq; pateat ad formæ superioris præscriptum.

In intima parte parietis, cui illud affixum agglutinatumve est, armarium in quo illæ asseruentur, è marmore aliove solido lapide fiat, tabulis quærneis aut alacris generis ad diurnitatem accommodatis intrinsecus circumuestitu, ac serico item eius coloris, qui ex Instituto Ecclesiæ, cum sanctis quorum illæ reliquiæ sunt, conueniat, vndique ornatum: quod valuis æratis, & seris duabus, ijsq; diuersis vsupra, claudatur.

Huius scala lapidea lignæve, qua podium ascendatur accommodari pòt, si modò à posteriori parte armarij fieri cõmodũ sit, vt Ecclesiæ spatium non impediatur: alio-

qui scala gestatoria vsupra adhibeatur

De tertia loci forma.

FORMA loci tertia hæc sit: eaq; in Ecclesijs reliquijs sacras habetibus, vbi nullus locus ad primæ aut secundæ formæ supra præscriptæ modũ exstructus est, aut exstrui potest.

In cappella maiori, intra eius scilicet septa, à parte Euangelij, armarium quod ad altare maius versus vbi potest rectè spectet, ita latè, longè, altè, profundèq; ipso pariete cõcauetur, prout sacrarum reliquiarum quæ in eo asseruandæ sunt, multitudo ac magnitudo postulat.

Altè à paumeto cappellæ ad solum suũ vsq; exstructũ sit cubitis quatuor; intus tabulis vndiq; sepsatur, tum aliquo panno serico eius coloris, qui sacris reliquijs conueniat, circumornetur.

Benè muniatur & claudatur valuis ære extrinsecus munitis, ijsq; decentibus, seris; solida, dupliciq; claue, & vnaquaque fabrilii opere diuersa.

Quo in armario ita ornate instructo sacræ reliquiæ vasculis loculisve inclusæ ordine recondantur.

De vasculis & loculis reliquiarum, quæ locis supra præscriptis asseruandæ sunt.

VASCVLA quibus recondantur, ex auro, argento, aut è chrystallo, aut ex aliquo metalli genere sint, eaq; artificio elaborata atq; inaurata, prout illæ insignes sunt, & Ecclesiæ vbi asseruantur, facultates ferunt.

Ea totidem sint, quot sanè illarum genera quæ habentur; vt singulæ, binæve, aut plures singulis vasculis distincto ordine separatim asseruentur: singula vela sint, quibus illa vasa integantur, eaq; colore distincta, pro sacrarum reliquiarum quæ in vasculis asseruantur, ratione.

Si verò sacræ reliquiæ eiusmodi sunt, quæ tenues, non vascula maiora sed loculos minores requirunt; ita recondantur. Tabula scetilis, è nuca lignæve alia, & pretiosiori etiam materia, vt pote eburnea argenteave deligatur: quæ fabri opere politè elaborata, tam latè longèq; pateat, vt ad vsum cuius causa paratur, satis esse queat.

In ea

In ea totidem capsula, seu loculi, iisque
singuli trium vnastrum mensura conca-
uentur, quot sacre reliquie reconde-
ndae afferuandaeque sunt. In quibus
Ij loculi vndiq; a parte summa paruu-
lis coronicibus inauratis ornentur.
Hec tabula his loculis extructa, opere
vitreo operiatur ita, vt singuli loculi vi-
tro pellucido contegantur.

Quod vitreum integumentum, coronic-
is lignae inauratae, vel pretiosioris et
tiam materiae ornatae vndiq; munatur,
vt fixum firmumque hereat.
Singulae praeter ea sacrae reliquie scri-
bo tabletano duplici, ormesinoue, aut ali-
quo serico pretiosiori, auro, argento ve-
intexto inuolute recondantur, eo distin-
cto serici colore, qui pro sancte matris
ecclesie ritibus, sanctis, vel apostolis, vel
martyribus, vel virginibus, vel confes-
sionibus, quorum reliquie ibi recondun-
tur, conueniat.

Eae in quocunque loculi, armarii, va-
sculive genere reconditae sint, singulae,
quarum nomina constant, inscriptione
in charta pergamenae patentibus
literulis expressam, earumque vnicui-
que, vel potius serico in quo illae sin-
gulae inuolutae sunt, affixam habeant
quae vniuscuiusque sancti sanctaeve reli-
quiae, que in ijs reconduntur, plane si-
gnificentur.

Id de inscriptione vasculi loculive, in
quo sacre reliquie que in eo afferuatur,
inscriptiones quidem habent, at ab illis
seuunctas, varieque ita permixtas, vt ijs
ipsis adhibitis nulla distinctionis ratio
iri possit.

Rursus si quae sunt, quarum nomina no-
n constant, in loculo vno recon-
dantur, inscriptione etiam
hac adiuncta.

RELIGIOSE SACRAE, QVA-
RVM NOMINA IGNORAN-
TUR. In armariis, item vbi sacre reliquie
reconduntur, papiete etiam adiuncto, san-
ctorum pictura religiose decorata ex-
primatur, quorum insigniores praesertim
reliquie in eo recondite afferuantur.

Fiant virgae duae ligno eburneo, aut
quod vocant, braxilio, aliove genere de-
centi, ac tricubitales sint: quae a summa
parte lamina argentea, exiguisque vnicui-
binis constet, vnde fidelium coronae pre-
carie appendantur, ut sacras reliquias,
vel potius eorum vasa tangenda.

Quacunque denique in ecclesia San-
ctorum reliquie corporave sunt, in ea
loco conspicuo atque illustri, vt pote in
columna, cappelle maioris a latere eu-
gelij, aliove insigni loco, tabula, vel ce-
nea, vel marmorea literis grandiuscu-
lis incisa, firmiter parieti, columnaeve
agglutinata collocetur: in qua res tota
de reliquijs ibi reconditis breuiter sum-
matimque narretur.

DE SACRIS IMAGINIBUS
picturisve. Cap. XVII.

I AM vero de sacris imaginibus pie
religioseque exprimendis, cum maxi-
me ex decreto Tridentino, constitutio-
nibusque provincialibus. Episcopus caue-
re debet, tum etiam pictoribus, & scul-
ptoribus grauis poena multave propo-
sita est, vt ne ijs exprimendis a prescri-
ptis regulis discedant.
Sanctum praeterea est de rectoribus ec-
clesiarum, si in suis ecclesijs imaginem
effingi, poniue permiserint insolitam, &
Tridentini decreti praescriptis rationi-
bus repugnantem.

Sess. 25. in
dec. de in-
uoc. sanct.
prou. 1. de
sacr. imag.
pag. 4. pr. 4.
tit. eodem.
§. Quod de
sacro sancte.
p. 118.

Quae in imaginibus sacris caueda, que
seruanda sunt.

PRIMO igitur in ecclesia, aliove
loco, ne imago sacra exprimat, quae
falsum dogma contineat, quaeque pericu-
losi erroris rudibus occasione prebeat,
quae sacre scripture, vel traditioni ec-
clesie repugnet, sed quae veritati scriptu-
rarum, traditionum, ecclesiasticarum ve
historiarum, matrisque ecclesie consue-
tudi & vsui conueniat.

Pre-

Præterea sacris imaginibus pingendis sculpendisque, sicut nihil falsum, nihil incertum apocryphumve, nihil superfluum, nihil insolitum adhiberi debet: ita quidquid profanum, turpe vel obscenum, inhonestum, procacitatemve ostentans omnino caueatur: & quidquid item curiosum, quodque non ad pietatem homines informet, aut quo fidelium mentes oculique offendi possint, prorsus vitetur item.

In illis autem, sicut sancti cuius imago exprimenda est, similitudo quoad eius fieri potest referenda est; ita cautio sit, ut ne alterius hominis viuentis, vel mortui effigies de industria representetur.

Effigies præterea iumentorum, canum, piscium, aliorumve brutorum animalium, in ecclesia aliove sacro loco fieri non debent; nisi historiae sacrae expressio ex matris ecclesiae consuetudine aliter quandoque fieri postulat.

De decore sacrarum imaginum.

SACRARVM imaginum expressio tota, prototypi dignitati, & sanctitati, apte, ac decore, corporis habitu, statu, & ornatu respondeat.

De insignibus Sanctorum.

QVÆ præterea ob significationem rei sacrae imaginibus sanctorum appinguntur, eiusmodi apponantur, quæ ecclesiae instituto apte decoreque conveniant; ut corona, quæ scuti rotundi instar, sanctorum capitibus apponitur; palmae in manibus martyrum; mitra, & baculus pastoralis, quæ Episcopis dantur; & alia id generis: tumque quod proprium est, ac præcipuum insigne cuiusque sancti.

In quibus omnibus diligentia adhibenda est, ut ex historiae veritate, ecclesiae usu, & patrum præscripta ratione exprimantur.

Videndumque est, ut Christi Domini corona, à coronis sanctorum distingatur, crucis figura.

Hocque cauendum est item, ut eiusmodi corona nemini apponatur; nisi quos ecclesia canonizavit.

De locis picturae sacrae non convenientibus.

NEC verò sacra imago etiam in ecclesia humi exprimat; neque locis ite- viginosis, quæ picturae corruptionem, ac deformitatem aliquo temporis spatium gignunt, effingatur; neque sub fenestris, unde aliqua pluviae gutta stillare possit; neque eo loci, ubi clavi aliquando figendi sunt; neque rursus humi, sordidoque lutulentove villo loco.

Quo loco ne historia quidem sancti sanctave exprimat; nec verò vlla sacrarum mysteriorum figura; neque præterea vllus eorundem typus, significatiove.

De ritu benedictionis imaginum.

NEC verò loci solum habenda ratio est, sed antiqui ecclesiasticique ritus; ut cum scilicet expressae sunt Sanctorum imagines, solenni benedictione, statisque precibus pontificali, sacerdotalive libro præscriptis consecrentur.

De nominibus Sanctorum aliquando inscribendis.

NEC verò alienum illud est, ut in multitudine sacrarum imaginum, quæ in ecclesiis exprimuntur, imaginibus minus notis nomina sanctorum subscribantur; quod & veteris consuetudinis est, & Sanctus Paulinus illo versu ostendit.

Martyribus mediam pia nomina signat.

De parergis, & additamentis ornatus causa.

PARERGA, utpotè quæ ornatus causa imaginibus pictores sculptoresve addere solent, ne profana sint, ne voluptuaria, ne deliciosa, ne denique à sacra pictura abhorrentia; ut deformiter efficta capita humana, quæ [Mascharoni] vulgò nominant; non auitulæ, non mare, non prata virentia, non alia id generis, quæ ad oblectationem deliciosumque prospectum, atque ornatum effinguntur: nisi eiusmodi sint, quæ cum historia sacra, quæ exprimitur, verè conveniant; aut tabulae votorum, in quibus, & capita, & alia vsupra ad eorum

rum explicationem pinguntur. Ornamenta item, indumentave alia, quæ sacris imaginibus appinguntur, nihil ineptum, nihil denique habeant, quod nihil parumve cum sanctitate conveniat.

De tabulis votorum.

VOTORVM item tabulæ, donaria, ex cera fusiles imagines, & eiusmodi alia, quæ ad memoriam, vel recuperatæ valetudinis, vel periculi depulsi, vel beneficii diuinitus mirabiliterq; accepti in ecclesijs ex antiquo more institutoq; suspendi solent; cum sæpè falsò, indecorè, turpiter, superstitiosèq; effingantur, in ijs ipsis exprimendis cautio sit supra præscripta.

DE LAMPADIBVS, LAMPADA RIOVE. Cap. XVIII.

DE lampadibus verò, & lampadario pensili, quo illæ appensæ in conspectu sanctissimi sacramenti, & sacrarum reliquiarum, vel imaginum suscipiuntur, instructionis locus hic erit. Primò lampades, pro ecclesiarum ratione, & dignitate, ex argento, aut aurichalco, prout est ecclesiasticæ consuetudinis, esse possunt: sicut etiam ex auro etiam confectas, in basilicis maioribus adhibitas esse animaduertimus, adiuncto, & collocato intus vasculo illo vitreo ad lychni vsum.

At in locis alpinis frigore rigentibus, ubi in hyeme ob gelu vasâ vitrea sæpè confringuntur, vascula æraria intus in lampadibus collocata adhiberi licebit.

De forma lampadum.

LAMPADVM forma, cum multiplex esse possit, prout temporum cursus tulit; nulla quidem improbat, modo ecclesiæ consuetudini conveniat: at illæ tamen forma oblonga olim vsu frequentatæ, valde probantur; quæ scilicet à summa imaq; parte amplè patent, in medioq; angustè constatæ, quasi nodo quodam concluduntur; & à summo labro tribus cathenulis eiusdem metalli appenduntur.

De Lampadario, eiusq; forma.

LAMPADARIVM autem instrumentum, quo lampades pensiles certo numero sustinentur, in orbem ductum, & altè paululum exstructum instar turris multis delphinis ad lampadum sustentationem constans esse potest.

Cuius generis lampadaria antiqua fuisse constat; quæ phara canthara nominantur.

Idq; lampadarij genus in ecclesijs insignioribus adhiberi decens erit, præsertim ex aurichalco ornate confectum.

Alterum lampadarium è paruula trabe benè firma esse potest, totum artificiosè inauratum, & coronicibus decenter ornatum; delphinos etiam (vt veteris olim vsus fuit) ligneos in summa parte ad ornati speciem habere poterit. id autem tanta longitudine sit, quantam lampadum numerus requirit, quæ ad luminis vsum adhibentur.

Tertia lampadarij species adhibetur, quæ trianguli formam exhibet. Hæc q; in vsu esse potest, ubi tres lampades pensiles adhibentur.

De numero lampadum.

LAMPADARIO in longitudinem ducto, tres vel quinque lampades in minoribus ecclesijs affigantur, in maioribus septem, vel tresdecim.

Hæc q; ordine rectè collocatæ, dimidio ferè cubito inter se distent.

Lampadario in orbem ducto, & instar turris columnæve erecto, plures lampades pro illius fabricæ ratione affigi possunt.

At in omni lampadario cautio sit, vt lampades impares sint.

De loco lampadarij.

OMNE verò lampadarium, ex vna etiam lampade constans, non à latere, sed è regione conspectuæ altaris, aut sacrarum reliquiarum, aut sacræ imaginis, vsupra appensum, & ad præscriptum distans, rectè constituatur, ductorio funiculo adiuncto.

Tam longè autem appensum ab altaris scabello distet; vt si fortè aliquando stillans est, non inquinetur olei stilla sacerdos, aut clericus, dū initio missæ vterq; in imo

in imo scabelli gradu est; rursusq; à pavimento ecclesiæ in altum non minus septem cubitis ducatur, amplius verò pro ratione ecclesiæ.

E lampadibus, cum vna solum quæ coluceat, accendenda est, illa in medio collocata tantum accendatur.

DE BAPTISTERIO. Cap. XIX.

HIS omnibus expositis, nunc locus est, ut ad baptisterij ratione formamq; commonstrandas transeamus.

Baptisterium igitur cum sacrario in singulis cathedralibus, & item (ut in cõcilijs nostris provincialibus prescriptum est) parochialibus, atque in alijs etiam quibusvis ecclesijs, vbi vel animarum cura geritur, vel facultate ab Episcopo ob causam data illud constitui concessum est, forma & modo infra præfinito pro vniuscuiusq; ecclesiæ ratione amplitudine ve extruatur.

De loco, & forma cappellæ Baptisterij.

PRIMO in vnaquaque ecclesia cathedrali, & archipresbyterali, præpositurali, aliove nomine, quæ caput plebis sit, Baptisterij locus, & forma hæc esse potest.

Locus à fronte ecclesiæ, prout situs fert, distans, ad meridiemque vergens, architecti iudicio deligatur; quo in loco sancti Ioannis Baptistæ nomine sacellum cappellave, cuius vacuum sit triginta tribus circiter cubitis, exedificetur insigni structuræ opere, pro illius ecclesiæ ratione.

Forma exedificationis rotunda, aut octangula, aut sexangula, alia ve eiusmodi, quæ perfecti circuli fines non egrediatur, adhibenda est: illa verò accommodatior, & decentior, quæ octanguli similitudinem exhibet.

Tectum ædificij huius fornicato conamertove opere sit; ac pro modo formæ eminentius fastigiato, laminisque plumbeis operto; tum in ipso summo fastigio è tholo constet, vnde lux ab omni parte excipiat.

Pavimentum è marmore lapideve solido, & opere tessellato, aut vbi id non

potest, testaceo saltem fiat: à soloq; vig publicæ exte altius gradibus tribus pluribusve; modò ne solo ecclesiæ altius sit.

Ianua ad occidentem versus spectet, paruo vestibulo ornata; formaq; vt supra in ostio ecclesiæ demonstrata.

Fenestræ plures pro ædificij modo, & architecti periti iudicio; singulæ autem forma eidem architecto probata pro ratione ædificij.

Ædificij totius altitudo vsque ad summum fastigium ducta, latitudini respondeat pro operis ratione; idq; de consilio item architecti.

De altari Cappellæ Baptisterij.

ALTARE vnum tantum in hoc sacello exædificandum est; cubitis duobus à pariete ad orientem versus extructo distans; si modò amplitudo sacelli tantum spatij ferat: forma autem reliquorum altarium, & modo præfinito fiat, maniat, sepiatur, instruatur, atque ornatur.

Super quo item altari in pariete expressa sit sacra historia S. Ioannis Baptistæ Christum Dominum baptizantis.

Si verò ne altare quidem præfinita amplitudine, & ratione extrui vilo modo potest; illius saltem loco sit icona, aut pictura sacra in pariete expressa sancti Ioannis item Baptistæ.

De loco Baptisterij, vbi separatim ab ecclesia extrui non potest.

VBI præterea sacellum Sancti Ioannis Baptistæ ab ecclesia separatim non est, neque item præ facultatibus exedificari potest; tunc in sacello ecclesiæ Baptisterium forma infra suo loco demonstrata fieri poterit concessu Episcopi.

De distinctione Baptisterij more Romano, & Ambrosiano.

SEQUITUR, ut Baptisterij formam demonstremus: quam ita distinximus, prout baptismini ministrandi nunc vsus est.

More Romano baptisterium illud diximus, illam scilicet baptisterij formam accommodatam ad baptizandum aquæ effusione; cum in ecclesijs fere omnibus ritu Romano ventibus, ita baptizari moris,

moris & consuetudinis frequentioris hodie sit.

Alteram porrò formam exstructam ad vsum baptizandi immersione, appellauimus baptisterium Ambrosiano more; vtpote cum hic immersionis vsus in ecclesijs ritus Ambrosiani seruetur ac retineatur.

De situ & forma baptisterij more Romano.

Situs Baptisterij in media cappella esse debet; isque cum late patens cubitos vndecim; tum ita profundus, vt à cappelle pavimento descendatur tribus saltem gradibus; hocque descensu & aliquantula profunditate, aliquam sepulchri similitudinem exhibeat.

In imo autem graduum descensu spatium vacuum sit, quod per diametrum amplè pateat cubitos septem & vncias sexdecim.

In eo spatio medio vas baptisterij in quod aqua desuet, ponatur: cuius latitudo vacua per mediam rectam lineam sit cubitis tribus; altitudo duobus.

Forma autem sit, vel rotunda, vel octangula, vel alia, que cum forma cappelle conueniat.

Cõficiatur verò ex vno si potest lapide solido marmoreo, vel alterius gnis; aut è duabus pluribusve laminis marmoreis lapideisve, crassitudine vnciarum octo. Eeq; laminę solidę, nec spongiosę sint; rectę, atque apta commissura inter se compactę, ac firmiter conglutinatę: intrinsecus præterea opere leuigato expositę; extrinsecus decenter ornatus specie pię exculptę.

Huius vasis fundus sternatur ac solidetur, si ex vno tantum lapide non constet, scilicet crustis marmoreis siliiceisve, aptè vtsupra inter se connexis, bitumineq; bene firmatis.

Vndiq; itè diuexus, ac paululò accliuor sit, exiguos aliquot canaliculos habens: quibus ad foramen medio situ sub basi columellę suffossum aqua deriuetur.

Sub fundo præterea huius vasis cisterna paruula pro sacrario loco sub-erraneo effodiatur: in quã aqua ex infantis qui baptizatur capite dilapsa confluat.

In eiusdem fundi lociue medio columel-

la marmorea figatur erigaturve, supposita eius scapo basi triangula, aut quadrangula, sexangula, aut alia que videbitur forma: eaque politè & ornato opere decenter elaborata.

In columellæ huius summa parte, vas ipsum baptismale (in quo per totum annum baptismalis aqua seruabitur) aptè decenterq; collocetur.

Quod vas forma rotunda, vel octangula sit, aliave eiusmodi, quæ respondeat formę cappellę, vasisq; inferioris: late autem pateat cubitos duos, profundè autem vncias circiter duodecim, aut paulò amplius, pro vrbis locorumve amplitudine, proq; ecclesiarum ratione.

Hoc vas altius collocatum illo inferiori esse poterit vncijs circiter sexdecim; altitudine scilicet ab inferioris summo labro, ad huius quod superius est vasis labri summitatem perpendicularo ducta.

De cochleari argenteo.

Cochleare argenteum, ad aquam infantis qui baptizatur capiti infundendam adhibeatur: idque è superiori vase manubrio à summa parte paululum adunco appendatur.

Eiusmodi sit, vt ab illius ore è parte sinistra labrum paulò contractius instar paruuli canalıs existat; vnde in infantis caput aqua tenuiter effundatur.

De situ & forma Baptisterij more Ambrosiano.

Atque hæc quidem de forma & situ baptisterij more Romano: nunc sequitur situs & forma more Ambrosiano. Primò situs baptisterij in media cappella, atque eiusmodi, vt gradibus eò cum descendatur, ad instar sepulchri sit; què admodum supra in forma baptisterij Romani demonstratum est.

Vasis autem baptismalis forma, quam ex antiquis baptisteriorum vestigijs peruetere esse animaduertimus, hæc ipsis baptisterijs exstruendis præfinita, in eiusmodi ecclesijs cathedralibus, plebanis, præposituralibus, archipresbyteralibusve adhibenda erit.

Vas è marmore lapideve solido nõ spongioso fiat: quòd si ex vno tantum integro lapide marmoreo fieri pot, ad baptif-

peifimalis fontis inftar fepulchri extruendi vltim accommodatus erit; fi minus ex vno folo, è duobus; ac fi ne ex his quidem, è pluribus lapidibus quadratis aptè inter fe compactis, bitumineq; firmiter consolidatis extrui potelt.

Qui lapides craffitudine vnciarum octo ab interiori parte læuigato opere expolito; ab exteriori decenter pia fculptura elaborati eflè debent.

Forma, vt illud fuperius more Romano, octangula, aut rotunda, aut alia cum ædificij ratione conuenienti.

Altitudine ab ima ad fummam partem ducta eflè debet cubitorum duorum.

Latitudine per vacuū ducta tricubitali. Foramine ab ima parte, quæ ad orientem verius ftatuetur, trianciali fit: vnde cum aqua paptifimalis renouatur, vetus in facrarium, quod fubtus, vt infra demonftratur, inftar paruulæ cifternæ extruetur, defluat.

Id verò foramen ligno quærneo, vel fraxineo, eoq; arido, ftuppæ inuolucris obducto, aut alia firmiori ratione benè obftruatur.

Fundo folido integroq; conflet, fi ex vno tantum lapide factum efl: fi verò è pluribus; fundum habeat, accurato diligentiq; teftaceo opere confectū, & folidè ita pauimētatum, vt ne rimula quidè fit, vnde aqua sèfim effluere vllò modo poffit. Eiusmodi præterea fundus fit, vt totus accliuiter pendeat ad foramen verius. In vmbilico cappellæ fitusve præfiniti, eiusmodi vas firmiter communitum ftatuatur vt fupra.

Cifternula, in quam aqua baptifimalis cum renouatur, effluet, à parte orientali pro facrario fuffodiatur, in plano quod circum baptifterij vas efl.

Quæ cifternula propè baptifimali vafi adhærens, ex oftio vndiq; conflet; hocq; valuulis, fera, ac peflulo firmiter munitur; tantumq; pateat, cum per illud, aperto vafis foramine, aquam effundi opus efl.

Communia Baptifterij Romani & Ambrofanæ.

H V I V S Baptifterij Ambrofanæ & Romani, quod ad extruccionē attinet, hæc communia eflè poffunt: operimen-

tum feu ciborium, fiteus fpatium, fepimentum, ornatus, tectum, & conopœum, vt mox infra vniufcuiusque forma demonftratur.

De ciborio.

OPERIMENTVM, quod ciborium dicunt, & vtriusq; baptifterij vfi accommodatū eflè potelt, è marmore lapidevè folido in ecclefijs in fignioribus fiat: & columellis pilaftrifq; auguftioribus, vt in intercolumnijs fatis commodi fpatij detur, altitudine duorum cubitorum fuffultum, firma ftrutura nitatur. Quæ columellæ pilaftratae ve; vbi ritu Romano baptifterium efl, vafis inferioris labro fupmo fixæ collocentur; vbi Ambrofanò, in vafis ipfius baptifimalis labro consolidatæ hæreant.

In earum columellarum fummitate, Epifylij & Zophori ornatus decens, coronixq; de architecti confilio adhibeatur; tum totum opus operimenti contegatur tecto marmoreo, forma orbiculari, aut pyramidalis: in cuius fupma parte ftatua collocetur Sancti Ioannis Baptiftæ Chriflum Dominum baptizantis. Spatia autem illa inter pilaftratas interiecta, valuulis æneis aliqua pia hiftoria confatis ita occludantur; vt cum vfu venerit, amoueri queant.

De menfa.

V A S I baptifterij, fiue Romano fiue Ambrofanò more forma fupra præfcripta extructi, & cæteris item alia forma infra demonftratis, ad baptifimalis aquæ afferuandæ mundiciem, menfa è duabus tabulis nuceis confans, fibulisq; ferreis media inter fe iuncta, & inter ciborium vafq; ipfum collocata adhibeatur: qua eiusdem vafis oftium præ illius vafis forma & modo planè tegatur, & claudatur.

Quæ menfa, vbi ritu Ambrofanò mergendo baptizatur, in baptifterijs folùm amplioribus locum habeat; nè infantis immerfio impediatur: in omnibus autem, vbi ritu Romano bapifmus infufione miniftratur, eflè potelt.

De fitu vtriusque Baptifterij.

S I T V S verò vtriusque baptifterij for-

forma eadem sit, quas vas baptismale, & cappella.
Huius situs planum solidetur tessellato opere marmoreo: cingatur columnario opere à summo gradu.

De columnario.

FORMA columnarij sit, pro baptisterij ædificationis modo.

Constet columnis octo, ordine singulis, aut sexdecim, ordine binis: si sexangula forma, ex columnis sex, aut duodecim, pro formæ ratione.

Ornetur, & cingatur à summa parte zophoro & coronicibus de architecti consilio.

Operiatur tecto laqueato, aut fornice, aut opere concamerato arundinibus firmiter contexto, tectorijque incrustatione, & albarij operis celati inauratiq̄ue specie exornato.

Interseptum sit etiam hoc columnarij clathrato opere ab vna ad alteram columnam ducto: atque ita omnino, vt de clathratis ferreis capellarum supra præscriptum est.

De Conopœo.

CONOPOEVUM ad ciborium totum contegendum adhibeatur: idque è serico aut subserico coloris albi sit; qui color mysterij huius sacramenti rationibus responderet: non tamen è tela decenti eiusdem coloris vetatur.

De armario sacri chris-matis &c.

ARMARIUM autem, in quo sacri chris-matis, & olei catechumenorum vasculum, liber ritualis sacramentorum, mantilia, & reliqua ad baptismi ministracionem necessaria reponuntur, ad baptisterij Romano Ambrosiano ve more extructi vsus, in ipsa cappella ab aliquo latere in pariete, aut parieti adherens, de consilio architecti fieri poterit; valis, fera, & pessulo benè clausum, marmoreoque opere sculpturave pijs imaginibus elaborata ornatum: intrinsecus autem partitum ac decenter distinctum, pro ratione & vsu rerum quæ ibi asseruandæ sunt; tum verò tabulis pulpuleis circumamictum, aut alijs eiusmodi, vt ab humiditate, quæ ex muro aut

marmore existit, omnino defendatur. Panno autem serico albi coloris vndique circumuestitum sit.

De baptisterio angustiori.

VBI verò præ situs angustia, aut præ tenuitate facultatum, Sancti Ioannis Baptistæ facellum, & baptisterium ita amplum atque altum extrui non potest; eadem tamen vtriusque seruata forma angustius fiat: ita vt baptisterium, remoto columnario opere, clathris solum ferreis, gradui (quem vnum tantum in descensu habeat) affixis cingatur: & tecto facelli solo operiatur; cum alterum proprium præ ædificij humilitate habere non queat.

Facultas præterea operimenti, ciborijve, etiam cum armario coniuncti, ex ligno forma vt infra demonstrata construendi erit, vbi marmoreum illud fieri non poterit.

De altera facelli situsve forma, ad vtriusque baptisterij & Romani Ambrosiani vsus.

IN omni ecclesia parochiali, aliave inferiori, vbi fontem baptismalem constitui concessum sit, intus ad ostium maius, & à latere vbi euangelium legitur, facellum cappellave extruatur; quæ instar aliarum capellarum lateralium sit, quæ pro altaribus exædificantur.

De illius pavimento, limine, longitudine, latitudine, altitudine, toto denique spatio, fornice, clathris ferreis, alijsve, & cæteris, seruentur quæcunq̄ in alijs cappellis quæ cum altaribus sunt, præscribuntur.

Quibus verò in ecclesijs præ situs angustia extrui non potest, quæ tantæ magnitudinis sit, quantam præfinitimus; ea tamen omnino exædificetur, quæ situs sui spatio baptisterij saltem opus totum supra demonstratū capiat; tum præterea aliquantulum loci sit sacerdoti baptismum ministranti, & compatribus.

Si verò ab euangelij parte ad præscriptum cappella hæc extrui nullo modo potest; ab altera parte, vbi præfinita forma, & comodius possit, ea exædificetur arbitrio Episcopi, vt infra exponitur.

Vbi autem per loci angustias, nec ab altera

tera

tera parte, neq; hac exigua quidem magnitudine fieri cappella potest; tunc ab euangelij latere, ad ostium paries aliquantum ita concuatur, vt foris etiam ad hemicycli formam promineat; in qua concuitate baptisterium totum aut pars apte cohæreat; & clathris ferreis à tribus partibus sepiatur.

Vbi præterea neque hac forma exstrui potest; ab eo ipso latere propè parietem illud collocetur; ea tamen adhibita ratione, vt ne vel impediri vel occupari à situ ianux possit, quæ ab eo latere stet: & clathris item vt supra muniatur: ita tamen vt inter hæc & ipsum baptisterij opus spatij tantum intersit, quantum est cubitus, aut paulò amplius pro situs ratione.

Illa autem cautio, ne baptisterij situ, ianua quæ à latere maioris ostij est, impediat, adhibenda est etiam accuratè in omni infra demonstrata baptisterij forma.

Verùm quò maximè, si potest, caueatur, nè baptisterium parieti proximum adhæreat; cum ecclesia nullis etiam nauibus constans, ampla tamen est; tunc ad illius ostium ab eodem euangelij latere, situs, qui ab vno & altero pariete cubitis duobus vel pluribus pro spatij modo, seruata illa vt mox supra ratione eque distet, clathris ferreis, forma quadrata aut octagula, vel eiusmodi præfiniatur. In cuius situs medio baptisteriū cuiusmodi forma sit ita collocetur; vt ab omni clathrorum sepimento cubiti vnus & dimidij saltem si potest, spatium absit. Si verò nauibus & intercolumnijs non valde inter se distantibus ecclesia exstructa est; intra illius tantum intercolumnij ecclesie ostio maiori proximi fines, ab eo ipso euangelij latere, aut in eo spatio, quod intercolumnio & ianua maiori cõtinetur, baptisterium præscripto spatio clathris ferreis cõcludatur; atque ita, vt is situs conclusus, formam quadratam, aut octangulam, aliamve, quæ pro loci ratione commodior decentiorq; videatur, exhibeat.

Quæcunque verò de forma clathrorum, & altitudine, loco de cappellis supra dicta sunt, eadem in clathris pro baptisterio seruanda erunt. Baptisterium quocunque situ vel forma

in ecclesia constructum, si Episcopi iudicio præ tenuitate facultatum cancellis ferreis sepi non potest, nec marmoris item; ligneis saltem muniatur, vt cappellis præscriptum est.

De loco baptisterij à dextro latere.

Vbi Episcopi iudicio, à dextro potius quàm à sinistro ecclesie latere commodius præscripta ratione baptisterium constitui queat; ab eo eisdem facultate data ponetur, seruata in ceteris proximè præscripta ratione.

Baptisterij cappella, seu hemicyclus, seu paries, proxima pictura sancti Ioannis Baptistæ ornetur Christum Dominum baptizantis.

In eiusmodi cappella, aut loco situve, baptisterium, ad quod vno pluribusve gradibus descensus fiat, & forma in ceteris etiam superius demonstrata, ecclesieq; vel Romanæ vel Ambrosianæ vsui accommodata exstruatur, si pro facultatum ratione potest: si minus, forma sequens formanda est more Romano.

Forma secunda Baptisterij more Romano.

Vas rotundum, aut alia decenti forma quæ videbitur, è marmore aliove solido lapide, per diametrum latè cubitis duobus & dimidio patens fiat; profundum vncijs octo, aut decem ad summum; & in fundo sensim concuum, cum suis vt supra, canaliculis.

In base columnave collocabitur; à pavimento autem vsque ad labrum vasis nõ altius cubitis duobus.

In eius medio foramen digito circiter patens sit: quod per columellam basemque vsque ad paruulam cisternam effusa quæ baptismalis excipiendæ causa suffossam penetret.

De altero vase.

Præterea in eiusdem vasis medio, alterum etiam vas marmoreum itidè forma simili, at amplitudine minoris; ita vt per diametrum cubito vno & vncijs octo cum ipsius vasis crassitudine latè patens statuatur.

Idque vas sustentetur aliquo marmoreo lapideove fulcimento, quod in vase

inse-

inferiori nitatur.
Hocque ipso in vase minori baptismalis aqua asseruetur.

Forma secunda Baptisteryi more Ambrosiano.

Forma autem Baptisteryi Ambrosiani secunda hæc erit.
Vas modo ac forma vt mox supra more Romano prænitata fiat: at in medio non perforatum: sed profundius excavatum: nec verò superiori vase, vt illud, cõstet. Sin autem vas ipsum non ex solido lapide factum sit, ita vt aqua sensim disperdatur; in eo inseratur aliud vas stamineum creumve stannatum, donec aliud lapideum solidum, nec rimosum spongiosumve paretur.

De sacrario.

Sacrarium autem ad Baptisteryi huius more Ambrosiano extracti vsus, fieri potest vno aut altero modo infra demonstrato de sacrarijs; ita tamen, vt & Baptisteryum & sacrarium intra vnus septi fines concludantur.

Communia vtrique secundæ Baptisteryi formæ.

Pauimentum autem Baptisteryi (cuiusmodi forma, siue Romano, siue Ambrosiano vsu demonstrata sit) etiam in Ecclesia ita profundè sternatur, vt si minus tribus gradibus, vno saltem ad baptismum descendatur; quamuis Baptisteryi vas columella suffultum emineat. Baptisteryo, quod extra capellam hemicyclive concavitatem totum, vel ex parte positum est, siue parieti inhæreat, siue ab eo distet, fiat tegumentum, aut opere fornicato, quod duabus pluribusve columnis ab ipso pariete paululum, extantibus suffulciatur; aut struatur tabulis scissilibus, iisque pictura piè ornatis; aut è tela picta fiat.

Quod è ligno, aut è tela integumentum cathenis ferreis è tecto pendentibus, aut alia firma structura sustineatur.

De ciborio, & armario.

Ciborium verò & armarium vtriusque commune, eiusmodi fiet.

Pyramidis forma illud extruetur, ex tabulis scissilibus nuceis politè elaboratis, & vbi potest, pictis etiam, atque decorè inauratis.

Quæ tabulæ inter se aptè commissæ, & compactæ, omni coassatione cohæreant: earumque commissuræ paruulis tenuibusque assulis coronicibusve rectè annexis ita contegi debent, vt nec puluis, neque vllæ aliæ sordes in Baptisteryum penetrent.

In ciborium labro vasis inferioris Baptisteryi, si Romani moris est; si Ambrosiani, summitate labri ipsius vasis baptismalis nitatur atque suffulciatur.

A cuius ciborii parte superiori, armarium paruulum asseruandis sacris oleis, aliisque rebus ad baptismi ministracionem necessariis accommodatum, extrui debet: quod à summo vase distet vnciis circiter octo, intrinsecus autem tela serica coloris albi benè circumuestiatur.

De ciborii altera forma.

Ciborii præterea forma altera esse potest: quæ è ligno etiam vt altera cõfecta, columellis & pilastratis ligneis suffulta, eodem modo fiat, quo supra demonstrata est forma ciborii marmorei.

De valuis ciborii.

Ciborii valvæ, quacunque forma illud sit, anteriorem parietem ecclesiæ spectare debent; vt & baptizantis sacerdotis facies, & infantis qui baptizatur caput, ad orientem versus respiciat. Nec verò intrinsecus sed extrinsecus illæ aperiantur: & amplæ præterea sint, vt iis apertis totius Baptisteryi dimidia pars pateat.

Clauæ autem, sera, pessuloque firmissimè claudantur.

De Baptisteryi forma tertia ex vsu Romano tantum.

Alia tertia sequitur Baptisteryi forma, quæ vsui Romano tantum accommodata, permitti poterit, vbi Episcopus præ magna inopia necessario illam concedendam censuerit.

✠ Lapis

Lapis marmoreus solidus opere sculpti li eiusmodi apparetur; qui forma ouata sit, ac longè cubitos duos & uncias octo pateat; latè cubitum vnum & uncias duodecim.

In quo lapide vasa duo, eaque unciam trium intervallo inter se disuncta scalpro politè concauentur; quæ & forma rotunda sint, & eadem altitudine, amplitudineque item.

Tum columella etiã ad formæ præscriptæ modum sub ouato lapide statuatur. E duobus his vasibus vnum erit ad altare maius vrgens, in quo aqua baptismalis afferuabitur; alterum in quo dum baptizatur, aqua eadem effundetur, idque spectans ad parietem altari maiori appositum.

Ideoque in huius fundo paruulus canalis fiat, per quem ad foramen, quod à latere in vna parte fodietur, aqua ducatur; indeque per columellam intus vacuam penetrans, ad subterraneam paruulam cisternam defluat.

Hoc item baptisterium operimento ciboriove ligneo ex præscripta supra forma contegatur; armariolo item vt supra extracto, & conopeo item adhibito. Hæc de Baptisterio; sequitur de sacrario breuis instructio.

DE SACRARIO. Cap. XX.

Sacrarium igitur, præter illud quod cum baptisterio iunctum est, alterum etiam quod alijs vsibus in Ecclesia esse debet, in omni cathedrali, præpositurali, archiepiscopali, parochiali, & alia quavis Ecclesia in qua Missa aliquando celebratur, extruatur, ad vnius vel alterius formæ quæ sequitur præscriptæ modum. Idque in capella maiori si commodè potest, neque vllum impedimentum præbet; vel alio ecclesiæ loco, qui sacrariæ propior sit, eiusque vsui accommodatior; à populi autem conspectu remotior; vel in ipsa potius sacraria, si hæc ampla sit, ac præsertim si Ecclesia frequentior, eiusque clerus multus.

Sacrarij prima forma.

Sacrarij prima forma hæc sit: vt vas scilicet è marmore lapideve solido

fiat, instarque fontis baptismalis concauetur: longè patens sit cubitum vnum, latè uncias sexdecim: forma rotunda, vel ouata, vel quadrata, aliave quæ minus situm impediatur.

In medio fundo concauo foramè habeat forma quadrata, quod largè ab omni parte pateat uncias circiter quinque. Suffulciatur columella quadrata, aliave pro ratione vasis, supposita paruula basi: ita vt ab Ecclesiæ pavimento vsque ad summum eius labrum, altè extructum sit cubitis duobus.

Habeat sub foramine paruulum tubulum aqueductumve in media columella effossum scalptumve: qui quadrata etiã forma, amplè itidem pateat uncias quinque; vt per eum aquæ, cineres, aliæque id generis quæ effundètur aut proijciuntur, deorsum effluant.

Infra hunc tubulum aqueductumve cisterna suffodiatur, in quem quæcunque effusa projectave erunt, recipiantur.

Id sacrarium integumento operiatur, quod ex tabulis nuceis sit; atque eiusmodi, vt à parte superiori sensim leni accliuitate quasi pyramidis instar emineat. Claudatur autem firmissimè pestulo, sera, & clauè.

Sacrarij forma secunda.

ALTERA præterea sacrarij forma hæc erit.

Fenestella in pariete uncias viginti vel cubito, prout illius crassitudo est, concaua extruatur; quæ cubito etiam vno ac paulò amplius latè pateat; alta verò sit cubito item vno & dimidio.

Ab Ecclesiæ pavimento in altitudinem extruatur cubitis circiter duobus.

Cuius fenestellæ solum è solido lapide, eoque concauo sit, in quo foramen insit vt supra.

Forma amplè quadrata: tum aqueductus, & subtus item suffossa cisternula: valulis suis, sera, & clauè occludatur.

DE VASE AQVÆ SANCTÆ. Cap. XXI.

Hætenus de sacrario; nunc de aquæ sanctæ labro vaseve: quod è marmore

more lapideve solido, non spongioso, ac sine rimis sit; columellæq; scapo decenter elaborato suffulciatur.

Collocetur non foris, sed intus in ecclesia; ita ut è conspectu ingredientium sit, à latere dextro ubi potest.

Alterumque collocetur qua ingrediuntur viri, alterum qua mulieres.

Parieti non inhærens, sed ab eo distans pro sitis spatio: columella ut supra, aut pila, basève sustentetur; in qua nihil profanum appareat.

Aspergillum decens habeat, è labro cathenula appensum.

Quod vel ex aurichalco, vel ex ebore, vel è ferro politè tamen elaborato, vel ex alio genere quod conveniat, conficiatur: à summa parte non è spongia constet, sed è feris.

E spongia autem esse potest: si in pilula ex argento, aurichalco, aut stamno vndique perforata illa includatur, præfixis extrinsecus feris.

DE AMBONIBVS, ET SVG-
gestu. Cap. XXII.

HAbenda est quoque in ecclesijs insignioribus, ac præsertim in basilicis cathedralibus, ratio ambonum: quos & magnos, & ornatè confectos, & tabulis marmoreis ornatos extitisse, in basilicis Romanis perspici licet, & alibi etiam, æneis cæolato sacrarum imaginum opere expressis.

De duobus ambonibus.

Item duo pro ecclesiarum magnitudine constitui possunt; vnus altius extructus, de quo euangelium; alter de quo epistola lectiove sacræ scripturæ in maioribus solennitatibus pronuncietur. Hicque paulò depressior sit, quàm ille vnde euangelium legitur.

De vno ambone.

VNus etiam tantum ambo, ut in multis ecclesijs cernitur, esse potest; qui & euangelii & epistolæ simul lectioni vsui sit: ita tamen, ut in eo locus vnde euangelium recitatur, aliquanto emi-

nentior sit; pars verò vnde epistola, aliquo gradu inferior sit.

Infima item pars sub ambone, vel alius locus inferior detur, ubi cantoribus clericisve spatium sit, vnde in solennitatibus, certisque diebus de antiquo ecclesiæ more statuta cantica præsertim inter epistolam & euangelium canant.

In ambone, ubi potest, constituantur duo graduum ordines; vnus quo sit ascensus ad orientem versus, alter ad occidentem spectans, quo fiat descensus.

De situ ambonum.

SI vnus tantum ambo in ecclesia constitutus sit, is à latere euangelij statuatur.

Si duo; vnus, vnde scilicet epistola legitur, à latere epistolæ; alter verò qui est euangelij, ab euangelij latere constituatur; ita ut diaconus inde euangelium legens, ad meridionalem ecclesiæ partem vertatur, ad quam viri conueniant.

Atque ij quidem è marmore lapideve alio confici debent, & ornari præterea aliquo piæ sculpturæ opere.

Aut è latericio lapide exædificari possunt, exornari tamen eos decet laminis marmoreis lapideisve ornatè elaboratis, aut æneis iisque inauratis, quales hodie etiam visuntur.

De suggestu.

IN vnaqua; autem ecclesia parochiali ubi ambo constitui non possit, vnde & euangelium pronunciar, & sacra concio haberi possit; suggestus omnino ex tabulis scilicet iisque firmioribus, decenti opere & forma ab eodem euangelij latere extruatur; vnde & euangelij lectio, & concio sacra haberi queat.

Illud denique caueatur, ut cum ambo nes, tum suggestus, in gremio Ecclesiæ, loco conspicuo, vnde vel concionator, vel lector ab omnibus & conspici, & audivi possit, aptè collocati, ab altari maiori (ut pro ecclesiæ ratione fieri decorè potest) non longè admodum sint; quò Sacerdoti, ut decretum est, intra Missarum solennia concionanti commodiori vsui esse queant.

DE CONFESSIONALI.
Cap. XXIII.

DEMONSTRATA ambonis, ac suggesti item forma, vnde sacra vel lectio vel concio habetur, restat aliqua etiam instructio operis lignei, ad pœnitentium confessiones audiendas rectè decenterque accommodati, quod confessionale appellamus.

De Confessionalium numero.

Primò igitur in Ecclesia Cathedrali confessionalia totidem construantur, quot sanè requiruntur pro confessoriorum Sacerdotum ratione, qui in frequentiori populi concursu esse adhiberive, opportunum necessariumve videbitur.

In singulis item ecclesiis collegiatis secularibus regularibusve, totidem etiam quot sanè requiruntur pro confessoriorum Sacerdotum ratione, qui in frequentiori populi concursu esse adhiberive ibi plerunque solent.

In vnaquaque præterea parochiali ecclesia statuatur confessionalia duo; vt viri (quod sæpe non sine irreuerentia loci, sacræque illius actionis, & offensione piorum cernitur) cum mulieribus ne confuse permixti, neve etiam dense inter se compressi sint, cum ad sacram confessionem frequens concursus est: sed ita distincti, vt hi in vno, illæ in altero confiteantur; quemadmodum in plerisque huius prouinciæ Ecclesiis certus iis ipsis & distinctus est locus: tum præterea vbi illud non ex prouinciali decreto distingui iussum est, ut vnum parochio, alterum confessorio alij sacerdoti vsui sit, si quem ab Episcopo probatum ille aliquando eiusdem concessu in frequenti confitentium multitudine adhibere necesse habeat.

In qua verò parochiali ecclesia plures parochi portionarii, aliive sacerdotes etiam coadiutores sunt, qui confessionis audiendæ munus exercent; totidem item confessionalia fieri debent, quot sanè illi sunt.

Quod verò de duobus confessionalibus in vnaquaque parochiali Ecclesia sta-

tuendis supra animaduersum est; id etiam præstandum erit in singulis ecclesiis, quæ licet parochiales non sint, tamen iis ipsis aut parochiali quouis iure subiectæ, aut annexæ, aut adiunctæ, aut intra earum fines cõstitutæ sunt; aut eiusmodi sunt, in quibus aut Sacerdos quispiam residere, qui idem confessorii munus obeat; aut parochus quouis iure, vel quauis causa debeat, soleat ve.

In Ecclesiis item non parochialibus, vbi Doctrinæ Christianæ Scholæ exercentur, confessionale adhibeatur vnum saltem; vel duo item, si vtriusque sexus Schola Christiana ibi exercentur; vel demum plura etiam, vbi plures confessorios sacerdotes tẽpore scholæ Christianæ adhibentur ex decreto prouinciali.

Forma confessionalis.

Forma, ad cuius præscriptum confessionale extruendum erit, hæc est; qua seruata, licebit aliqua præterea ornamenta adhibere, vt potè in anteriori parte coronices elaboratas, aliudve ornati genus decens.

Primò ex tabulis scilicet, vel nucis, vel certè alterius cuiusvis generis totum sit; septum scilicet iis & à latere vtroque, & à tergo, & à parte superiori eisdem intectum; a parte anteriori apertum omnino, neq; vllò modo occludatur. Habeat tamen, præsertim in frequentioribus Ecclesiis, ostium ex crate cancellisve ligneis inter se vnciarum circiter quatuor spatio distantibus cum sera clauis, ut cum confessorius in eo non est, ne ibi cum irreuerentia ministerii quod ibi agitur, laici vagique & fordidi homines sedeant, otioleue dormitent.

De basi.

Basis huius confessionalis, vbi sacerdotis confessorii & pœnitentis pedes innixi hærent, ab Ecclesiæ pavimento alta extet vnciis ad summum octo; latè cubitis duobus; longè cubitis circiter quatuor pateat.

De sede confessorii.

Sedes cõfessorii in eo sit: quæ à basi alta sit cubito & vnciis circiter tribus; lata

lata à dextera ad sinistram partem cubito item & dimidio; à fronte ad tergum, vno tantum cubito.

De confessionalis altitudine.

TOtius huius confessionalis structura à basi vsque ad summum ducta, cubitis quatuor constet.

De assula in qua confessarius nitatur.

IN parte interiori tabulae intermediae inter confessarium & poenitentem assula item collocetur; in qua ipse confessarius brachio nixus haerere possit: eaque instar repaguli sit, ita vt & deprimi, & rursus pro libito extolli queat.

De scabello poenitentis.

A Parte exteriori poenitentis scabellum ab ima parte latum vncijs quatuordecim, basi innixum, & tabulae intermediae haerens, accliuiterque ab imo ad summum ascendens, altum à basi extet cubito & vncijs viginti. Cuius summitatis tabella leniter accliuis sit: in qua poenitens manibus supplicibus niti possit, dum in confessione genibus flexis est; eademque lata vncijs duodecim; longa cubito vno & dimidio.

De gradu scabelli.

IN ima parte habeat hoc scabellum gradum annexum, super quo poenitens genua flectat: quod supra basim emineat vncias octo, latè pateat vncias sexdecim, ea longitudine qua scabellum.

De fenestella intermedia.

Fenestella, in medio tabulae, quae inter confessarium & poenitentem interiecta est, fiat: cuius pars ima emineat supra sedem confessarij cubitum & vncias octo; quae vncijs sexdecim alta, duodecim verò lata sit.

Haec verò fenestella diuisa sit in spatia paria tria, relictis in ipsa duabus columnellis, seu paruis fulcimentis eiusdem tabulae.

Cui fenestellae à parte poenitentis affigatur lamina ferrea plena foraminum: quae singula instar ciceris minuta paruaque sint.

Fenestellae praeterea à parte confessarij configatur tela tenuis saia, aut multitia, quem buratum dicunt.

De imagine Crucifixi.

A Parte poenitentis quae exterior est, loco supra fenestellam, Crucifixi imago in charta religiosè expressa apponatur.

De ijs quae affigenda sunt certis confessionalis tabulis.

Tabulae inter confessarium & poenitentem interiectae, affigatur ab illo anteriori parte alia tabula, quae transuersè pateat cubitum vnum: ita vt pars paulò maior ad poenitentem versus; altera ad confessarium versus spectet. In huius tabulae parte quae ad confessarium spectat, intus fixa collocetur, & imago aliqua Christi Domini, aut Beatae Mariae Virginis, & sub ea tum oratio illa praeparatoria impressa ad vsum confessorum Sacerdotum, cum ad poenitentium confessionem audiendam accedunt, tum forma absolutionis.

Alteri etiam tabulae, quae à confessarij altero latere est, neque fenestellam habet, intus affixae sint literae processus in coena Domini, prout quotannis à Sanctissimo D. Nostro promulgatae erunt. In alia tabula quae à tergo est, canonum poenitentialium tabella collocetur.

Tabulae supra fenestellam, à parte scilicet confessarij, apponatur tabella casuum, quorum absolutionem sibi Episcopus referuarit: quique alio quouis iure, vel eidem, vel Summo Romano Pontifici referuati sunt.

De capsulis eleemosynariis in confessionali non struendis.

Nec in eo confessionali capsulae loculive vlli omnino colligendae eleemosynae causa struantur quouis praetextu, aut eidem propè affigantur.

Confessionalia quo loco Ecclesie
constituenda.

A Latere ecclesie extra capellam maioris ambitum loco aperto patenti que confessionalia constituantur: partim a meridionali regione, partim a septentrionali.

In alijs etiam ecclesie locis, pro ratione amplitudinis, & situs ecclesie, Episcopi concessu aliquando collocare licet, ut in capellis quibusdam ample patentibus, aut in earum aditu vel limine. Ita ut confessarius intra clathri septa, poenitens vero extra sit: quo fiat, ut clathris capellae arceantur, qui inordinatè concurrentes ad sacram confessionem, nimisque propè altum qui tunc peccata sua confitetur, vel ipsam poenitentem, vel confessarium facile interturbant.

De loco confessarii, & poenitentis item.

Confessionale in ecclesia, si ab euangelij, quod in altari maiori recitatur, latere collocabitur; tunc poenitentis scabellum & fenestella a dextra confessarii sit; rursusque ab illius sinistra, cum a latere epistolae illud erit: ut & confessarius a parte superiori ecclesie semper sit; poenitens aspectu sit ad maius altare, caputve ecclesie versus.

DE TABVLATO AD VSVM
Ecclesie distinguendæ.
Cap. XXIII.

ET quoniam ex instituta antiqua, a Beatoque Chrysostomo testificata consuetudine, & in plerisque huius provincie locis olim usitata, in ecclesia separatim a foeminis viri esse debent; forma & modus distinctionis ecclesie eius modi esse potest.

In ecclesia igitur, insigniori presertim, a capellae maioris ingressu usque ad ianuam maiorem, tabulatum per medium ecclesie gremium rectè ductum, columnellis ligneis solidis quinque cubitorum spatio singulis inter se distantibus, in pavimentoque firmiter agglutinatis affigatur: ac si tabulae scabellales ex quibus compactum est, aliquando amouendae sunt, canalibus parvulis in vnaquaque

columnella ab vno & altero item latere excavatis, aliove modo confectis, totum altè committitur.

Cuius tabulati altitudo cubitis circiter quinque extruatur.

Ita vero in ianua maiori committatur, ut illam mediam diuidat, sicque diuisa ac distincta, partim viris partim mulieribus ad ecclesiam aditum diuisim distincteque faciat.

Sint autem in tabulato ianuae quaedam certis locis perspicuis: quae valuis & pessulis clausae, tunc solum aperiantur, cum ab una ad alteram partem transitum necessario fieri opus est.

A qua parte autem concio habetur, quò facilius commodiusque fideles concionatorem conspiciant; tabulatum (cum eo tempore demissius aliquanto extare debeat) a summa parte tabulis committatur: quae fibulis ferreis annexae, & hinc inde parvulis pessulis clausae, cum opus est aperiri & demitti possint eisdem fibulis appensae.

Quibus etiam in ecclesijs aliquando necesse est, ut cum ab vna parte Missa celebratur, qui ab altera sunt, eidem Missae sacro intersint; eadem ratio tabulati demittendi adhiberi poterit.

Fibulae autem ad tabulati demittendum (ut genibus flexis fideles a qua parte sunt, sacerdotem in altera celebrantem prospiciant) a pavimento distent cubitis duobus; si ad concionis audiendae usum tantum sint, cubitis tribus.

DE SEDILIBVS MULIEBRIBUS, quas bradellas dicunt.
Cap. XXV.

Quibus in Ecclesijs Episcopus aliquem bradellarum usum permitendum censuerit, earum forma sequens constituetur; quae in Ecclesia a parte mulierum collocatae, cum ad sedendum, rum ad genua flectenda illis usui erunt. Pars vero mulierum septentrionalis sit, nisi quibus in Ecclesijs, pro ratione situs, aliaue causa Episcopus aliter statuerit.

Asseres igitur seu trabes paruae quae nec tres, crassitudine vnciarum quinque, longitudine cubitorum trium & vnciarum sexdecim, altitudine vnciarum octo,

in

In ecclesiæ solo recte supposita, tribusq; circiter cubitis singula inter se distinet, tabulis scilicet totidem, cuiusmodi generis sint, iisque singulis latitudine vnciarum octo, equali inter se spatio distantibus contrate, vna scilicet in medio, reliquæ duæ in extremitatibus, bradellas humiles, easq; tripartitas ita constituent, vt inde cum vsu venerit, ne impedimento sint, amoueri queant.

Angustiores vero sint, vbi eas latiores loci situs non requirit.

Atque hæc quidem forma bradellarum: quæ ab ea parte per ecclesiæ longitudinem ducta, singulo cubito inter se distantes, totidè collocabuntur, quæ pro ecclesiæ amplitudine Episcopus concesserit. Sint autem procul omnino à capella altaris maioris octo circiter cubitis, vel amplius pro ecclesiæ ratione; à tabulato intermedio spatio via latæ quatuor cubitis, pluribusve pro magnitudine ecclesiæ; ab altero latere, via etiam tantidem spatij.

Nec verò propè vlla altaria sint, sed paulò remotiora.

In medio autem bradellarum situ via præterea transversalis sit, quæ tantundem pateat.

A parte autem ecclesiæ quæ virorum est, nullæ bradellæ sint, quibus genua flectantur.

Si quæ verò sedilia conceduntur, ea è tabulis item scilicet confecta, forma oblonga sint; neque à tergo habeant longuria, quibus homines ab humeris nitantur: & vel parietibus hærentia, vel intra intercolumnij spatia recta potissimum collocentur.

Et eiusmodi sint, quæ geri amoueriue singula possint, prout vsu venerit: atque ita disponantur, vt ecclesiæ impedimento non sint; atque ita etiam, vt qui sedent, à Sanctissimo Sacramento auersi non sint; neq; rursus altaribus hæreant.

DE TURRI CAMPANILI,
& campanis. Cap. XXVI.

Atque hæc quidem sunt, quæ ad interiorè ecclesiæ fabricam, vsuque pertinent: nunc aliqua sequuntur, quæ adiuncta ecclesiæ sunt.

Ac primo loco de turri campanarum, quam campanilem dicant.

Vbi campanarum causa turris edificanda est, hæc mox infra demonstrata seruari poterunt.

Sit turris campanarum quadrata forma; aut alia, vt pro ratione ecclesiæ loci architecto videbitur.

In altum extruatur illius iudicio pro amplitudine item ecclesiæ.

De tabulatis.

Habeat tabulata, quot idem iudicabit; imum autem fornicatum, reliqua superiora ex assulis firmis confecta, & summum opere item fornicato.

De fenestris.

Fenestras in singulis tabulatis habeat: quæ ab omni parte extractæ, longiusculæ sint, elegantiorè que formam pro structuræ modo exhibeant.

Quæ autem in summo tabulato, columellis, aut pilastris distinctæ, ab omni latere patentiores sint; aut alia forma de architecti consilio pro ædificij ratione.

De scalis.

Scalas pro ædificationis item modo, vbi potest, cochlidas, aut alia forma; easque vel lapideas; vel ligneas: quibus ad campanarum locum ascensus commodus sit, neque periculosus.

De fastigio.

Fastigium non triangulum, sed circumflatum, & pyramidale: in cuius summo, vt mysterij ratio postulat, galli effigies firmè affixa crucem erectam sustinere poterit.

De ostio.

Ostium valuis firmis, pessulis, & clauis bene munitum; ut perpetuò clausum esse possit; nisi cum opus est campanis pulsari.

De loco campanilis.

Extruatur autem hæc turris in capite atrij porticusve, quæ foribus ecclesiæ.

clesiæ proxima est : vbi verò atrium non est ; à manu dextera ingredientis , atque ita ab omni alio pariete disjunctum , vt circui possit.

De numero campanarum.

Hæc turris, si Ecclesiæ cathedralis est, septem aut quinque ad minimum campanas; si collegiatae tres, grandiores scilicet, mediam, & minimam; si parochialis totidem, aut duas saltem habere debet; easque distincto quodam soni concentu inter se rectè consentientes, pro varia diuinorum officiorum quæ sunt ratione ac significatione.

De horologio.

In qua turri præterea horologium pro ædificii forma artificioso opere confectum collocari conuenit: ita vt horæ cuiusque ratio, intus campanæ sono, foris stelle effigie quæ in orbè ducatur, perspicuo loco constituta, significetur.

De altera forma campanilis.

Hæc supra demonstratæ regulæ de turris forma, deque horologio, locum habeant in ecclesiis insignioribus. Vbi verò loci situs, & facultatum tenuitas, turrim campanilem tanti sumptus fieri non patitur; in ecclesiæ angulo à dextera ingredientis extra tamen ecclesiæ promineas non longe à ianua extrui potest; forma, quæ de architecti consilio probabitur; ita tamen, vt in ea ostium insit, intus ab ecclesiæ parte non foris extructum; & valuis seraque vt supra munitum.

De pilis latericij pro campanili.

Vbi autem ea est facultatum angustia, vt campanarum turris nulla quidem extrui queat; interim dum facultas sit, pilæ latericæ in summo pariete hærentes, eæque arcuatae fieri possunt, vnde campanæ appendantur. Qua in re videndum est, vt apto loco constituantur; atque ita, vt funes earum tractorij, ne in capella maiori, vllave

alia, aut in medio ecclesiæ ostio, aut alio eiusmodi loco pendeant: iidemque per tubum ligneum in fornice insertum ducti tractiue, fornicatum opus ne seuisim diruant.

De campanarum benedictione, & quæ ijs conlandis vitanda sunt.

Campanæ verò neque in turri neque in alio loco collocandæ sunt, nisi primum solenni benedictionis precumque ritu ex Ecclesiæ instituto consecratæ: cuius consecrationis monumentum aliquo loco turris vel Ecclesiæ cõsignetur. Illæ præterea ne rem vllam oro sanam insculptam inscriptamve ullo modo habeant; sed sancti patroni Ecclesiæ, aliamve sacram imaginem, piamque inscriptionem.

DE SEPULCRIS, ET COEMETERIJS. Cap. XXVII.

Sequitur de sepulcris, & coemeterijs instructio; quæ eiusmodi est.

Ac primò quidem sicut Episcopos, presbyteros, aliosque ecclesiasticos homines intus in ecclesia sepeliri canones sanxerunt: ita de eorum sepulturis aliqua instructione cauendum est. Episcopalis igitur sepulturæ locus in basilica cathedrali pro chori foribus ingressu esse potest: vbi si locus decens aliquando non datur, alius deligatur, qui religioso venerabilique Episcopali nomini ac dignitati conuenientior sit: non in choro tamen, neque in capella maiori, sed extra illius fines in alia Ecclesiæ parte decentiori atque insigniori. Si ea à cæteris, etiam canonicalibus sepulcris, loco & insigni præterea aliquo Episcopali distincta.

Sepulcra itè sint canonicalia duo, à dextero latere sepulturæ Episcopalis; eaque vt supra aliquo interiecto spatio separata: in quibus & canonici, & capitulari dignitate præditi sepeliantur. Totidem præterea à sinistro latere certo etiam intervallo disjuncta: in quibus cæteri basilicæ cathedralis Sacerdotes, clerici, aliique ecclesiastici ministri humantur.

In Ecclesijs collegiatis sepulcra tria sint ante etiam chorum, aut alio loco etiam digniori; non in choro tamen, nec verò in capella maiori, aliave; vnũ in medio situm, in quo Præpositi, vel Archipresbyteri, vel alio nomine rectores earum solùm humentur; alterum, in quo canonici; tertium in quo cæteri sacerdotes, clerici, ministrique earum ecclesiastici.

Præterea in singulis ecclesijs parochialibus etiam duæ sepulturæ sint, loco vt supra demonstrato; vna propria parochorum rectorum ve earum; altera clericorum parochialium.

Vbi vel in atrio, vel in porticu, vel in exedris, vel in cæmeterio locus nullus dari potest sepulcris communibus; intus in ecclesiæ ingressu saltem quatuor eo nomine struantur.

Alia verò sepulcra laicorum propria, in ecclesia sine Episcopi concessu fieri non debere decretum est.

Provinc. 4.
tit. de sepul.
c. 124.

Quæ si fieri extruere concessum erit; ne prope altaria, vt Varensi Concilio cautum est, struantur fiantve: nisi tam longè distent, vt sepulcrale os ab eorum scabello, bradellave procul absit spatio saltem cubitorum trium.

Nullò sanè modo intra chori & capelle maioris fines; neque rursus intra capellarum minorum cancellos extruantur, quibus à populo sacerdos celebrans separatur.

Fornicato autem opere fiant; quæque è solo ecclesiæ nullo modo extent emineantve, sed illud planè adæquent.

Ab vtroque ecclesiæ latere, vbi fieri permissum erit, dextro scilicet ac sinistro, eo ordine disposita extruantur, vt è regione sibi singula respondeant.

De duplici integumento sepulture.

Operiantur sepulcra ne vllò vnquã tempore scæteant, duplici integumento: quod quadrata vel alia decenti forma pro loci ratione è lapide solido sit; ita tamen, vt inter vtrumque aliquid spatii relinquatur; & inferius integumentum è rudi, illud superius è polito lapide struatur, Ecclesiæ pavimento equale; quod sepulcrali ori vndique aptè cohærescat.

De anulo sepulcri.

Anulus præterea in medio integumento superiori affigatur ad illius eleuandi vsum: ita tamen vt nihil emineat; sed tantundem integumentum excauetur, quantum anuli crassitudo capiat. Rursus alia etiam ratio prætermittenda non est; vt illud integumentum sustollatur per clauos duos, qui aliqua crassitudine sint; qui que ab eiusdem integumentum superiori parte in vtroque latere traieci nihil planè extent; ab inferiori autem paulò oblongiores quàm integumentum crassitudo est, singuli ferrum transuersale firmiter hærens habeant: quo dum fune vnicuique clauo adhibita integumentum eleuatur, sustineri queat.

In superiori porrò integumento, ne crux, sacraque alia imago effigiesve sculptatur, aut alio modo exprimatur: vt ne pulueris lutive fordibus, & spato inquinaetur, ac transeuntium pedibus conculcetur.

Neque verò etiam sculpturæ ornatus, literarum incisio, aut inscriptio vlla, aliudve quidquam fiat quod emineat; neque rursus quidquam etiam tessellato opere, etiam si non superemineat, inscribatur, sculptaturve, quod Episcopo ante probatum non sit.

De cæmeterijs.

Cum sepulcris coniuncta instructio esse debet de cæmeterijs: in quibus mortuos sepeliendi morem antiquum tantopere à patribus comprobatum, in vsum ex decreto Concilii Provincialis, per Episcopos nostræ provincie, vbi potest, restitui cupimus.

Provinc. 1.
tit. de sepul.
pag. 36.

Cæmeteria igitur, vt animaduerti licet, alia in porticu atriove ecclesiarum, à fronte scilicet; alia à tergo; alia à latere septentrionali; alia à meridionali; quædam ab omni illarum parte sunt; nec verò veritum est, quin adhuc etiam ab eisdem singulis omnibusve partibus constitui possint.

Porrò quæ à fronte in atriove ecclesiæ extructa sunt, quamuis ab excitandam, vel charitatis erga mortuos fideles, vel conditionis humanæ memoriam in iplo

ipso prospectu hominum sint; tamen quoniam ob iter ac tritam viam, qua transitus per Ecclesiam hac atque illac fit; facilius patent, vel animalibus, vel feruitutibus, vel deambulationibus, con- gressibus, & alijs hominum actionibus eo sacro loco indignis, quamobrem etiam sæpe ob alia, quæ quotidie hu- manitus incidunt, violari contingit; ideo à fronte in atrijs porticibusve ec- clesie (cum ab alio latere fieri possunt) non extrui expedit.

A septentrionali autem Ecclesie parte illorum situs potior deligatur: aut ab eo latere, in quo maximè ædium cle- ricalium transitus quotidianus, fene- strarum prospectus, stillicidiorum etiã proiectura, aliæve eiusmodi feruitutes vitari possunt.

Ampla autem cœmeteria esse debent, pro ecclesie cui adhærêt, situsve spatio, proq; hominum item multitudine.

Forma esse possunt oblonga aut quadra- ta architecti iudicio, ac pro situs modo. A parietibus nuda esse non debent, sed vndique ijs septa.

Qui parietes à terræ solo altè exædifi- centur cubitis circiter septem.

Vbi uerò tanta parietum altitudine præ loci inopia extrui non possunt; ita sal- tem altè exædificentur, vt animalibus aditus præcludatur: hæc q; altitudo non minor sit cubitis tribus.

Vbi uerò præcisæ rupes erunt, quibus cœmeterij situs concluditur; eæ pro se- pimento parietum esse poterunt.

Parietes autem manufacti extrinsecus albario opere inrustentur; in locis ve- rò insignioribus decens erit, si intrinse- cus ab omni parte porticibus vestiatur, sacrisque picturis historijsve ornentur. In ijs porò porticibus sepulturæ æqua- li spatio inter se distinctæ, recto ordi- ne ad præscriptæ formæ rationem fie- ri possunt.

Vbi porticibus cœmeteria non cir- cumuestiuntur; parietes saltem exor- nari debent aliqua sacra pictura, certis eorum locis expressa.

In medio eorũ situ, crux ex aurichal- co, aut marmore, aliove lapide confecta collocetur: quæ in columna marmorea lapideave, seu in pile structili sussulta,

aliquo decenti integumento operiatur, aut è ligno altè erecta constituatur.

Capella item paruula, eaq; in orien- tem versus, vbi potest, extruatur: in qua preces pro mortuis aliquando fiunt.

Habeat item vas aquæ sanctæ forma supra demonstrata, cum aspersorio, non tamen appenso, sed quod amoueri pos- sit a l' aspergendi vsu.

De loco ossario.

Certus præterea locus intus sit, pa- riete vndiq; septus, & tecto ac for- nice, vbi potest, opertus: isq; in omniũ conspectu sit; vbi mortuorum ossa ali- quando effossa ordine struantur.

De ossijs cœmeterij.

Cœmeterij porò tria ostia à fron- te esse possunt; nisi situs ratio eius- modi est, vt à latere etiam illa fieri ne- cessario postulet.

Si uerò cœmeterium ecclesie ab aliqua parte continens est, ab ea parte ianuam item habeat, qua ad ecclesiam aditus sit, cum uel diuinorum officiorum pro mor- tuis, uel processionum causa usu uenerit. Ab ostij autem maioris à fronte extru- cti summa parte, quæ extrinsecus est, sa- cro sanctæ Crucis imago exprimat, in extremo Crucis affixa imagine capitis, aut cranij hominis mortui.

Quæ ostia, à quacunque parte sint, fir- mis, valuis, pessulis, & clauæ munita & clausa, ne pateant nisi cum vsus uenerit. Nullæ uites, arborès, arbusta, stirpes cu- iusuis generis, non modò frugi fera, sed quæ et nullum omnino fructũ baccasve gignunt, in ijs esse, aut censeri debent. Immodò uerò ne fœnum quidem, herbæ uirescens quæ pabulo debeat, sit.

Ab sit strues lignorum ac tignorum; tum omnis acutus cœmeterum, lapidumve; omnis denique res, loci sanctitati, reli- gioni, & decoro repugnans.

DE SACRISTIA.

Cap. XXVIII.

DE ædificijs præterea Ecclesie ad- iunctis, sacristiæ ædificatio vna ac præ-

præcipua etiam est: de qua instructio-
nem hoc loco breuiter contexamus.

Porro sacristia (quæ ab antiquis ca-
mera aliquando, & secretarium item di-
citur; locus scilicet, vbi sacra suppellex
recondebatur) in omni cuiusvis generis
ecclesia extruatur: quæ pro cathedralis,
collegiata, & parochialis ecclesiæ mag-
nitudine, & pro numero ministro-
rum, proque copia sacrae suppellectilis ampla
sit, atque eiusmodi, vt paulò legi⁹ pateat.
Nec uerò improbatuſ usus duarum sacri-
stiarum in insignioribus & frequentio-
ribus ecclesijs: quarum vna capitulo, &
chori suppellectili; altera sacerdotibus
capellanis, & reliquis ecclesiæ mini-
stris, ac reliquæ suppellectili vsui sit.

Ab capella altariue maiori tantum
interfit, vt sacerdos Missæ sacrum solen-
niter facturus, cum illis qui ei ministra-
turi sunt, inde processionaliter ad alta-
re ordine progredi possit, vt antiqui
moris est, cum mysterij significatione.
In cæteris parochialibus, & alijs infe-
rioribus ecclesijs, commodi causa per-
mitti poterit Episcopi iudicio, vt sacri-
stia à capella altariue maiori minus ab-
sit; tum verò curandum erit, vt à domi-
cilio parochi non valde distet.

De situ sacristiæ, & fenestris.

Omnis autem sacristia ad orientem
& ad meridiem versus, quoad eius
fieri potest, omnino spectet.

Ita verò construat, vt illius substru-
ctione, liminibus eiusdem capellæ ma-
ioris non obstruatur.

Fenestras duas pluresve habeat, easque
vbi potest, è regione sibi respondentem,
ac præsertim à dextro & à sinistro late-
re; vt cum habeat vnde aer exeat, eius
locus non humidus sit, neque vligino-
sus; sed si quæ vligo est, inde aliquando
patefactis fenestris foras se det.

Quæ fenestræ duplicibus clathris fer-
reis, vel simplicibus saltem densioribus
& firmioribus sepiantur & muniantur;
tum etiam opere vitreo, & reti, vt in
præscripto fenestrarum ecclesiæ demon-
stratum est.

Contecta verò sit opere fornicato, aut
saltem laqueato.

De pavimento sacristiæ.

Pavimentum habeat, nõ tabulis con-
structum, sed eiusmodi, quod subter
parulis fornicibus contactans, totum am-
plè fornicatū, ab humo altius aliquan-
to vbi potest, præ humiditate extrahat;
ne indumenta sacra ob loci siccitate
vliginem putrescant, aut corrumpantur.
Cui rei quò cautius provideatur; extrin-
secus etiam terra congesta parieti adhe-
rens, ac stercidiosa item, quæ humidita-
tem gignant, inde procul amoveantur;
tum solum præterea exterius statumi-
netur, rudibusque & calce solidetur.

De ostio sacristiæ.

Ostium sacristiæ huiusmodi sit, cu-
ius aditus non in capellam maio-
rem (nisi in ecclesijs minus insignibus
secus permittendum Episcopus duxerit)
sed in locum publicum, nempè in gre-
mium ecclesiæ recta pateat.

Benè autem septum sit firmissimis val-
uis, pessulo solido, sera & claue itidem
firma.

Ostii valuis è regione aliæ valde te-
nuiore extrinsecus aut intrinsecus re-
spondeant: quæ à parte inferiori tabu-
lis scissilibus, à superiori tela confecta,
laicis aditum & aspectum in sacristiam
præcludant: æquè pondere graui appen-
so, per se pessulo artificiosè confecto
claudantur.

Quibus in valuis tenuioribus à parte
superiori paruulam fenestellam, eamque
clathratam extrui non vetatur; quæ per-
petuò intrinsecus clausa, non aperiatur,
nisi cum aliquid è sacristia petentibus,
inde responsum datur.

De loco sacrae imaginis, & altaris
in sacristia.

In omni sacristia loco magis conspi-
cuo sit sacra icona; tum etiam (si am-
plitudo Sacristiæ patiat) Altare, vel
mensa, armarium ve, quod formam al-
taris præbeat, instructum cruce, cande-
labris, mappaque constitutum; apud quod
Sacerdotes celebraturi sacris vestibus
induuntur.

De

De Oratorio, aut Altari in Sacristia.

Sit præterea oratorium ab aliqua sacristiæ parte, siue prominens, siue intus decenti loco, idque instar paruuli cubiculi, quo Sacerdos Missæ sacræ facturus se recipiat, ibique sese colligens, paulisper meditetur, & oret.

Proinde tum altare paruum sit, in quo proposita Crucifixi effigie, aut alia pia imagine sanctæ precetur; tum scabellum vbi orando genua flectat.

Si verò sacristia ita exigua & angusta est, vt eiusmodi oratorium habere nullo modo possit; ab aliquo eius latere quod orationi commodius sit, scabellum saltem, seu bradella, aptè loco tela saltem vel panno obducto, collocetur; vbi sacerdos genua flectens oret, affixa i pariete aliqua ut supra imagine sacra.

De tabella orationum.

In oratorio quocunque sit tabella, in qua orationes ad Missæ sacrum præparatoriæ descriptæ sint.

De vase aquario.

Vas præterea aquarium, quod manibus abluendis vsui sit, è solido lapide fiat: cui papilla vna, aut prout opus erit, plures infigantur.

Ab inferiori parte sinus aquarius concavus, ad excipiendam aquam quæ inde effluit, è lapide item marmoreve solido sit: foramenque habeat vnde per fistulam aqua in paruulam cisternam subterraneam, vel aliò deriuetur, vbi commodius sit illi ab sacristiæ pariete procul deducere. Vbi verò redditus exiguus est, pro eo vase aquario, quod è solido marmore præscriptimus, situla adhiberi poterit appensa; cui papilla affixa instar gallinacei hæreat, vnde aqua ad ablutiois vsu sensim effluat, subiecto vt supra sinu aquario.

Sinus autem & vas aquarium, omnino aut aliqua ex parte, in parietis concavitate quæ hemicycli exigui formam præbeat, ornate constructum intus inheareat; nè si foris extaret, sacristiæ situm impediatur.

Ad abstergendas manus linteam vasi aquario proximum ab opere instrumentove tornatili pendeat; idque candidum sit.

De armario sacrorum indumentorum.

Armarium præterea amplum, in quo sacra indumenta asseruentur, ex tabulis nucis conficiatur.

A pavimento sacristiæ altè extructum sit cubitis duobus & vnciis quinque. Capsulas ductiles habeat, easque distinctas, ac longè patentes; in quibus & pro colorum varietate indumenta sacra expansa dispartitaque, & ordine asseruentur.

Super eo præterea armariola item, aut sub eo loculi ab illarum capsularum latere sint separatim etiam extructi; vbi sacri calices, patenæ, corporalia, purificatoria, vela, & alia id generis munda rectè atq; accommodatè recondantur. Ab altero latere loculi item: in quibus illa quæ abluenda sunt, reponantur. Claudatur hoc tum armarium, tum armariola valulis politè ac distinctè confectis, feris, & clauibus item distinctis. Atque eiusmodi armaria totidem sint, quot multitudo sacra supellectilis possit.

De longuriis ad vsu exponendi sacras vestes.

Longuria etiam politè confecta, finibus ductilibus & trochleis appensa in Sacristia sint: quibus sacra indumenta, prout vsu venerit, exponantur, extendanturve.

De armario librario.

Alia præterea armaria, structura quæ cæteris supra præscriptis respondeat, fiant; vnum scilicet, in quo libri ecclesiastici, ad psalmodiam, & alii chori & ecclesiæ vsu pertinentes aptè conseruentur: alterum, in quo iura, instrumenta, & scripturæ omnes sint ad ipsam ecclesiam spectantes; idque vbi aptius tutiusq; archiuum ecclesiæ non habeat: tertium item (si ecclesiæ parochialis sit) in quo certi libri parochiales,

les, scilicet matrimoniorum, & baptizatorum, confirmatorum, & alia eiusmodi seruentur; tum etiam separato loco literę Pontificę, edicta Episcopalia, literę Episcopi pastorales quę in dies promulgantur; tum alia scripta ad ecclesię vel animarum parochiali curę commissarum regimen spirituale spectantia. Hęc tria armaria singula singulis clauibus tuto claudantur.

Eorum autem loco vnum solum armarium, locis tamen pro librorum scripturarum ratione intrinsecus apte distinctum, extrui possit: vbi vel codicum scripturarum paucitas, vel ecclesię exiguitas, non duo aut tria vt sup. requirit.

De vestiario insigniori.

Vestiariũ in sacristiis insignioribus ex eodem genere esse potest: in quo pretiosiora indumenta reconduntur.

Longitudine sit pro sacristię ratione: altitudine cubitorum circiter septem: profunditate duorum.

Pars huius vestiarij inferior duobus cubitis alta, capsulis ductilibus loculisve cõstet, superior verò à tergo angustius, à fronte aliquanto latius sensim patens nullis loculis distincta sit; sed tota sine distinctione longè patens, habeat ab vno & altero latere totidem profunditate tenues aseres erectos, fibulisque ductilibus annexos, quibus singulis à superiori parte singula longuria inferiori suffixo fulcimento sustentata firmiter hæreant, vnde sacra indumenta expansa pendeant.

De armario indumentorum canonicalium.

SI cathedralis, vel collegiata ecclesia sit, habeat præterea armaria pro asseruandis super pellicis, ceterisque indumentis, quę canonici, & alij chori ministri in choro adhibere solent; vel eorum loco capsas decentes circum sacristiam sitas: quę vsui etiam sint ad dandum Capitulo, cum illud eoloci habeatur.

DE LOCO VBI FERETRA, & cætera id generis asseruentur.

Cap. XXIX.

Locus præterea alius Sacristię, aut cœmeterio saltem propior, in omni ecclesia parochiali, & collegiata apte extruatur: in quo feretra, candelabra ferrea grandiora, cœnotaphia, vasa olearia, perticę, scalę, scopę, ligones, batilla, sustentacula crucum, instrumenta ab abstergendi vsu accommodata, cæteraque id generis reponantur; vt ecclesia ipsa & sacristia, tum ab omni re indecenti, tum ab omni impedimento plane libera vacuę sit.

Isque locus ostium habeat, valuis, pefulo, seraque bene septum.

DE ORATORIO VBI MISSÆ sacrum aliquando fieri debet.

Cap. XXX.

Conscriptis breuiter instructionibus, & fabricę ecclesiasticę, & partium adiunctarũ, consequens est instructio de oratoriis: quorum vnum est, vbi Missę sacrę aliquando fit; alterum quod in viis extruitur, vbi non celebratur.

Simplex igitur Ecclesia seu Oratorium eiusmodi sit, vt vna tãtum naui constet; cuius longitudo sit non minor cubitis duodecim; latitudo verò decem; & altitudo situs rationi apte conueniat.

Habeat præterea in capite capellã (quę si fieri potest, in orientem vergat) cubitis circiter octo, ampliusve, prout situs ratio fert, latè patentem; ea verò longitudine, & altitudine, quę cum latitudine conueniat.

Ad eius ingressum gradus vnus tantum sit; cui ex præscripta forma clathra infigantur.

Cuius altare, pauimentum, testum fornicatum, fenestrę, fenestella vrceolorum, campanula à latere appensa, & reliqua ita sint, vt de capellis altaribusve minoribus præscriptum est.

Ad altare verò ascensus fiat duorũ graduum: quorum vnus sit is, quem ipse altaris scabellum facit.

A gradu autem inferiori scabellũ vsque ad clathra ima, spatium interuallumve

sit

lit saltem cubitorum duorum.
Fenestræ præterea oratorij in altum ita extructæ sint, vt qui foris stat, inde introrspicere non possit.

Ianua è regione altaris; fenestra item, quæ in orbem ducta, instar oculi ex præscripto modo fiat.

Labrum itè aquæ benedictæ forma constituta propè ianuam intus statuatur.

Capellæ maiori adiunctam sacristiam habeat; quæ vbi potest, ad meridiem spectet, amplaq; sit pro oratorij magnitudine, & instructa suppellectili, ac cæteris rebus, quæ vsui sint ad præscriptum.

Ab altera parte quæ Sacristiæ respondeat, paruula turricula à parochiali omnino dissimilis fieri potest; sin minus, duopila lapideæ in pariete summo iam præscripta ratione struantur, vbi campana vna tantum suffulciatur.

Si oratorium eiusmodi futurum est, vbi plures Missas eadem penè hora celebrari oporteat; ab vno & altero item latere capellæ singulæ paulum à maiori distantes, forma in Ecclesiæ fabrica præscripta fieri possunt.

Reliquarum etiam partium forma & ratio, quæ ad oratorium pertinere possunt, sumenda ex ijs, quæ præscripta sunt in Ecclesiæ fabrica.

DE ORATORIIS IN QUIBUS MISSA non celebratur. Cap. XXXI.

ORATORIA porro vbi Missæ sacrum non fit, quæ in vijs extrui solent, extruantur non in campis, sed in via publica; vt iter facientes eorum locorum prospectu piè commoti, paululum precando consistant.

In quibus etiam exædificandis viæ locus deligatur paulò editior, & à vehiculis actu aliquanto remotior; quò melius à luto, aqua ve lute lenta defendatur. Forma quadrata, vel rotunda, vel alia, quæ pro loci ratione decentior videatur, ornatè exædificentur; beneque tecta sint, vt sacræ imagines à pluuia integræ conferuentur.

Opere tectorio foris incrustentur; intus verò politè dealbata, Crucifixi, aut B. Mariæ Virginis, aut Sancti, Sanctæve

alicuius imagine sacra, aut tabula piè expressa, quæ parieti hæreat, exornentur. Altare nullum omnino habeant.

Singula fenestellulas tres firmiter clathratas, vnde precandi causa introrsum genibus flexis inspiciatur, in parte anteriori habeant; duas hinc inde ab ostio, & in valuis tertiam.

Si oratoria angusta sunt, in ipsis valuis vna solum fieri aptè potest.

Valuis, & claue ab ostio muniantur.

Quæ verò oratoria ita angusta sunt, vt ne ostij quidem valuis intus patentes capiant; ijs nullus ingressus detur; sed cancellis ligneis ab ostij parte sepiari possunt, reliqua ædificationis ratione ad præscriptum seruata.

Si verò pariete à lateribus non sepiantur, cancellis etiam ligneis ab illis partibus claudantur.

Neque alienum esset longurijs circumsepire, vt equi, iumentave, atque bestiæ procul sint.

A rubis & spinis, aliisque id generis quæ adnasci solent, ab arboribus item, stirpibusque eiusmodi arbutis remota sint; vt ne rami diffusi tecta operiant, vnde detrimentum ipsis tectis existat.

Et quoniam sacræ imagines, quæ in exteriori pariete oratorii exprimi solent, cum ita expositæ sint, luto sordeve inquinari, vel indecentius iniuriosius tractari possunt; ne extrinsecus in ipsis Oratorii parietibus pingantur, aut alio modo exprimantur, nisi edito loco fiat, vbi ab omni labe integrè conferuentur.

DE ECCLESIA MONIALIUM. Cap. XXXII.

DEMONSTRATA forma aliarum ecclesiarum, sequitur instructio Ecclesiæ monialium.

Hæc igitur extrui potest, quæ vna tantum naui constet; in orientemque versus (si pro monasterij situ fieri potest) spectet. Ampla sit pro situs ratione, tecto fornacato, aut laqueato, cæterisque rebus instructa ad præscriptum.

De Altari maiori.

Capella maior nulla in ea infit: sed paries in transuerso fiat, quo interior

rior ecclesia, ab exteriori vbi Sacerdos sacrum facit, diuidatur.

Parieti illi in transuersum ducto altare innitatur, in eius medio exaedificatum: quod altitudine, longitudine, & latitudine sit, altari maiori supra prescripta. Gradus in ascensu altaris tres sint, vna cum eo quem scabellum constituit: singuli autem gradus forma & modo supra prescripto.

Scabellum vero seu bradella, eiusmodi item supra in altaris maioris extru- ctione constituta.

De fenestra in Altari maiori
construenda.

E Conspectu Altaris in transuerso eo pariete fenestra fiat: vnde moniales Missæ sacrum spectent, & audiant.

Quæ fenestra ita sicut Altare latè pate- tens sit, altè ducta cubitis circiter duo- bus; cuius ima pars à superficie Alta- ris pariete altè extructa sit cubito vno cum dimidio.

Munita sit opere clathrato ferreo, eoque duplici, ac simili, & inter se vncijs cir- citer duodecim distanti.

Vniuscuiusque autem clathrati operis cancelli ita tamen compacti sint, vt vnus ab altero interuallum sit non ampli- us vncijs tribus: atque ita benè se- pti, vt vnus ab altero diuelli disingue nullo modo facillè queat.

Intrinfecus autem valuas habeat pessu- lo & clauè munitas: quæ aut à lateribus aperiantur, aut trochlea, funiculoque tractili sursum ducantur.

Altare concamerato opere contegi poterit, pariete crassiori facto, aut colu- mellis binis, pilisve paululum ab ipso pariete distantibus erectis; quibus opus fornicatum cameratumve nitatur.

Quæ columellæ ab Altaris vtroque cor- nu distent cubitis duobus.

Si fornix non sit, integumento ligneo, vel ex panno serico telaye confecto, eoque aptè ornato, quod capocelum vocant, operiatur.

De fenestra ad vsum exponendi vestes
sacras.

IN pariete transuerso inter vnam & alteram ecclesiam interiecto, à parte

quæ monialium sacrificiæ commodior sit, fenestra fiat, rota aptè constituta, vnde sacræ vestes ad Missæ sacri vsus exponantur.

Quæ rota fenestrate è solo pavimenti altè extructa sit tribus circiter cubitis. Hæc ipsa rota eiusmodi sit, vt tota penè sit inhæreat in crassitudine parie- tis, qui aliquo incrustationis opere crassior propterea fiat.

Muniatur valuis ab vno & altero la- tere; quæ binæ sint; vnæ ab interiori monialium parte, alteræ extrinfecus: & ambæ aptè claudantur clauibus.

In huius fenestræ & rotæ structura, ser- uentur cætera infra communiter præ- scripta de rotis conficiendis.

De fenestellula ad vsum ministrandæ
sacræ Communjonis.

AB altera parte Altaris in eodem transuerso pariete, fenestellula alia sculptorio inauratoque opere piè or- nata extruatur: vnde monialibus sacræ communio ministretur.

Cuius fenestellulæ planum æquatè sit, & à pavimento Ecclesiæ altè exaedifica- tum cubitis duobus, vncijs sexdecim. Hæc fenestellula latè pateat extrinfecus cubitum vnum & vncias duodecim, altè extructa cubitum itidem vnum & vncias decem & octo, ita vt in primo aspe- ctu latioris, intrinfecus autem angustio- ris formæ speciem præferat.

Tota autem in ipsa parietis crassitudi- ne inerit, quæ cubitalis sit, ita tamen vt intrinfecus à parte monialium, extre- mi parietis crassitudo ne latior sit vncijs duabus aut tribus.

Intus verò in eo extremo pariete spa- tium insit cubito vno: in quo spatium fenestellula altitudine vnciarum octo, la- titudine sex fiat: vnde monialibus sacræ Eucharistia præbeatur.

In fenestellula à parte interiori valuu- læ ferreæ aut aeneæ sint politè confe- ctæ, quæ pessulo & clauæ obserentur: à parte exteriori valuu- læ paulò maiores, quibus tota fenestellula sepiatur, adiun- ctis sera, clauæ, & pessulo.

Sub ipsa fenestellula in pavimento Ec- clesiæ paruulum scabellum collocetur, alti-

altitudine vnciarum octo, quod tapeto sterni possit; vbi stans Sacerdos sacram communionem monialibus ministrat. Hoc autem scabellum modò altius modò humiliter extrui poterit, pro statura Sacerdotis ministrantis.

A parte verò interiori vbi moniales sunt, scabellum alterum non minus duobus cubitis ab omni parte patens, ad quod aliquot gradibus ascendatur, extrui poterit; ita ut ibi genibus flexis, illæ facillè fenestellulam vnde sacram communionem sumunt, ore attingant. In ipsius autem fenestellulæ pariete nihil impediendi subitus ex assibus extrahatur, quò propius monialis sacramentum sumens ipsi fenestellulæ hæreat.

De fenestra sacrarum reliquiarum.

Fenestra præterea alia fiat, quæ à parte superiori fenestellulæ vnde sacra Eucharistia sumitur, in ecclesia exteriori sit: vbi sacræ reliquiæ si quæ sunt, rectè atque ordine recondantur.

Quæ fenestra ab interiori parte altitudinis sit vnciarum sexdecim, latitudinis duodecim: munita verò clathris ferreis, adiuncto opere vitreo pellucido, pannòq; serico obducto, & valuis præterea clausis; ita ut sacræ reliquias inspicere, nec verò tãgere ullo modo queant. A parte verò exteriori, quæ in Ecclesiã spectat, eiusmodi sit, vbi loculi vasculæ reliquiarum aptè collocentur; valuasque habeat benè firmas, seris & pefulis tribus munitas; quæ tribus etiam clauibus, & vnaquaque fabrili opere diuerso distincta claudantur.

De fenestra sacri olei infirmorum.

In superiori præterea parte fenestræ, vbi rota collocata est, fenestellula præscriptæ formulæ ratione extrahatur: in qua sacrum oleum infirmorum asseruetur. Hæc verò fenestellula à parte tantum exterioris ecclesiæ patefieri queat, adhibitis firmis valulis, sera, & claue. Sin autem nullæ in ea ecclesia reliquiæ extra altare asseruandæ sunt: hæc in superiori parte fenestræ fiat, vnde sacra communio ministratur.

De gradibus Altaris.

A gradu ultimo scabelli Altaris distantes sex cubitis tres alij gradus, aut plures pro situs ratione, de architecti consilio fiant: per quos ad gremium ecclesiæ descendatur.

Quod aliquanto humiliter pauimento erit, vbi altare exedificatum est.

In summo gradu clathra ferrea ad præscriptum suffigantur.

Gradus ij singuli ne altiores sint vnciis octo, ne latiores vigintiquatuor, in transversumque ecclesiæ ducti; aut tam longè patentes, quantum spatii ostium in clathris ferreis capit.

De Sacrificia.

In capite Ecclesiæ paruula Sacrificia, cuius ianua intra clathrorum fines sit aptè extrahatur; quæ sacerdotibus sacræ vestes exuentibus vsui sit.

Qua in ædificatione illud caueatur, ne quidquam operis (sue fenestra sit, sue rota, aliudve eiusmodi) fiat, vnde in monasterium monialium prospectus, aut auditus sit.

Idque propterea labrum aquarium, quod in Sacrificia exteriori ad vsum lauationis manuum extrahatur, nullum omnino tubulum, canalemve habeat, per quem ex interiori monasterij sacrificia aquam excipiat, quæ eò aliunde importetur, aut infundatur.

Neve quidquam ædificii in superiori parte fiat, quò ipsis monialibus aditus vllò modo esse possit.

Fiat in ea, & oratorium, & altare vnum, quod vsui sit, cum Sacerdotes sacris vestibus induunt; & vasculum præscripta forma ad abluendas manus, idque ne in pariete inter monasterium & sacrificiam interiecto; & armarium item, in quo sacra indumenta asseruentur; & aliud præterea nihil.

De capellis.

In monialium Ecclesia capellæ duæ, vna à dextro, altera à sinistro latere fiant, forma præscripta, eæque in gremio Ecclesiæ; si ibi ob aliquam causam plures Missas eodem tempore aliquando celebrari necesse est.

De

De fenestra altaris.

Cautio sit, vt fenestra altaris clathrata ita constituatur, nè inde in viam publicam, præsertim vbi spectacula aguntur, aut multitudinis frequens transitus est, prospici possit.

Cui rei, vt occurratur, atrium paruum pro foribus ecclesiæ extruendum est: cuius atrij ianua ab aliquo latere sit, quod ipsis foribus ecclesiæ recta nõ respondeat; aut certe si aliud fieri non possit, ipsius ecclesiæ aditus è latere sit: idque architecti iudicio pro situs ratione.

De ecclesia interiori.

Ecclesia interior vna tantum nauis constet, sine vllis cappellis: pavimento vndiq; æquali sit, neque ab vlla parte gradibus paulò altior.

Illud item pavementum æquale sit pavimento, vbi altare extrinsecus collocatum est.

Illud vbi maximè potest, cauendum est, nè monialium ecclesia interior præpè vias publicas extruatur: quæ si pro situs ratione exædificetur aliquando necesse est, nè à pariete, qui ad vias publicas vergit, fenestræ fiant; sed lumen excipiat à parte quæ monasterium attingit: contraq; fiat in ecclesia exteriori, cuius fenestræ non à monasterio, sed à via publica sint.

De turri campanili.

Turris Campanilis ecclesiæ interiori monialiũ coniuncta esse debet: cuius neq; ostium, neq; fenestra, ac nè rima quidem vlla, in ecclesiam exteriorem aliqua ex parte spectet.

Altè extruatur pro ecclesiæ ratione, ita tamen, vt humilior, ac depressior existat, quàm structuræ forma modusque postulet.

Primum eius tabulatum fornice benè firma constet: in qua, vel ab aliquo latere inesse potest ostiolum angustum, per quod cum necesse erit, ad summam turrim ascensus detur: neque aliunde aditus pateat.

At foramina exigua sint, per quæ tracto rij campanarum funes tantum ducantur.

Ostiolum verò illud ita compactum sit,

vt claudatur pessulis binis, seris binis, clauibus binis, opere fabrili diuerso.

Reliqua superiora tabulata ex materia lignea esse poterunt: lumen excipient ex fenestriculis exiguis, ipsdemque clathratis: summum verò fenestras, vt moris est habebit.

DE MONASTERIO MONIALIUM. Cap. XXXIII.

Ecclesiæ monialium adiunctum est illarum monasterium: de quo demum restat, vt instructionem aliquam breui conscribamus.

Primò monasterij huius situs deligatur, qui ex canonis Agathensis cautione, procul vt par est, absit, cum à monachorum regulariumve monasterijs, tum etiam à canonicalibus clericalibusve ædibus, ecclesijs collegiatis, à turribus, à mœnibus publicis, propugnaculis, vallo, arce, & à præaltis ædificijs, vnde etiam prospectus intrò esse possit.

Laicali porrò edificio coniunctum, vbi fieri potest, nulla parte sit: sed aliquo in teruallo disiunctum, ac separatum.

Longè item à plateis, emporijs, omniforo, viarq; deniq; qua iumenta, currus, vehicula, aliaq; id generis crebrius agi ducive solent; & à locis item, vbi multitudinis, vel concursatio, vel conuentus, vel strepitus sit.

Rursus cautio etiam sit, nè eius monasterij positio eligatur in loco abdito, occulto, valdeq; admodum remoto ab hominũ frequentia: nè præterea (quod sacra Tridentina Synodus à monasterij monialium ratione alienum censuit) extra vrbes, oppidi, alteriusve loci mœnia vllò sanè modo.

Loca huius monasterij omnibus partibus absoluti, de quibus infra sigillatim dicemus, hæc sunt, pro vario vsu distincta.

Ac primò quidem inferiora.

Atrium Capituli.

Triclinium, quod Refectorium dicunt.

Cella vinaria.

Coquina.

Locus Calefactionis.

Locus vasis aquarij ad manus abluendas.

Y Locus

Cõc. Agath. cap. 8. 18. q. 2. Monast. puell.

Sess. 25. de regul. & monial. cap. 5.

Locus Laborum.
 Porticus.
 Cella interior, & exterior ad colloca-
 tionis vsum.
 Ianuæ.
 Rotæ.
 Furnus.
 Locus lauationis.
 Tonstrina.
 Locus Cancellariæ.
 Promptuarium.
 Officina aromataria.

Loca superiora.

Locus Dormitionis, aut cellæ dor-
 mitoria.
 Locus scholæ Nouitiarum.
 Locus vestiarius.
 Horreum.

Loca distincta.

Voletudinarium.
 Locus educationis puellarum.
 Viridarium.
 Carcer, & locus secessionis.
 Locus interior, & exterior confessionis.
 Diuerforium item exterius colonorum
 aduenientium.
 Diuerforium confessarij sacerdotis.

De Atriolo Capituli.

Atriolum in quo capitularis mo-
 nialium cœuentus habetur, magnū
 esse debet pro monialium numero, con-
 situtis ab omni parte sedilibus.
 Forma sit non oblonga, nec verò angu-
 sta; sed quoad eius fieri potest, quadra-
 ta specie potius; vt quando à præfecta
 cohortatio monitiove sit, vndiq; com-
 modius exaudiat.
 Subobscurum potius esse debet quàm il-
 lustre: tum præterea picturis aliquot pie-
 tatem excitantibus ornatum; ab ea præ-
 fertim parte, in qua præfectæ sedile col-
 locatum est.

De refectorio, & cella vinaria.

Triclinium, quod Refectorium vo-
 cant, loco exstruatur, qui cæteris
 monasterij partibus commodior sit.
 Structura ampla fiat, quæ commodè ca-
 piat non modò moniales omnes ab om-
 ni parte parietum sedentes; sed ali-

quantò etiam plures, quas deinceps in
 monasterium pro illius amplitudine, fa-
 cultatumque ratione recipi posse veri-
 simile est.

Habeat à capite ornatum sacrarum ima-
 ginum piè decoreq; pictarum: ab vno et-
 iam latere suggestum in medio parie-
 te exstructum, vnde sacra lectio commo-
 dè in omni parte audiatur.
 Fenestras item ab vtroque latere, vnde
 lux hauriatur.

Cellam præterea vinariã subtus ex-
 edificatam; quæ fenestras itidem habeat
 ordine recteq; partitas.

Vtriq; loco, Triclinio scilicet, & cel-
 læ vinariæ, locus alius propè esse debet,
 isque vsui præfectæ cellæ vinariæ, ad la-
 genas, crateras testaceas, vasaq; eiusmo-
 di vinaria, & aquaria reponenda: aut si
 fieri potest, ob eum ipsum vsum cohors
 paruula cum puteo.

De Coquina.

Coquinæ positio, vt maximè potest,
 triclinio propè sit; vt inde per fe-
 nestram, aut paruulo vestibulo interie-
 cto, fercula lanceve exponantur monia-
 libus in triclinio ministrantibus.
 Eius situs ample patere debet, camino,
 qui illius magnitudini pro ratione re-
 spondeat, exstructo; libano item paruo,
 in quo esculenta coquantur.

Huic coquinariæ structure loca hæc ad
 eiusdem vsum adiuncta esse debent; cel-
 la, vbi cocti cibi dimeusio fit; cella pro-
 ptuaria penariave esculenti obsoniue
 quotidiani; locus ad lances, ollas, vasa-
 ve escaria lauanda; & cohors præterea
 ab alijs separata cum puteo: vnde si a-
 qua tubulis ligneis ductilibus hauritur,
 adhiberi accommodariue poterunt can-
 nales plumbei, aut lignei, alteriusve
 generis, per quos prout opus crit, aqua
 in locum lauationis, & in coquinam du-
 catur.

Alia item cohors exstruetur ad galli-
 narij vsum.

De loco lauationis manuum.

Locus vasis labriue aquarij, ad quæ
 moniales antequam mensæ benedi-
 cant, manus abluturæ conueniunt, à tri-
 clinio, & ab atriolo capituli non longè
 ex-

extrui debet; ea porrò magnitudine, quæ monialium numero respondeat. Quo loco malluuium, vas scilicet aquarium, vel marmoreum, vel æneum, alteriusve generis in pariete agglutinatum, totidem papillas habeat, quot eius longitudo requirit: subtus exædificato præterea sinu aquario concavo, & accliu, vnde per foramina, quæ è malluuiò effluens aliò deriuetur.

De loco calefactionis.

Locus calefactionis, quem hypocaustum dicunt, camerata scilicet structura, vbi igne succensò moniales per hyemem ad calefaciendum conueniunt; exædificari potest nõ longè à triclinio, & loco lauacionis manuum: isque tantæ magnitudinis esse debet, quanta numerum earum capiat.

Caminum structilem quaquà versum late patentem habeat, aut parieti herentem, aut in medio exstructum; vt ab omni parte locus sit ad calefendum.

De loco laborum.

Loci laborum, quò ad opera manibus elaboranda, moniales certis horis conueniunt, situs illustris esse debet, nec ab vlla parte subobscurus; vt vndiq; lumen hauriatur, quod in laboribus cõficiendis, & in operibus, vel contexendis, vel acupingendis elaborandisve necessariò requiritur.

Sit item peramplius, & structura eiusmodi, quæ locus luminosus reddatur.

De porticibus.

Porticus simplices sint, nempe è simplicibus columnarum, aut pilastratarum ordine constructæ: atque adeo structura omni humili potius, quàm magnifica, & sumptuosa: ab omniq; parte ductæ, quadriformam præbeant.

Hæ, vt alæ supra expositæ ædificationes, tecto laqueato, aliove ligneo opere constare possunt: at ob perpetuitatẽ, tum etiam, vt periculum incendij cautius cuitatur, opere fornicato potius fieri debent.

De cellis collocutionis.

Cella collocutionis, & interior, & exterior, loco non semoto neq; abdito, sed publico perspicuoque extrui debet, ac propè monasterij ostium auditorij.

Interioris cellæ fenestræ lumen à monasterio intrinsecus excipiant; exterioris verò, à parte quæ extrinsecus est.

Porrò illa cautio adhibeatur, vt præter vnam, pluresve fenestras ad collocutionem accommodatas, in pariete inter vtramque cellam interiecto nulla omnino alia insit.

De fenestris collocutionis.

Fenestra collocutionis benè munita sit opere clathrato ferreo duplici, vnciarum circiter duodecim interuallo inter vnum, & alterum interiecto.

Opus verò clathratum eiusmodi sit, vt spissi clathri firmiter infixi inter se singuli, non amplius distent vncijs tribus. Instruatur præterea lamina ferrea: quæ latius paulò quàm fenestra vndiq; patens, à parte monasterij intus parieti infixa, firmoq; bitumine agglutinata, clathrato opere interiori adhærescat.

Sit verò plena aliquot foraminibus magnitudine ciceris, isdemq; inter se distantibus spatio vnciarum circiter triu. Habeat item fenestellulam in medio exstructã, vncias sexdecim vndiq; patetẽ: quæ sera, vecte & claue claudatur.

Obducatur item fenestra intrinsecus tela nigri coloris affixa, instrumento telari quod aperiri queat.

Quibus porrò in monasterij illud ordinis, regulæq; institutum est, vt è fenestra collocutionis nullus monialiu conspectus detur, in ijs illa fenestra simplici tantum opere clathrato instructa, & lamina ferrea obducta sit, quæ nullam fenestellulam habeat; & telare eiusmodi quod non aperiatur.

Vbi ob monialium multitudinem, duabus, tribusve, aut pluribus ad collocutionem fenestris opus est: eas vno in loco cellave, si commodum est, intus extrui expedit ad rationem præscriptã: ita tamen, vt rectã ordineq; longè ductæ, spatium inter se habeant quatuor, vel quinque cubitorum.

Distingui tamen, ac separari illæ poterunt pariete interiecto; si modò in eo fenestra apertura ve sit, vnde monialis ad elathratam collocationis fenestrâ colloquens, ab alijs quæ in cæteris deinceps fenestris colloquuntur, rectè conspiciantur.

Nec verò rota ductilis in vilo collocationis loco imponatur constituaturve, nisi in vno tantum; nempe in fenestra ad eam rotæ collocationem potissimum accommodata.

De Ianuis.

Ianua duæ tantum, vt par est, in monasterio struantur; vna, quæ auditorij dicitur, vsui ad ingressus necessarios; altera ad iumenta, currus, vehiculave agenda.

Illa prior loco non obscuro neq; occulto, sed conspicuo, omnibusq; monasterij partibus commodo fiat; nec verò ample pateat: valuis benè firmis duplici asferre confectis, & vestibibus, pessulisve binis, & clauibus fabрили opere inter se differentibus claudatur.

In ijs porrò valuis ostiolum præterea construat, idemq; firmissimis valuis, fera, aut veste, pessulo, clauèq; duplici, ac diuersa munitum; vt ne ob rem miniam ianua grandior aperiatur patefiatve necesse sit.

In his valuis insit exigua fenestricula, vel orbicularis, vel quadrangula, vel alia quavis forma: nec amplius vndique pateat quinque, aut sex vncijs.

Muniatur lamina ferrea, minutis foratibus grano millij non maioribus plena: intrinsecus præterea obtegatur crassa tela, aut tenui tabella: quæ reuolui possit, cum foras prospectatur.

Situs autem ianua huius is esse debet, vt inde, cum fores aliquando aperiuntur, nullus monialibus prospectus in viâ publicam esse possit, sed impediatur obstruatve atrio aliquo interiecto: aut ianua à latere aliquo fiat, vt de non rectè eò spectetur, sed in aliquem vestibuli parietem proximum.

Ianua porrò limen eum marmore lapideve solido sit, atque eiusmodi, quod stricim illam attingat.

Antepagmenta item vtrunq; ianuae la-

tus firmiter muniant: ab omniq; parte valuis arctissime cohærescant.

Rimæ præterea tum ianua, tum ostioli, ita benè compactæ commissæ esse debent, vt nullum nè tenuissimum quidem conspicillum insit.

Huic ianua proxima esse struive debet paruula cella: vbi ianitrices opus faciant, indeq; fores pulsantibus præstò sint, vt respondeant.

Proximè item rota constituitur, quæ ad eam iantricium cellam, aut ad locum proximum spectet.

Ianua altera vehicularis loco item conspicuo extruatur, tanta sanè magnitudine, quanta vsui esse potest ad vehicula, cisa plaustrave agenda.

Limine lapideo, vt supra marmorato constare debet, vt nè exiguae quidè rei exitus relinquatur.

Nullum verò ostiolum planè habeat. Valuis duplicibus, vestibibus firmissimis, clauiumq; duplicium, at opere fabрили distinctarum firmitudine, vt altera instructa sit.

Præterea opus valuarum duplicatum in vno pariete adhiberi potest; vnum scilicet intrinsecus à parte monialium, alterum forinsecus à via publica.

Ianua hæc ad eam monasterij partem struatur, vbi & lignile, & cella carbonaria ad coquinæ vium, & apotheca vinaria commodè esse possit.

Procul ab hac ianua quatuor, aut quinque cubitis, intus in monasterio transfenna ex asseribus quernes roboreisve ijs singulis spatio vnciarum circiter trium inter se distantibus, aut ex alia firmissima materia, eodem interuallo conficiatur: quæ vsque ad ianua culmen altè ducta, vestibibus suis, fera, & clauibus benè claudatur.

De rotis.

Rota, vel in ecclesia, vel propè ianuam, vel alio loco ad præscriptum constituta, aut cinea sit, aut lignea, ab omni parte laminis, quas de tola dicunt, diligenter vestita.

Altè pateat cubitum, & vncias octo; latè cubitum item: at ab ore nè latius vncijs sexdecim.

Tota denique rectè commissæ, apteque

com

compacta sit, vt ne rimula quidem ab vlla omnino parte sit appareatve, vnde foras spectetur.

Intrinsicus à parte monasterij vncum ferreum, aut vectem paruulum firmiter infixum habeat, quo obfirmetur, nè forinsecus circumagi possit, nisi à monialibus, quæ intus sunt, relaxetur. Claudatur etiam ab interiori parte firmis, valuis, vecte, sera, & clauis.

De furno.

Furnus, à loco cubiculari quæ dormitorium vocant, & vestiario, vt longissimè pro situs ratione potest, extruatur, nè vllum incendij periculum inde creetur.

Huic propè struatür farinariū, loco vel superiori, uel inferiori, vel alio quouis commodiori: alter item locus, vbi incernicula, cribra, cæteraq; instrumenta farinaria reponuntur: nisi farinarium eiusmodi sit, quod hæc etiam commodè capiat: tertius præterea locus erit panificij, vbi panis scilicet fit, & fermentatur: isque vndiq; benè conclusus, & conspatus.

Huic panificij loco, & puteus, & paruulus furnus cum ahenis coniuncti sint.

In præfurnio foramen cubitale insit: per quod carbones candentes, omnifve pruna furnaria in fossam subtus fornice substructam demittatur.

A parte superiore furni paruulum vaporarium, vulgè [la stufetta] extruatur: quod multiplici vsui esse poterit.

Nec verò in exadificatione furni negligenda ratio est loti, vbi ligna arida, aliaq; materia commodè esse possit ad furni calefaciendi vsum.

De loco lauationis.

Locus lauationis viridario hortifve proximus esse debet ob id commodi, vt quæ lota madidave sunt, in ijs loco aprico expandantur, soli que exponantur.

Si horti desunt, structura fiat, ad quam gradibus scalisve ascendatur: vbi à summo porticus pensiles sint, longurijs periticisve rectis, ac transuersalibus distincta: vnde vestes, stragula, lintheamina, & alia lota id generis quæcunq; soli ex

posita pendeant, vt afficescant.

Hæc porro structura loco aprico sit, nè sublimis admodum, vt ne inde aliorum extra monasterij fines prospectus fiat.

Si quando verò is lauationis locus præ situs angustijs extrui in plano monasterij non potest, subtus commodè extruatur.

Porro lauationis locus amplè satis patere debet, paumento etiam latericio, aliave materia constratus: habeat puteum, vnde tympano (quod rotæ hauritoræ genus [la tromba] dicunt) aqua hauriatur: habeat item labra aquaria lapidea, furnulos clibanosve cum ahenis. Huic loco subternatur fossa lacunave profundè ample que effossa, in quam aqua diffusa descendat.

Huic etiam coniuncta sit cella carbonaria: è qua carbones promantur ad ahenam calefaciendam.

De tonstrina.

Lauacri loco propè esse cõuenit conriceum, nempè tonstrinam: vbi moniales capita lauent.

Sit in tonstrina caminus, furnus exiguus, ahenum furno impositum ad lixiuij conficiendi vsum, & receptaculum aquæ fordidæ.

De loco Cancellariæ.

Cancellariæ situs deligatur loco monasterij commodissimo, & luminoso admodum: quo loco benè materiata cella exadificetur, vbi præfectæ monialium cõueniant ad putandas subducendasve monasterij rationes.

Sit hæc cella tabularum constructione vndiq; cincta sit tybis, armarijs, ac forulis distincta: in quibus codices rationū monasterij, aduersaria, volumina accepti, & expensis, scripta, instrumenta, actavè publica ad monasterij ius quouis modo pertinètia accuratè asseruari possint, & arcæ item nummaria, aliaq; præterea id generis.

Binis clauibus, seris totidem, vectibus etiam binis, duplicibus quoq; firmissimis foribus claudatur.

De promptuario.

DE cella penaria ad esculenti quodtidiani vsum accommodata diximus: sed habenda etiam ratio est promptuarij; loci scilicet, vbi frugum, leguminum, olei, & aliarum rerum, quæ ad annonaria cibaria pertinent, annona reconditur; indeq; rursus prout vsu venit, promittitur.

Promptuarium hoc extruatur loco semoto: opere tectorio, pypatove vndique dense ita incrustetur, vt ne rima quidem vsquam appareat; quod cautius muribus foricibusve omnis foratus penitus præclusus sit.

Habeat capsas, cistas, fiscinas, & vasa quæque repositoria suis locis distincta. Claudatur duplici sera, clauæq; diuerso opere confecta.

De officina aromataria.

Monasterij vsui officina aromataria medicamentaria esse potest: in qua, & si nõ omne medicinae genus asseruatur, ea tamen simplicia medicamenta quæ facile conficiuntur, quæq; ad subitanei morbi accessiones de pellendas, aut mitigandas valent, inesse debent. Huius officinae medicamentariae situs procul sit aliquantulum ab ecclesia, à loco laborum, ab omni deniq; monasterij parte, quæ strepitibus exposita esse non debet: cum hæc ob herbarum contusionem, medicamentorum confectioem, multiplicem mortarij situm, frequentemque conuersationem, ab illis vacua non sit.

Loco existruatur non æstuoso, sed subalido potius.

Distincta sit intus afferibus parieti agglutinatis infixisve, certo aliquo spatio singulis inter se disunctis: inter quos transuer salæ tabulæ aliquot firmis fulcimentis subnixæ infigantur, in quibus tanquam certis repositorijs vasa quæque aromataria ordine collocentur.

Huius officinae propè adiuncta sit parua cella: vbi aquæ distillatae, & reliqua vascula vnguentaria medicamentaria ve asseruentur.

Hæc verò cella suppleat, si quando officina tabernave vasa hæc non capit.

Altera præterea subfrigida itidem: vbi herba, vasaq; ad distillandi vsum reponuntur, & carbonum aliquantulum.

In vna ex his cellis caminus struatur. Aquariolum item sit, vnde aqua in suffossam lacunam deducatur.

Si præterea cohortis cum puteo locus dari possit, multum afferret commoditatis: si minus, hæc aromataria officinae structura propè puteum fiat.

Atque hæc quidem de inferioribus monasterij partibus: nunc ad superiores transeamus.

De superioribus monasterij partibus: ac primùm de atrio cubiculari, siue loco dormitionis.

Superiores monasterij partes initio commemorauimus: in ijs potissimum cautio diligens certa; ratio habenda est atrij cubicularis, quod Dormitorium dicunt.

Primò igitur eius situs loco deligatur, qui non patiatur cæli gravitatem; sed ad eam partem vergat, vbi pro climatis ratione aer non aduersus sit, nõ crassus, non concretus.

Sit verò in primis nulli ferustuti expositus, vt aliunde introrsum prospiciatur: aut eius luminibus extrinsecus alia parietis ædificijve substructione officiat: neque rursus inde aliorum prospiciatur.

Atrium cubiculare, prout structurae inferioris ratio fert, monialiumq; numerus postulat, triplex, aut quadruplex erit; ita vt in omni claustrij parte vnum sit: idque tanta latitudine, & longitudine, quanta est ædificatio locorum inferiorum.

Ab vnoquoque atrij capite fenestræ grandiores vnde lux hauriatur, struantur, à pavimento præaltæ sex, aut septem cubitis.

Firmiter verò clathratæ sint, & opere præterea vitreo pellucido obductæ oportet: ita tamen, vt superior earum pars ad aeris conclusi euaporationem aperiri aliquando possit.

Sin autem ab atrij latere aliqua fenestricula etiam opus est; fiat ab ea parte tantum, quæ in claustrum vergit.

Atrium vnumquodque in partes diuisum

sum exiguis cellis distinguetur: quæ singulæ quinque aut sex cubitis amplæ, stercis densè contextis, aut telis, tentorio siue expansis separabuntur.

Quòd si atria dormitionis communia (sicut ita fieri debere instituti antiqui ratio suadet) non fient; sed propriæ cubicularum cellæ separatim distincte que extruentur; eæ inter se proximæ cõiunctæq; esse debent, & ordine ab utroque latere ductæ, aditu medio interiecto, in quadrum si fieri potest, definient.

Hæ ne ampliæ sint, sed ab omni parte cubitorum circiter septem magnitudine paruum lectulum capiant.

Simplici humilitq; structura sint, nulla que pictura.

Fenestriculam vnam tantum habeant singulæ.

Ostiolum item: quod non sera, aut vetæ claudatur, sed pœsulo (quod alzapiede dicunt) valuis ita affixo, vt forinsecus funiculo attracto faciliè aperiatur; caminum verò nullum omnino.

Si quando maiori aliquantò amplitudine cellæ struendæ erunt; cautio omnino adhibeatur, vt in ijs spatium detur, quod lectulos tres salte capiat, vel plures arbitrarij superioris; duos autem dumtaxat nullo modo.

Cautio præterea sit, vt fenestra nulla struatur, vnde extra monasterij fines spectetur: si que verò, aut in vlla cella, aut alio loco superiori fiat necesse est, è qua vel in hortos, vel in loca proxima prospectus sit: huius fenestræ antis, seu pilastratis clathra ferrea vndiq; infigatur firmissimè: quibus forinsecus spatium cubiti vnus dimidij opponatur trās fenestra, è marmore, aut è laminis ferreis cõfecta, foraminibusq; vncialibus plena, & totam fenestram ab omni parte complectens, parieti suffixa coherescat.

Nulla porrò ne exigua quidè fenestricula, neq; in inferioribus, nec in superioribus monasterij partibus extruatur, vnde in viam publicam prospectetur.

Atria deniq; dormitionis, siue communia, siue cellis proprijs distincta eã struaturam habere debent, vt vna scala tantum, aut duabus ad summum eò ascendatur: sicque illarum foribus aditibusq; clausis, nullus alius præterea aditus in-

fit, per quem ad ipsa atria ingressus ascensu siue fiat.

De latrinis.

HIS dormitionis locis situ semoto latrinæ proximæ ita construatur, vt certa sedilia habeant: quæ singula intermedio aliquo interiecto distincta, secessum exiguum præbeant, in quem monialis se conijciat, ne à ceteris conspiciatur.

Totus verò is latrinarum locus, non modò conclusus, sed benè contipatus esse debet, vt neque conspectus existat, neque reter odor.

De loco scholæ Nouitiarum.

Situ ab atrijs cubicularibus separato, & à monialium frequentia paululum semoto, gynæcœcum nouitiarum construatur; locus scilicet scholæ, vbi illæ degant.

Qui locus amplè patere debet; tum ad eam partem vergat, que cœli salubritatem habeat: benè verò conclusus, latrinas suas habeat, & ceteras partes vsui necessario accommodatas.

De Vestiario.

Loco aprico extrui debet vestiarij commune, ab utroque latere fenestratum: in quo vestiario lanea vestimenta tantum seruentur.

Vndiq; cinctum sit armarijs altitudine quinque, aut sex cubitorum, ordine præterea, recte q; distinctis: quæ singula forulos suos habeant tantæ longitudinis, quanta stata longitudo est vestitus monialis.

Pro vestiarij foribus porticus longè ducta, & aperta sit: vbi forinsecus instrumentis ferreis parieti certo interuallo suffixis, collocatisq; inter vnum alterũque instrumentum longurijs perticisve transuersalibus, vestimenta certo tẽpore inde pendeant, atque excutiantur.

Huic vestiario cella item vestitaria iuncta esse debet: in qua vestes laneæ, omnique lineæ supellex recondantur: si modò vestiarij supra demonstratum eam magnitudine non sit, quæ capfas armariave supellectilis lineæ distinctè capiat.

At verò vbi potest, potius esse debet, vt hæc à vestiario distincta sit. Tertia præterea cella vestiaria adiungi debet, suis itidem armarijs vndiq; instructa: vbi lodices, calcitræ, cæteraq; id generis obstragula, ac vestes pellivæ, distinctè distributèq; reponantur. At cella hæc non situ aprico, sed algido potius instruenda est.

De granarijs.

Granaria struantur loco ianue proximo: eorum scalæ situ conspicuo sint; fores benè firmæ; duplici clauæ, sera, & vecte singulæ claudantur.

De Valetudinario.

Expositis inferioribus, & superioribus monasterij partibus, reliqua etiam loca, & domicilia sunt, quæ ab illis seuncta aliquo modo esse debent. Ac primùm quidem de valetudinario dicimus.

Porro valetudinarium (locus is scilicet, in quo valetudinaria, ægitudineq; affectæ, vel conualescentes moniales curantur) exstrui debet in situ non interiori monasterij, sed paululò remotiori, quamproximè ianue auditorij, at loco in primis salubri.

Hæc valetudinarij structura partes itè habeat tam superiores, tàm inferiores; triclinium vfdelicet longè patens cubitis circiter viginti, latè proportionè longitudinis; coquinam vnã, cellam præputariam vnã, cellam lauacionis vnã, cohortem cum suo puteo vnã, lignile vnum, porticum vnã, cellas binas ternasve inferiores; quæ mediocri magnitudine singulæ tres lectos capiant, & eam minimum præterea habeant, aut singulæ, aut binæ.

A superiori autem parte cellæ cubiculares sint quatuor, aut sex, moderata etiam amplitudine: eaq; item, vt supra camino instructæ sint: habeantque secessum latinarum paulò supra descriptum.

Vbi præterea ad valetudinarij huius vsu locum paruulo viridario dari potest; benè consultum esset valetudinarie huic structuræ: cuius totus ambitus ostio tantùm cõstans, foribus vnis claudatur.

De loco educationis puellarum.

Quibus in monasterijs puellas in monialium disciplinã traditas educari permittum est; ibi certùm iis domicilium construatur, vbi distinctè à monialibus alantur: omniaq; ab illis præter ecclesiam separata habeant.

Id sanè domicilium partibus his cõstet; atrioo exiguo cum suo camino, cella peritaria, cohorte cum puteo, & parua porticu lignili, & cubiculis inferioribus binis; à superiori parte, atrio dormitio nis, aut aliquot grandioribus, quæ singula lectulos tres saltem, quatuorve, aut plures, nec pauciores capiant.

Huius domicilij circuitus vnis tantùm foribus contineatur.

Viridarii etiam locus vbi esse potest, commodo erit.

De hortis, viridariove monasterii.

Horti monialium ob multa violandæ clausuræ pericula non esse debent vasta amplitudine.

Cum enim præ vastitate non facillè possint parietibus cingij; id fit, vt in monasterij partes vulgò pateat, & aditus, & prospectus.

Sint igitur spatio centùm cubitorum, aut paulò amplius ab omni parte.

Vndiq; parietibus cingantur, crassitudine cubiti vnus, & vnciarum octo; altitudine non minori sexdecim cubitis, eaq; à superficie terræ ducta.

Nec verò etiam si horti circumcingi cõmodè facileq; possint, prescriptum cubitorum centum spatium eos excedere conueniens est; vt nè cum præ magnitudine, à monialibus, conuersivæ quæ intra monasterij claustra degunt, coli conserive non queant, necesse sit contra clausuræ regulas rusticos exterosque operarios ad eorum culturam constitutionemve introduci.

Ne taleq; ne plantæ aliæ, ne vites, ne arbores cuiusvis generis propè parietes conferantur intrinsecus, neque verò extrinsecus, nisi interuallo distantes cubitorum ad minimum sex.

Neque in eorum fundo arbores grandiores serantur; sed arbuta humiliora, eaq; rariora.

Nec

Nec lignorum strues in ijs fiat, non paleæ, non scani aceruus.

Non præterea tugurium vllum, non casa quaruis vel humillima struatur.

Nec fœni scio, prato ve fundus eorum destinetur: sed perpetuò eiusmodi sit, in quo olera, herbae medicæ, & coquinarie, non voluptuarie ferantur.

Si per hortos fossa canalibus ve aquæ deductio sit: cautio sit, vt ille aquæ ductus firmissimè operiatur aliquo lapideo cæmentitiove opere, ducto ab ore quo aqua influit, longè cubitos circiter sex & foris & intus dimensos.

Os verò, per quod ab initio illius lapidei operis confluit aqua, & alterum vnde in illius fines effluit, cancellis ferreis vtrinque muniatur.

Itemque fiat in extrema ea hortorum parte vnde foras erumpit.

Rursus idem aquæ ductus sine vllis clathratis cancellis fieri poterit, si totus tanto spatio tegatur, quantum hortorum fundus est, per quem aqua fluit.

Si quam autem deductionem inde fieri opus est, vel ad hortorum irrigationem, vel ad layationis vsum; riuuli aliquot deriuari per minuta foramina poterunt quò volunt, rursusque ad aquæ ductum reduci.

De carcere, & loco secessionis.

Monasteria, vt olim etiam habuerunt, carcerem firmum habere debent: in quem, si que monialis aliquando à disciplina aberrans flagitiosè egerit, pro culpæ grauitate detudatur.

Porro carcer à via publica, & ab ædibus item vicinæ proculerit, sed intima superioris monasterij parte, quæ à monialium etiam frequentia & concursu remotior sit.

Bene munitus, bene materiatus, beneque fornicatus: fenestriculam cubitalem firmiter clathratam atque à solo exstructam habeat, vnde parum luminis excipiarur: ostioli item binis muniti valuis in quibus interioribus fenestellula minima in sit, binisque feris, ac binis vestibus clausum.

Compedes etiam, vt in antiquis etiam regulis cautum est, habeat, & manicas ferreas; quibus vinciantur cum opus est, in carcerem coniecta.

Nec verò in carcere caminus, neque foramen aliud insit; nisi latrina, angustiis tubulis substructa.

Non longè à carcere locus secessionis sit: ijsque & liberior & commodior quæ structura carceris.

Quo in loco moniales à carceris semotè, aliquando salutarem penitentiam ob leuiores culpas peragant.

De loco audiendæ sacræ confessionis.

Atque hætenus quidem de monasterij partibus: nunc sequitur vt dicamus de locis adiunctis.

Est igitur primum habenda ratio loci, in quo moniales confitentur.

Cuius loci situs paululò ab ecclesia remotior, cellam alteram forissecus iunctam habere debet, vbi confessarius sacerdos earum confessiones audiat.

Locus porro interior vbi moniales confitentur à parte inferiori sit, nè scale ascensu opus habeant: bene verò pauimentatus sit, aut opere fornicato subtus conflet, nè humidus vlginosusve sit; ab omni item strepitu valde admodum semotus, atque adeo vndique accommodatus, vt ne monialis confitendo audiri à quoquam alio quam à confessario possit.

Ab omni denique parte spatium habeat cubitorum circiter sex aut septem.

Confessarij sacerdotis item cella, eodem modo & forma extrinsecus iuncta struat.

In pariete vtriusque loci cellæve communis, fiat ad confessionis vsum fenestricula altitudine cubitali ad summum, latitudine vinciarum circiter sexdecim pro altitudinis ratione.

Quæ fenestricula, & clathratis ferreis, & lamina ferrea cum suis minutis foraminibus, & tela præterea nigra affixa bene munita nullo modo aperiri possit.

Eodem in pariete rota inesse poterit, dimidio minuscula quam aliæ præfinitæ: hæcque rota ad vsum exponendi confessario, si quas res necessarias habet.

Eademque rota, firmiter beneque instructa extet, vt de alijs rotis demonstratum est.

De diuersorio confessarij.

Exedificetur præterea diuersorium, in situ intra ianuam exteriorè viæ publicæ iunctam, & illam interiorè qua
ad

ad claustra aditus sit; interiectio; cellis duabus, vna inferiori, altera superiori cōstans: quibus confessarius sacerdos vti possit, cum pernoctare necesse habet, vt moniali cuiusdam periculosè egrotanti præsto sit sanctissimorum sacramentorum ministratio.

Hoc diuerforium, & caminum, & latrinam, & alia vsui necessario accommodata habeat; at rotam, nullamque fenestram omnino, vnde vel aspectus, vel collocutio quouis vnquam prætextu esse possit.

Nec verò plures habeat cellas præter illas duas; vt omnis alia conuersationis aut commercij occasio ab eo remota ex clausura sit: neque denique vllum præterea locum vel exiguum.

Ita enim omnino fiet, vt minor, aut nulla cōmoditas occasioe relinquatur in eo cōmorandi, nisi necessaria de causa.

Quæ ratio locum etiam habeat in diuerforij sequentis ædificatione.

De diuerforio exteriori famulorum, & colonorum aduentantium.

Diuerforium in eodem intermedio situ, quod aduentantibus colonis, famulisque monialium vsui sit, construat. quod diuerforium cubicula bina trinave habeat, at nullam nec rotam, neque collocutionis fenestram.

Neque ab re esset, vt id à monasterij edificio disinctum aliquo exiguo spatio sit, vt ne saltem rectis coniungatur.

De domicilio Conuersarum.

Domicilij extra clausuræ fines possit, in quo Conuersæ nõ professæ habitent, ea ratio in illius ædificatione haberi debet, vt scilicet intrinsecus à parte monialium claudatur, aperiaturve. Id verò præstari poterit ratione infra demonstrata.

In illo ipso intermedio situ extra clausuræ fines domicilium fiat, quod Conuersas tot capiat, quod ad monasterij vsu opus esse verisimile est.

Habeat hæc domicilij habitatio singulas partes necessarias; locum dormitionis scilicet communem, coquinam, puteum, lignile, & alia item loca vsui necessario opportuna.

Porro in huius domicilij extruictione hæc cautio sit, vt ne in parietibus exterioribus ad viam publicam spectantibus fenestra vlla, ac ne foratus quidem exiguus, conspiciendum ve minimum fiat.

Vt deinde vna tantum ianua cōstet: quæ prope clausuræ monasterij parietem, qui cunq; ille sit, extruatur.

Fiat in eo clausuræ pariete foratus amplitudine vnciarum circiter sex: per quæ vectis ligneus eadem crassitudine transmissus, idemq; in transuersum actus ac paululum in parietem qui è regione est, iniectus, firmiter illius ianuaræ valuas occludat.

In cuius vectis summa parte quæ à monialibus est, clausura feratq; ita aptè accommodata sit, vt intrinsecus mouales facile aperiatur, rursusq; claudatur.

Si verò ea transuersarij vectis ratione confici non potest, vt ianua illa occludatur; hoc etiam fieri facile erit: vt vectis non transuersus, sed recta ad ianuam quæ è foratus regione est, ductus à summa parte valuis innixus atque oppositus, firmè occludat.

In hoc domicilio à late re monasterij fenestricula exigua, quæ non amplius vndiq; pateat quinque aut sex vncijs, munita etiam lamina ferrea, plenaq; minutis foraminibus extruenda est: vnde præfecta Conuersas euocet, ac spectet ad domi sint, cum ianua clausa est; tum illæ foras discessuræ, benedictionem missionemq; inde ab ea petant.

Cautiones quædam in tota monasterij ædificatione.

Primò in tota monasterij ædificatione diligens clausuræ ratio habeatur; vt scilicet illius situs quantuscunq; est, omni ex parte idoneis beneq; materialibus parietibus cōcludatur: quorum præterea altitudo sit cubitorum ad minimum viginti quatuor, exceptis hortorum muris, quorum altitudinem supra demonstrauimus: crassitudo cubitalis, ac paulò etiã maior, at minor certè nullo modo. Porro à parietibus exterioribus nullus insit caminus in ijs effusus: at eminent, è superficieque intrinsecus extans non vetatur; nulla præterea fenestra, non fenestricula, non conspiciendum, ac ne rima

multa quidem, unde etiam minutus prospectus sit.

In singulis monasterij partibus ad communem usum extruendis ut potè Refectorio, Capituli atrio, Valetudinario, Dormitorio, Calefactionis, Lauationisque manuum, & laborum item loco, atque alijs id generis, tum in primis in Ecclesiæ interioris edificatione, non negligenda sed adhibenda ea cautio est, ut singula eiusmodi loca, ad quæ moniales frequentes conuenire solent, ampla structura sint; quæ commodè capiant, non modò omnes quæ iam sunt, sed aliquanto plures, quas etiam deinceps in idem monasterium recipi pro facultatum elemosinarumque ratione & accessione posse verisimile est.

Illà porro etiã cautio vel maxima sit, ut ne in vlla colloquij exteriori cella, nec in vllò vel confessarij sacerdotis, vel colonorum, famulorumve aduenientium diuersorio, neque in vlla alia quavis monasterij parte exteriori, edificatione ve extrinsecus facta, loc⁹ superior quisquam sit, ad quem monialibus aditus detur: nec rursus in vlla monasterij parte interiori locus item superior, quo alijs accessus ingressusve esse vllò modo possit.

Est illud præterea cauendum, ut quicumque in monasterio sunt aditus vestibula, angiportus, aliaque id generis, nè tenebrosa, nè subobscura sint, sed dilucida & illustria.

In omni denique, vel anguli, vel aditus, vel scalæ, vel atrij monasterij capite, sacra aliqua imago piè expressa extet.

CAUTIONES QVÆDAM DE
omni Ecclesiastica edificatione.

Cap. XXXIII.

HÆc de fabrica exteriori & interiori Ecclesiæ, de cœmeterijs, de sacristia, alijsque partibus edificationi Ecclesiasticæ adiunctis, de Ecclesiæ simplicis, & oratorij extruptione, ac rursus de Ecclesiæ, monasterijque monialium structura, speciatim supra locis suis scripsimus. Illud verò generatim ad omnem Ecclesiasticam edificationem attinet, ut scilicet, nè que in Ecclesiæ, cappellæ, altaris partisve cuiusvis alterius, que ipsius Ec-

clesiæ usum decoremve attingat: fabrica, ornatusque, nihil operis quale quale sit, statuat, fiat, inscribatur, enuncietur, exprimat, que; quod à Christiana pietate & religione remotum, aut quod profanum, quod deforme, quod voluptuarium, quod turpe vel obscenum sit, quod vulgarem magnificentiam, aut familiarum insignia ostentans, gentilibus operis speciem præbeat.

Non vetatur tamen pro fabricæ firmitudine (si ita architectonica ratio aliquando postulat) aliqua structura, generis vel doricæ, vel ionicæ, vel corinthiæ, vel alterius huiusmodi operis.

Id omne cum fabricæ præfecti architectivæ, antequam edificationis initium fiat consultò caueant: tum in primis curæ episcopalis est videre, nè quid tale ab ijs in opere ecclesiastico committatur.

Id denique in huiusce etiam libri conclusionem ponimus, ut cum de dote vel Ecclesiæ, vel sacello, vel altari certa constituenda, iure canonum cautum sit; Episcopus priusquam eiusmodi Ecclesiasticæ edificationis aut foundationis facultatē det, eo de genere diligenter consulto, & idonea suspensione publicisque tabulis caueat, ex eorundem canonum præscripto.

INSTRVCTIONVM
Suppellectilis Ecclesiasticæ

LIBER II.

SUPERIORI libro modum formamque exposuimus fabricæ exterioris atque interioris: nunc sanè consequens est alter liber, in quo de Ecclesiastica suppellectile dicemus.

Ac primò quidem simplicem illius apparatus, sacris ministerijs, atque vniuersi cuiusque Ecclesiæ partibus, & pro ministeriorum numero, & pro Ecclesiarum etiam ipsarum ratione ac dignitate congruentem vno in cōspectu constituimus. Deinde, quoniam pro officiorum item solennitate, & pro varia ratione, sacram illam suppellectilem, cum multiplicem, variam, coloribusque distinctam, tum quibusdam stans diebus pretiosorem esse conuenit; operepretium fuit certis regulis

regulis constitutis ostendere etiam, quæ Ecclesiastica ea suppellex, rursum quæ duplex, quæ item triplex, quæ quadruplex, quæ quintuplex, quæ denique multiplex, pro necessario commutationis vsu laudandi causa esse debeat.

Postremò aliquam omnem enumeratæ suppellectilis formam demonstrare volumus, ut apparatus omnis, & cum solennitatum rationibus, rituumque regulis atque institutis conveniat, & in omni Ecclesia, ubi per facultates potest, quò decentior omni ex parte existat.

Iam verò in toto hoc genere initium à basilicæ cathedralis suppellectile institui mus: tum reliquarum deinceps Ecclesiarum, nempe collegiarum, parochialium, ac simplicium apparatus ordine prosequimur.

DE SUPPELLECTILI Ecclesiæ Cathedralis.

Cap. I.

Basilicæ igitur cathedralis erit ut infra demonstratur suppellex: cuius etiam certe aliqua pars communis esse potest solennium Missarum, tum Episcopaliū, tum aliarum quæ collegiatim celebrantur, & aliorum præterea diuinorum officiorum; est illud tamen cum omni ratione conuenientius, ut ubi per facultates potest, in Ecclesia cathedrali apparatus sit sacrarum vestium, ornamentorum, & reliquæ suppellectilis, vsui solùm, proprièque additus Missis, diuinis officijs ceterisque sacris ministerijs, quæ ab Episcopo peraguntur.

Itaque cathedralis hæc suppellex distinctè exponetur: ac primò sanè loco hæc Episcopaliū officiorum, deinde illa quæ vsui est, cum diuina officia per alios peraguntur.

SUPPELLEX

Missarum diuinorum officiorum, ministeriorumque; Episcopaliū propria.

Suppellex Episcopali vsui solùm addita hæc erit: quæ infra demonstrata, partim ad altaris maioris apparatus attinet; partim præcipua ac propria est vestium Episcopaliū, ad Missæ sacrificij, & diuinorum officiorum ministe-

riorumque; sacrorum solennem celebritatem vsuque; necessarium; partim ex indumentis est, quibus vtuntur; quicunque Ecclesiæ ministri Episcopo solemniter celebranti ministrant; partim verò (quæ reliqua suppellex est) ex multiplici genere constat, quod infra exponitur titulo suo.

Apparatus Altaris maioris Episcopo celebrante.

CRUX: Candelabra septem cum operculis ternis extinctorijs.

Emunctoria duo.

Tabella secretorum vna.

Mappæ, quas tobaleas dicunt, minores duæ.

Mappa, seu tobalea maior, vna.

Pallium.

Velamentum ad ornatum frontispicij Altaris.

Tapetia, seu stragula bradelle, & graduū altaris, & plani item, quod à fronte, & ab utroque eius latere est.

Vestis, indumenta, ornamenta ve Episcopalia, Missarum, diuinorum officiorum, ac ministeriorum solennium vsui necessaria.

CALIGARUM par.

Sandaliorum par.

Amictus vnus cum fascia, seu auriphrygio.

Albæ cum suis grammatis, seu auriphrygijs.

Cingulum, seu Zona cum tuo succinctorio.

Crux pectoralis ad collū appendenda.

Stola

Tunica, quam tunicellam etiam dicunt Dalmatica.

Chyrothecarum par.

Planeta.

Subirreta mitralia quatuor.

Mitræ pretiosæ binæ.

Mitræ simplices binæ.

Anulus episcopalis insignior.

Gremiale.

Baculus pastoralis.

Manipulus.

Pluuiale.

Pectorale ad pluuialis connectendi vsu.

Indumenta Ecclesie ministrorum Episcopo solenniter diuina officia celebranti inferuentium.

Pluuiale sacerdotis assistentis ad librum.

Tunicella duæ vsui duorum assistentium diaconali vestitu.

Amictus sui diaconi vnus; in Ecclesia Metropolitana duo cum suis fascijs, seu auriphrygijs.

Amictus item vsui subdiaconi vnus; in Metropolitana duo cum suis fascijs seu auriphrygijs.

Alba diaconalis vna item; at in Metropolitana duæ, cum suis grammatis seu auriphrygijs.

Alba subdiaconalis vna etiam: duæ verò in Metropolitana cum suis grammatis seu auriphrygijs.

Cingulum diaconale vnum; item in Metropolitana duo.

Cingulum subdiaconale, vnum; in Metropolitana duo.

Dalmatica diaconalis vna; in Metropolitana duæ.

Tunicella subdiaconalis vna; at in Ecclesia Metropolitana duæ.

Stola diaconalis vna; at in Metropolitana duæ.

Velum subdiaconale ad vsum ferendi calicis patenæve sustinentæ.

Pluuiiale vsui sustinentis librum.

Pluuiiale præterea vsui sustinentis candelam accensam.

Pluuiiale vsui ferentis baculum.

Velum sui capellani sustinentis mitræ.

Vela item, seu continentia, vsui ministrorum portantium indumenta ornata episcopalia, cum Episcopus scilicet illis vel induitur vel exiit: eaque duodecim.

Reliqua suppellex Missæ, diuinorum officiorum, aliorumque ministeriorum episcopaliū solennium vsui.

C Alix.

Patena.

Velum calicis.

Corporale.

Saculus corporalis.

Purificatorium.

Hamulæ, seu vrceoli quatuor.

Peluis vrceolorum.

Missalia duo.

Liber Missarum episcopaliū cantus modulatione notatarum.

Signaculum Missalis.

Integumentum Missalis.

Puluinar Missalis.

Pontificalia duo.

Signacula pontificalium bina.

Integumentum pontificalis vnum.

Instrumenta duo vsui candelæ sustinentæ cum suis emunctorijs.

Thuribula bina.

Acerræ binæ.

Cochlearia bina.

Vestitus sedis episcopalis.

Scabella picta vsui assistenti Episcopo.

Faldistorium.

Integumentum faldistorij.

Puluinaria faldistorij duo, vnum ad sedendi, alterum ad genua flectendi vsum.

Abacus.

Mappa abaci.

Candelabra abaci bina.

Sustentacula Mitrarum bina.

Vasa, seu hydriæ ad ornatum abaci, tria, aut plura.

Vrceus magnus, quod bocale dicunt, vnus, aut duo.

Peluis magna vna, aut duæ.

Mantilia ad vsum abstergendi manus quatuor.

Lectionarium ad vsum Missæ solennis in Ecclesia Metropolitana.

Integumentum lectionarij.

Epistolarium.

Integumentum epistolarij.

Euangelistarium.

Integumentum euangelistarij.

Integumentum ambonis, vel suggesti.

Integumentum lectorilis.

Vas gestatorium aquæ benedictæ.

Aspergilla duo.

Pannus lineus, seu fabarium ad abstergendum caput baptizati vsui in baptismis solennibus.

Ampulla crystallina balsami cum cochleari argenteo.

Peluicula item ad vsum multiplicis ministerij Episcopalis quatuor, sexve.

Forfices ad vsu sacræ ordinationis bini.

Vasa tria vsui sacris oleis conficiendis; vnum

vnum scilicet in quo sacri chrisimatis; alterum in quo sacrae extremæ unctionis; tertium in quo catechumenorum oleum consecratur.

Vascula præterea sacrorum oleorum ministratoria totidem.

Vasculum item vnum tripliciter inter se distinctum, vsui sacri olei; catechumenorum scilicet, chrisimatis, & infirmorum, in varijs ministerijs episcopalibus.

Vela tria ferica, vnum ad vsum contegendi vas chrisimatis, alia duo ad integenda vasa, vnum olei infirmorum, alterum catechumenorum.

Candelabrum vnum } vsui sacrae ordinationis Acoluthorum.

Liber exorcismorum vsui sacrae ordinationis exorcistarum.

Liber epistolaris vsui sacrae ordinationis subdiaconorum.

Liber Euangelistarum vsui sacrae ordinationis diaconorum.

Suppellex, quæ Missarum, & officiorum episcopaliū vsui proprie vt supra addicta, pro varietate colorum quintuplex esse debet.

Cum porro sacrae vestes indumentave, & altaris, & episcopi celebrantis, & ministrorum, esse debeant coloris conuenientis officio, & Missæ dici, ex instituto sanctæ Matris Ecclesie, quæ coloribus quinq; vti consuevit; albo scilicet, rubro, violaceo, viridi, atq; nigro; sit, vt pro hac colorum varietate in diuinis officijs instituta, quintuplex sit sacrarum vestium & indumentorum apparatus supra nominatim expositus.

Vestes igitur sacrae, indumenta, ornamento, quæ ordine infra numerantur, quinque singula esse debent, colore scilicet diuerso; vt pote albo, rubro, violaceo, viridi, & nigro; exceptis quibusdam indumentis nominatim infra commostraris, quæ quadruplicia tantum sunt, quoniam nigro colore non adhibentur.

Pallium altaris.

Velamentum frontispicii altaris.

Caligæ } Hæc indumenta quadruplicia tantum erunt nigro colore esse non debent.

Auriphrygium, seu fascia amictus.

Grammata, seu auriphrygium albæ.

Stola.

Tunica.

Dalmatica.

Chyrotheca) quarum scilicet paria quatuor tantum erunt, quia nigro colore non adhibentur.

Planeta, seu Casula.

Gremiale.

Manipulus.

Pluuiale.

Pluuiale assistentis sacerdotis.

Tunicellæ vsui assistentium diaconali vestitu.

Auriphrygium amictus diaconalis vnus; in Metropolitana duo singulorum colorum.

Auriphrygium item amictus subdiaconalis vnum; in Metropolitana duo singulorum colorum.

Grammata, seu auriphrygium albæ diaconalis vnum; in Metropolitana duo.

Grammata, seu auriphrygium albæ subdiaconalis vnus; in Metropolitana duo.

Dalmatica diaconalis vna; in Metropolitana dua.

Tunicella subdiaconalis vna; in Metropolitana dua.

Stola diaconalis vna; in Metropolitana dua.

Manipulus diaconalis vnus; in Metropolitana duo.

Manipulus subdiaconalis vnus; in Metropolitana duo.

Pluuiale vsui sustentis librum.

Pluuiale item vsui sustentis baculum episcopalem.

Hoc verò indumentum quadruplex tantum esse debet, quoniam in officijs pro mortuis non adhibetur baculus.

Pluuiale præterea vsui sustentis candelam accensam.

Velum calicis.

Sacculus corporalis.

Signaculum Missalis.

Puluinar Missalis.

Signaculum pontificalis.

Integumentum pontificalis.

Vestitus sedis episcopalis.

Indumentum faldistorij.

Puluinaris faldistorij.

Integumentum lectionarij.

Inte-

Integumentum epistolarij.
Integumentum euangelitarij.
Integumentum ambonis, vel singesti.
Integumentum lectoris.

Suppellex indumentorum, quæ è lino, byssove confecta, ministerijsq; episcopalis addicta, & in simplici numeratione supra mox posita, ob multitudinē, necessariumq; lauacionis vsu, multiplicia esse oportet, vt infra vberius exponitur de suppellectile indumentorum linearum.

Primò igitur altaris indumenta lineæ, byssinaue, vsui Missis episcopalis sunt, quorum tota summa erit numero infra mox notato.
Mappæ maiores tres.
Mappæ uinores sex.

Indumenta lineæ episcopalia.

Amiētus octo.
Albæ totidem.
Corporalia sex cum suis pallis.
Purificatoria duodecim.
Mantilia ad vsu abitergendi manus numero duodecim.
Mappæ abaci tres.
Sabaria ad vsu baptismorum solennium tria.
Indumenta lineæ vsui ministrorum Episcopo inseruentium.

Amiētus diaconales octo; in ecclesia Metropolitana sexdecim.
Albæ diaconales octo; in Ecclesia Metropolitana vt supra sexdecim.
Amiētus subdiaconales octo; in Metropolitana sexdecim.
Albæ subdiaconales octo; in Metropolitana etiam sexdecim.

DE SUPPELLECTILE,

Quæ Canonis, ceterisq; Ecclesiæ Cathedralis ministris in Missis conuentualibus diuinisq; officijs vsui est.

Exposita suppellectile, quæ episcopali vsui propriè addicta est; sequitur vt dicatur de suppellectile, quæ canonicis, ceterisq; ecclesiæ cathedralis ministris in peragendis diuinis officijs necessaria est.

Hæc porrò ordine distincta, partim ad

altaris maioris apparatus: partim ad Missæ conuentualis, & diuinorum officiorum vsu; partim ad cultum & administrationem sacræ Eucharistiæ, aliorumque sacramentorum: partim ad alia Ecclesiastica ministeria, & alia item speciètim ad funeralia officia; alia deniq; ad sacrificiam pertinet.

Hic sanè distinctiōnis modus, in reliquarum etiam ecclesiarum, prout earum vniuscuiusq; ratio tulerit, suppellectile cōmōstranda præfiniendaq; seruetur. Primo autem loco suppellectilis apparatus simplex exponitur.

Apparatus Altaris maioris.

Candelabra sex cum suis operculis extingtorijs binis.
Emunctoria duo.
Tabella secretorum.
Mappæ minores duæ.
Mappa maior vna.
Pallium.

Velamentum ad ornatum frontispicij Altaris.

Tela stragula Altaris.

Tapetum bradellæ Altaris.

Tabellæ orationis de Sancto, cuius nomine altare cappellave maior nuncupatur, duæ; vna à dextro, altera à sinistro latere clathrorum altaris cappellave extrinsecus affigenda.

Tabellæ item duæ orationum de Sancto, Sanctiue, quorum insignes reliquæ in eo altari reconditæ sunt.

Suppellex ad vsu sacrificij Missæ Conuentualis, & diuinorum officiorum.

Amiētus sacerdotalis cum suo auriphrygio, seu fascia.

Alba sacerdotalis cum suis auriphrygiis, seu grammatis.

Cingulum sacerdotale.

Manipulus sacerdotalis.

Stola sacerdotalis.

Planeta.

Pluuiale.

Amiētus diaconalis cum auriphrygio, seu fascia.

Amiētus subdiaconalis cum fascia, seu auriphrygio.

Alba diaconalis cum suis grammatis, seu auriphrygijs.

Alba

Alba subdiaconalis cum suis gramulis,
seu auriphrygijs.
Cingulum diaconale.
Cingulum subdiaconale.
Dalmatica diaconalis.
Tunicella subdiaconalis.
Manipulus diaconalis.
Stola diaconalis.
Manipulus subdiaconalis.
Velum subdiaconale, ad vsum ferendi ca-
licis, patenaeve sustinendae.

Suppellex quae sequitur, propria
Missae tantum.

C Alia.
Patena.
Velum calicis.
Corporale cum palla.
Sacculus corporalis.
Purificatorium.
Hamularum, seu vrceolorum paria duo.
Pellicula vrceolorum.
Missalia tria.
Integumentum Missalis.
Signaculum Missalis.
Puluinar Missalis.
Lectioarium ad vsum Missae solennis
in ecclesia Metropolitana tantum.
Integumentum lectioarij.
Epistolarium.
Integumentum epistolarij.
Euangelistarium.
Integumentum Euangelistarij.
Integumentum ambonis, vel suggesti.
Cereostata octo cum suis operculis ex-
tingentis.
Tabella gestatoria pacis offerendae.
Sudarium ad nares expurgandas cum
opus est in Missa sacro.
Funiculus cum globulo, vnde sudario-
lum pendeat.
Crepidarum mundarum paria terna.

Suppellex, quae Missae Conuentualis, di-
uinorum officiorum, processionum-
que vsui communis est.

C Rux Capituli.
Thuribula duo } Ad thurifica-
Acerae binae } tionis vsum.
Cochlearia bina.
Pluuiaria tot, quot sane quidem sunt Ec-
clesiae canonici, & dignitate praediti, &
Mansionarij, alijq; id generis ministri

Episcopo celebrante.
Planetae etiam totidem, quod canonici
alijve sunt, qui sacerdotales praebendas
habent, certis statis diebus adhibendae
ex libro ceremoniarum.
Dalmaticae diaconales, quot canonici
alijve qui diaconales praebendas obtinet.
Tunicellae subdiaconales itidem vt pro-
ximè supra.
Cereostata bina ad vsum processionum
Canthari item in ecclesia Metrop. bini.
Candelabrum cerei paschalis.
Labarum, seu vexillum sancti patroni
Ciuitatis ad vsum processionum.
Crotala, seu crepitacula lignea tria sal-
tem, ad vsum pulsandi loco campanarum
in tenebris hebdomadae sanctae.
Candelabrum triangulare ad vsum susti-
nendi candelas in tenebris hebdomadae
sanctae, praeterquam in Metropolitana.
Stragulum sedilis, in quo sacerdos Mis-
sae sacrum faciens, & ministri aliquando
assident.
Aulae, pannive plures, ad vsum ornandae
cappellae maioris, & chori, aut basilicae,
solenniioribus diebus.
Lectorilia stataria chori duo.
Lectorilia minora gestatoria tria salte.
Integumenta lectorilium statariorum.
Integumenta lectorilium gestatoriorum.

Libri, seu volumina ad vsum diuinorum
officiorum in Ecclesia Metropolita-
na pro ritu Ambrosia-
ni ratione.

B Reuaria forma gradiori tria salte.
Calendaria, anniuersaria seu perpetua
tria item.
Psalteria praeterea cum hymnis tria salte.
Libri de hymnis musica modulatione
notatis tres saltem.
Antiphonaria de Dominicis tria.
Antiphonaria de Sanctis tria.
Antiphonalia feriata tria.
Lectioalia matutinalia tria.
Homiliaria tria.
Lectioaria ex libro Genesis ad officia
Quadragesimae post horam Tertiam &
Nonam duo.
Lectioaria item de Exodo ad officium
Dominicarum Quadragesimae post pri-
mam Missae orationem.
Ex prouerbijs Salomonis duo item.
Lectio-

Lectionaria item ex sermonibus sancti Ambrosij ad officia Dominicalia Quadagesimæ duo.

Lectionaria item de vitis Sanctorum in stas quibusdam vigilijs duo.

Pontificalia tria.

Ceremonialia tria: vnum quod dicitur Romanum, alterum Ambrosianum, tertium Paridis de Grassis.

Sacramentalia quatuor.

Processionalia, seu libri Litaniarum processionum ve, quinque, pluresve.

Libri ad usum funerum, & officij mortuorum quinque, pluresve item.

Libri cantus Ambrosiani varietate tonorum distincti, ad usum lectionum, psalmorum, & id generis aliorum, numeros tres.

Libri, in quibus hymnus, Gloria in excelsis, Symbolum, & Sanctus, musicis notis descripta sunt, numero tres.

Libri de ceremonijs Missæ tres item.

Libri de computo ecclesiastico duo.

Libri seu volumina ad usum diuinorum officiorum in alijs ecclesijs cathedralibus.

Breuiaria forma ampla tria.

Calendaria perpetua tria.

Diurna aut psalteria cum hymnis tria.

Hymnaria musico cantu exscripta tria.

Lectionaria tria matutinalia.

Homiliaria tria.

Antiphonaria de Dominicis duo.

Antiphonaria de Sanctis duo.

Gradualia de Dominicis duo.

Gradualia de Sanctis duo.

Manualia duo item.

Martyrologia itidem duo.

Libri de officio mortuorum duo etiam.

Ritualia tria.

Processionalia tria, plura ve.

Pontificalia tria.

Ceremonialia totidem; duo scilicet Romana, tertium Paridis de Grassis.

Sacerdotalia duo.

Rationalia diuinorum officiorum duo item.

Libri de computo ecclesiastico duo quoque.

Libri præterea ijque probati, de musico cantu modulatione ve diuinorum officiorum, numero tres, pluresve.

Suppellex, quæ ad cultam & administrationem sacre Eucharistiæ, aliorumque Sacramentorum vsui est.

Conopœum tabernaculi maioris. Tabernacula paruula duo: alterum altius, atque ornatius; alterum minori & altitudine & ornatu.

Amboque ad usum exponendæ in altari sacre Eucharistiæ, & in processionibus ferendæ.

Pixides quatuor: vna vsui ad conseruandam sanctissimam Eucharistiam; altera ad illam ægris ferendam; reliquæ duæ, ac plures etiam pro ratione frequentis populi ad sacram communionem conuenientis, eaque grandiores; & ad eum usum, cum scilicet aliquando eodem tempore viris separatim a feminis sacra Eucharistia ministratur; eodemque item tempore aliæ hostiæ ad eiusdem populi communionem consecrandæ sunt.

Vela quatuor, ad usum sacre Eucharistiæ, quæ in tabernaculo maiori asseruatur, decenter contegendæ.

Vela præterea duo, ad sacre Eucharistiæ contegendæ usum, cum ad ægros scilicet illa fertur.

Velum vnum ad illam in processionibus solennibus ferendam.

Vmbellæ duæ, vna vsui cum ad ægros sacra Eucharistia defertur, altera in processionibus adhibenda.

Crux, in qua Christi Domini imago affixa pendeat, eaque decenter expressa, ad ægros sæpe ferenda.

Laternæ grandiores sex vsui sacre Eucharistiæ ad ægros ferendæ.

Cercoferaria breuiora vigintiquatuor, deferendis luminibus vsui, cum sacra Eucharistia fertur.

Tintinnabulum gestatorium vnum, cum sacra Eucharistia fertur.

Mappæ ad apparatus communionis in ecclesia ministrandæ.

Mappule præterea breuiore: subter sanctissimam Eucharistiam sustinendæ, dum in ecclesia, aut ægrotis ministratur.

Vasa pro purificatione populi quatuor, sexve.

Vasa pro vino purificationis maiora quatuor, ac minora totidem.

Z Scam

Scamnia item oblonga ad apparatus communionis populi, sex, plura ve, prout est eius frequentia.

Vasa duo sacrorum oleorum, chrisimatis, catechumenorum; eaq; ad usum parochialis curæ, quæ in ecclesia cathedrali geritur, cum suis cotylis, & sacculis.

Hæc verò duplicia sint: vt in Pascha illis vacuis parochus animarumve curator ad olea sacra recens consecrata suscipienda utatur; aliaque rursus retineat ad asseruandum quod reliquum est sacrum oleum vetus, quo uti possit, si in parochiali cura opus esset, dum alia vasa parantur ad recens oleum sacrum recipiendum.

Vasa item duo olei sacri infirmorum ob eiusdem parochialis curæ usum, cum suis cotylis, & sacculis.

Vbi verò plures parochi animarumve curatores sunt, totidem etiam vasa sint instructa olei sacri.

Pannus lineus, quod sabarium dicitur, ad usum abstergendi caput infantum baptizatorum.

Suppellex quæ multis ministerijs sacris communis est.

VAs vnum vsui aquæ Dominicis diebus benedicendæ.

Vasculum gestatorium aquæ benedicte. Aspergillum.

Peluis grandiuacula gestatoria vna saltem ad usum lauationis manuum.

Vreolus ob eundem usum grandiuaculus vnus item.

Mantile grandius ad manus abstergendas.

Vasa vsui excipiendi oblationes duo saltem.

Superpellicea ad usum varium ministeriorum sacerdotalium.

Superpellicea vsui clericalium ministeriorum.

Suppellex officiorum funeralium propria.

Feretra duo.
Pallia feretralia duo saltem: vnum quo cadavera continguntur, cum offeruntur, & cœnotaphia item, alium, quo eadem cadavera subferantur.

Cœnotaphium gestatorium, quod tumba dicitur, vnum.

Basis cœnotaphij vna item.

Pannus fragulus eiusdem basis vnus etiam, aut basis saltem decenter picta.

Cruces, quæ circa cœnotaphium collocantur, quatuor.

Scabella sustentaculave crucum quatuor item.

Candelabra ferrea octo, aut duodecim, plura ve ex vsu basilicæ cathedralis.

Suppellex Sacristiæ cathedralis.

Instrumenta ferrea bina ad usum conficiendi hostias.

Vasculum vnum pro asseruandis hostijs magnis.

Vasculum item vnum pro hostijs paruis. Capsulæ corporalium binæ.

Capsulæ binæ item vbi purificatoria reponuntur.

Sacculus calicis.

Sacculus pixidis.

Thecæ calicum numero tot quot sunt calices.

Mantile grandius loco appendendum vbi manus lauantur.

Mappa ad usum altaris sacristiæ seu armarij, apud quod sacerdos vestes sacras induit.

Tapetia duo saltem, vicissim loco sterrenda, vbi sacerdos se induit, aut eorum loco clathra lignea.

Crepidarium mundarum paria tria, si quando opus est calcæos luto inquinatos deponi.

TABELLA de professione fidei.

Tabella de sacris reliquijs in basilica cathedrali reconditis.

Tabella Indulgentiarum eidem ecclesiæ perpetuò concessarum.

Tabellæ binæ de orationibus preparatorijs, ad usum sacerdotum qui celebraturi sunt.

Tabellæ item binæ orationum, quas pronuntiant sacerdotes dum sacras vestes induunt.

Tabella distributionis horarum pro Missis celebrandis.

Tabella præterea de Missis, eorum moratioibus, funeralibus, & alijs eiusmodi officijs: quæ in singulas hebdomadas certis

certis statis diebus, vel ab vniuerso Capitulo clerove ecclesie, vel ab vnoquoque sacerdote capellano, in singulis altaribus capellive, ex fundatione, institutione, aut legati elemosinae nomine, aut aliqua alia obligatione præitari debent.

Tabella, quæ dyptica dicitur, de singulis Episcopis, qui in ecclesia cathedrali ordine præcesserunt.

Pro quibus Episcopis in Missæ sacro aliquando precandum est.

Tabella processionum vna.

Tabella itidem de titulis, dignitatibus, canonicatibus, præbendis, & reliquis beneficijs, officijsve ecclesie.

Tabella de Missis, officijsq; diuinis, quæ ab Episcopo ex decreto puinciali quarto, atque ex consuetudine ecclesie soleniter peraguntur.

Tabella rursus perpetua de officijs functionibusve item perpetuis Archipresbyteri, Archidiaconi, & reliquorum singulorum, dignitates, canonicatus, aut alia beneficijs in ecclesia cathedrali obtinentium.

Tabella vna pluresve perpetua item de his officijs, vt pote.

De officio Præfati.

De officio Magistri cæremoniarum.

De officio Sacristæ.

De officio Mansionariorum.

De officio Magistri chori.

De officio Custodum.

Tabella item hebdomadaria horaria ve eiusmodi officiorum.

Tabella præterea de regulis distinctionis officij solennis & non solennis in ecclesia Metropolitana pro Ambrosiani instituti ratione; officij item simplicis, semiduplicis, & duplicis, in alijs ecclesijs cathedralibus pro Romani ritus vsu.

Tabella item de certis statis horis diuinorum officiorum, & pulsationis campanarum.

Tabella colorum: in qua scilicet colores demonstrantur, qui singulis diebus ex sanctæ matris ecclesie instituto adhibentur.

Tabella de statutis canonicalibus capitularibusve.

Tabella triplex regularum de puncta-

tionibus.
Tabella de regulis capitulorum congregationumve canonicalium, sacerdotilium, & clericalium.

Tabella item de functionibus minorum & maiorum ordinum.

Tabella clericorum qui adscripti sunt.

Tabella de ijs, quæcunq; ad ecclesie cultum, decorem, ac nitorem pertinent.

Tabellæ denique aliæ numero plures, quæcunq; de ritu disciplina ve ecclesiastica icz edentur.

Tabella statutorum dierum, quibus decreta, vel de canonicali, vel clericali disciplina, ex constitutione puinciali legeda sunt.

Tabella item instar calèdarii, selectorum decretorum, sanctionum, constitutionumq; tã Pontificalium quàm Episcopialium, quæ certis anni diebus euulgari debet.

Tabella etiam regularum de oratione quadraginta horarum.

Tabellæ duæ pluresve de diuersis orationibus pro varietate temporum, vsu fidelium ad eam orationem cõuenientium.

Tabella etiam de officijs parochialibus.

Tabella itidem vna de confessorijs.

Tabellæ duæ excommunicationum; vna latino, altera vulgari sermone explicata.

Tabella vna festorum dierum, qui ex præcepto, vel ex consuetudine, voto ve coluntur.

LIBER præterea anniuersarius isque vnus, de sacerdotibus celebrantibus: in quo scilicet libro sua manu notent subscribantve sacerdotes, qui singulis diebus in ea ecclesia Missæ sacrum fecerint.

Liber rursus vnus, idemq; anniuersarius, de punctationibus sacerdotum qui non celebrarint.

Liber item anniuersariorum quæ quotannis celebrata sunt.

Liber vnus de distributione sacrorum oleorum.

Liber, siue volumen vnum constitutionum variarum pontificalium, quæ in singulos annos editæ sunt, atque edentur in posterum.

Liber item vnus, seu volumen decretorum, edictorum, & aliarum id generis sanctionum Episcopialium.

Libri quoque seu volumina sequentia,
vt potè.

Biblitorum sacrorum volumen vnum.
Iuris canonici corpus vnum.

Concilij Tridentini volumen vnum.
Concilij Prouincialis vniuscuiusq; Me-
diolanensis volumen vnum.

Synodi vniuscuiusque Diocesanæ volu-
men vnum.

Liber, seu exemplum vnum decretorum
vifitationis Apostolicæ.

Liber etiam vnus harum Instructio-
num.

Liber hiftoriæ probatæ de reliquijs sa-
cris in ecclesia reconditis.

Liber canonum pœnitentialium.

Libri item Parochiales in Ecclesia ca-
thedrali, hi scilicet.

Liber de Baptizatis.

Liber de Confirmatis.

Liber de Matrimonio iunctis.

Liber de votis, & pijs consuetudini-
bus.

Liber de statu animarum.

Liber de distributione elemosinarum.

Liber de peregrinis paschæ tempore in
ecclesia cathedrali sacram communio-
nem sumentibus.

Liber formularum de denunciationibus
dierum festorum, & cuiuscunque gene-
ris ad parochi munus pertinentis.

Liber seu volumina literarum & instru-
ctionum pastoralium de solennitatibus,
de sacris temporibus, & alijs.

Formæ etiam, seu designationes bap-
tisterij, sacriarij, reliquiarij, & aliarum
omnium singulariumq; rerum operum-
ve, quæ his duobus instructionum libris
commonstrata sunt.

Suppellex instrumentalis, quæ certo lo-
co Sacrifiæ proximo af-
feruatur.

Tripodes cum suis patellis vasibus-
ve focarijs numero tres.

Forcipes ferrei tres item.

Cochlearia ferrea totidem.

Vasa olearia maiora tria, ad vsum olei
lampadum recondendi.

Vasa minora, qui gutti dicuntur, totidè
ad illum ipsam vsum.

Infundibula & vasa duo, ad olei è va-
se maiusculo depromendi, rursusque
in alterum minusculum infundendi v-
sum.

Scopula parua ex cannulis palustri-
bus ad deterfionis vsum numero de-
cem.

Scopæ maiores numero quinque.

Scala gestatoriæ numero tres: quarum
vna altior.

Ligones tres.

Battila totidem.

Hastilia seu perticæ quinque.

Longuria totidem, plurave.

Spongiæ grandiusculæ quatuor.

Rutra duo.

DE RATIONE MULTIPPLICIS Apparatus.

Quoniam verò pro ratione officij
diuini, quod modò solennius, mo-
dò minus solenniter fit, prout diei vel
celebritas, vel commemoratio, vel so-
lennitas quæ agitur, requirit; illud pla-
nè conuenit, vt sicut ei diei aut solenni-
tati officium omni ex parte consentit;
ita ex sanctæ matris ecclesiæ vsu appa-
ratus respondeat sacrarum vestium, &
materia è qua confecta sint, pretiosio-
ri, & ornatu insigniori, & colore item,
qui vt supra in suppellectile vsui episco-
pali propriè addicta enucleatius præ-
scripsimus, conuenire debet cum officio
quod agitur.

Quare iam commonstrato simplicis sup-
pellectilis apparatu, regulæ tradendæ
sunt suppellectilis, quæ pro officij vsu
multiplicanda est.

Ac primò quidem de ea, quæ si materia
& ornatus spectatur, alia duplex, alia tri-
plex apparanda est.

Quæ porrò suppellex duplex esse debet,
illius ratio hæc est; vt vna sit vsui quoti-
diano, altera vsui solenniorum dierum;
eaque & preciosiori materia, & ornatu
insigniori.

Res igitur quæ sub hanc duplicis sup-
pellectilis regulam cadunt, hæc sunt, vt
potè.

Enumeratio rerum quæ duplicantur.

Rux.

Candelabra sex.

Emunctoria duo.

Tabella secretorum.

Mappa maior.

Mappæ minores.

Tela stragula altaris.

Tapetum brazellæ altaris.

Cingulum sacerdotale.

Cingulum diaconale.

Cingulum subdiaconale.

Hamularum paria duo.

Pelvicula vireolorum.

Tabella gestatoria pacis offerendæ.

Thuribula duo.

Acerræ binæ.

Cochlearia bina.

Cereostata bina.

Conopœum tabernaculi maioris.

Vmbella processionalis.

Vasculum gestatoriu aquæ benedictæ.

Aspergillum.

Peluis ad vsum lauationis manuum.

Vrceolus grandiusculus.

Suppellex rerum quæ triplices esse debent.

Quæcunque autem res infra demonstrata sunt, hac regula comprehenduntur, ut triplices esse debeant; cum singulas singulis diebus pretiosiori & materia & ornatu respondere conveniens sit: ita scilicet ut quæ minus pretiosæ minusve insignes existunt, vsui quotidiano sint; quæ vero aliquando pretiosiores, in festorum dierum officio; quæ denique longe insigniores & materia, & opere, & ornatu; in solemnitatibus ut par est maioribus adhibeantur. Atque hæc quidem sunt.

Pallium.

Velamentum ad ornatum frontispicii altaris.

Amictus sacerdotalis cum fascia.

Alba sacerdotalis cum auriphrygio.

Manipulus sacerdotalis.

Stola sacerdotalis.

Planeta.

Amictus diaconalis cum fascia, seu auriphrygio.

Alba diaconalis cum grammatis, seu auriphrygijs.

Amictus subdiaconalis cum fascia, seu auriphrygio.

Alba subdiaconalis cum grammatis, seu auriphrygijs.

Dalmatica diaconalis.

Tunicella subdiaconalis.

Stola diaconalis.

Manipulus diaconalis.

Manipulus subdiaconalis.

Velum subdiaconale.

Velum calicis.

Sacculus corporalis.

Integumentum lectorarij in basilica Metropolitana.

Integumentum ambonis, vel suggesti.

Integumentum Missalis.

Puluinar Missalis.

Integumentum lectorilium gestatoriorum, & statariorum.

Suppellex sacrarum vestium indumentorumve supra nominatim expositorum, quorum apparatus quintuplex esse debet.

Atque hæc quidem res sigillatim supra enumerata, sub rationem triplicis suppellectilis cadunt: nunc sequitur regula, qua comprehenduntur indumenta, ornamenta ve sacra, quorum supra expositorum vnusquisque apparatus, tum qui pretiosior, tum rursus qui minus pretiosus, tum item qui quotidianus est, quintuplex requiritur, pro instituta in diuinis officijs colorum varietate; ita scilicet, ut quotidiani vsus apparatus sit, vnus albo colore, alter rubro, tertius violaceo, quartus viridi, & quintus nigro. Hæcque item regula sit de apparatu tum solemnium dierum vel officiorum, tum solemnitatum etiam maiorum.

Indumenta vero quintuplicis huius apparatus sunt scilicet.

Pallium.

Velamentum frontispicii altaris.

Auriphrygium amictus sacerdotalis.

Auriphrygium alba sacerdotalis.

Manipulus sacerdotalis.

Stola sacerdotalis.

Planeta.

Pluviale.

Auriphrygium amictus diaconalis.
 Auriphrygium item amictus subdiaconalis.
 Grammatæ, seu auriphrygium albæ diaconalis.
 Grammatæ, seu auriphrygium item albæ subdiaconalis.
 Dalmatica diaconalis.
 Tunicella subdiaconalis.
 Stola diaconalis.
 Manipulus diaconalis.
 Manipulus subdiaconalis.
 Velum subdiaconale ad vsum ferendi calicis, patenæve sustinendæ.
 Velum calicis.
 Saculus corporalis.
 Signaculum Missalis.
 Integumentum Missalis.
 Puluinar Missalis.
 Integumentum lectionarij.
 Integumentum epistolarij.
 Integumentum euangelistarij.
 Integumentum lectorilium statariorū.
 Integumentum lectorilium gestatoriorum.
 Integumentum ambonis, vel suggesti.
 Pluualia tot, quot canonici, & dignitate præditi, Mansionarij, alijque id generis ministri.
 Sed hæc triplici tantum colore, scilicet albo, rubro, & violaceo.
 Planetæ etiam totidem, quot canonici, dignitate præditi, alijve sunt qui sacerdotales dignitates obtinent: sed triplici tantum vtsupra colore, albo, nigro, & violaceo.
 Dalmaticæ item, quot canonici, alijve diaconales præbendas obtinentes, triplici etiam colore vt supra.
 Tunicellæ subdiaconales itidē vtsupra.

Suppellex indumentorum lineorū, quæ multiplicia esse debent ob commutationis vsum, dum partim ea lauantur.

Indumenta è lino, bysso, canna, & iue confecta, quæ ministerijs ecclesiasticis addita sunt, cum munda in primis, nitida, candida, ab omniq̄ labe pura atque integra non sine mysterij etiam significatione ex patrnm traditione esse debeant; ac proinde crebro purgari la-

uariq; opus sit, vt dum lauantur quæ sordida sunt, alia nitida non desint ad vsum sacrorum ministeriorum; multiplicia ac plura ob mundiciem retinendam sanè quidem illa esse oportet.
 Ponemus igitur mox infra singula eiusmodi indumenta, eorumque enumeratorum totam summam.

Indumenta lineæ Altaris in Missis conuentualibus.

M Appæ maiores sex.
 Mappæ minores duodecim.

Indumenta lineæ sacerdotalia in Missis conuentualibus.

A Mictus viginti,
 Albæ viginti,
 Corporalia decem & octo.
 Purificatoria triginta sex.
 Mantilia ad vsum abstergendi manus in Missæ sacro viginti quatuor.
 Mantilia in Sacristia appendenda ad vsum lauationis manuum duodecim.
 Sudariola ad vsum purgandi nares cum opus est in Missæ sacro, triginta.
 Funiculi sudariorum cum globulis decem.
 Mappæ quinque vsui altaris mensæve, vbi sacerdos sacris vestibus induitur.
 Sacculi linei vsui vniuscuiusque calicis bini.

Indumenta lineæ vsui ministrorum in Missa conuentuali inferuentium.

A Mictus diaconales viginti item.
 Albæ diaconales totidem.
 Amictus subdiaconales viginti item.
 Albæ subdiaconales totidem.

Indumenta lineæ vsui sacre communione populò in ecclesia ministrandæ.

M Appæ longiores ad substernenda scanna, numero decem, plures patiore sive pro populi ratione.
 Mappæ breuiore subter sanctissimam Eucharistiam sustinendæ, dum sacramentum ministratur, quinque.

In-

Indumenta linea vsui varijs ministerijs.

Superpellicea quatuor sexve ad varia sacerdotalia ministeria. Superpellicea tria plurave vsui clericalem ministeriorum. Sabaria ad vsum abstergendi caput infantum baptizatorum sex, plurave.

DE SUPELLECTILE ALTARIS minoris in basilica cathedrali.

Atque hæc quidem de supellectile altaris maioris, & reliquo omni apparatu mox suis titulis supra distinctè exposito: nunc verò sequitur suppellex altaris minoris in cathedrali basilica positi, proprios annuos redditus, aut censum, aliunde emolumentum ex legato aut aliunde habentis, ut ibi Missæ sacræ fiat.

Quæ porro suppellex vniuscuiusque scilicet altaris minoris apparabitur hæc ut infra.

Cruce vna.

Candelabra duo cum suis operculis extinctorijs.

Emunctorium vnum.

Altare portatile, cum scilicet altare ipsum consecratum non est.

Tabella secretorum.

Mappæ minores duæ.

Mappa maior.

Pallium.

Velamentum frontispicij altaris.

Tela stragula altaris.

Tabella orationis de Sancto, cuius nomine altare vocatur.

Tabella orationum de Sancto Sanctissime, quorum insignes reliquæ in eo altari reconduntur.

Amictus cum fascia, seu auriphrygio.

Alba cum suis grammatis; seu auriphrygijs.

Cingulum.

Manipulus.

Stola.

Planeta.

Calix.

Patena.

Velum calicis.

Sacculi calicis.

Theca calicis.

Corporale cum palla.

Sacculus corporalis.

Capsulæ binæ vsui corporali.

Purificatorium.

Capsulæ binæ vsui purificatorij.

Urceolorum paria duo.

Pellicula urceolorum vna.

Missale vnum.

Integumentum Missalis.

Signaculum Missalis.

Puluinar Missalis.

Mantile ad manus abstergendas in Missæ sacro.

Sudariolum ad nares expurgandas cum opus est in Missæ sacro.

Funiculus cum globulo.

Crepidarum mundarum par.

Cereostata bina.

Opercula eorum restinctoria, totidem.

Tintinnabulum gestatorium, si quando ut supra altari appensum non est.

Armarij proprium, aut locus proprius armarij proprii in sacristia; in quo calix, patena, corporalia, & purificatoria, & cætera id generis, tum præterea in quo sacræ vestes ornamentave ad huius altaris vsum reponantur.

Enumeratio rerum, quarum apparatus pro diei ratione duplex, & pro colorum varietate idem quintuplex est.

In hac altaris minoris supellectile ratio habenda est rerum tantum, quæ pro vsu quotidiano, festorumq; dierum celebritate duplices esse debent, & pro colorum distinctione, singulæ præterea quintuplices.

Quæ igitur res duplicantur, ut scilicet ad quotidianum & solennius officium adhibeantur, hæc sunt.

Pallium.

Auriphrygium, seu fascia amictus.

Auriphrygium albæ.

Manipulus.

Stola.

Planeta.

Velum calicis.

Sacculus corporalis.

Integumentum Missalis.

Puluinar Missalis.

Harum sacrarum vestium & indumentorum apparatus uterque, vnus scilicet vsus quotidiani, & alter pretiosior sollemniorum officiorum, quintuplex esse debet: ita vt vniuscuiusque apparatus indumenta singula sint numero quinq; nempe vnum colore albo, alterum rubro, tertium violaceo, quartum viridi, quintum nigro.

Lineorum indumentorum suppellex.

L Intea præterea indumenta, quæ ob causas supra in altari maiori expositas, plura etiã in minori esse oportet, hæc sunt nomina, singulaq; supputata:

Mappæ maiores tres.
Mappæ minores sex.
Amictus duodecim.
Albæ totidem.
Corporalia quinque.
Purificatoria decem & octo.
Mantilia minora ad manus abstergendas in Missæ sacro sex.
Sudariola ad nares expurgandas sex.
Funiculi sudariolorum cū globulis tres.

Suppellex altaris minoris nullo modo dotali, ab Episcopo tamen ob necessariam causam permissi.

S I quod verò altare minus Episcopus ob necessarium vsum ornatum ve, aut construendum, aut quod constructum est, permittendum censuerit; nec vlla tamen ratio sit, qua ad illud instruendum atque ornandum omnis illa suppellex inq; supra in altari minori demonstrata parari possit; aut breui temporis spatium id omne genus præstari non queat: vt tamē interea dum reliqua suppellex apparabitur, opportuno tempore illud apparatus ornatum ve esse possit, suppellex saltem exigua infra notata comparanda erit.

Crux vna.

Candelabra duo.

Pallia saltem quinque ex diuersis coloribus pro instituto ecclesiæ.

Altare portatile, si altare ipsum consecratum non sit.

Mappæ breuiiores tres.
Mappæ longiores duæ.

Tabella orationis de Sancto cuius nomine altare nuncupatur.

Tabella item orationis de Sancto, cuius reliquæ insignes in eo altari reconduntur.

Suppellex vsui communi altarium minorum.

I N Basilica cathedrali sæpè contingit, & canonicos, & alios sacerdotes solo deuotionis studio, non ex aliquo vel pij legati, vel dotis altaris, titulive onere, in altario maiori aut minori Missæ sacrum facere: quo fit, vt nisi alia sacrarum vestium suppellex in sacristia sit, necesse habeant vti sacro vestitu, qui propriè Missæ conuentualis cultui addictus est; indeque eueniat, vt illius vestitus pars, & planeta præsertim, frequentius vsu conteratur, attrituque laceatur, & corrumpatur: sicque cum reliquis Missæ conuentualis indumentis, cum dalmatica scilicet & tunicella quæ attritæ non sunt, minus decore conueniat.

Rursus altare indotatum in eadem Basilica vsupra aliquando permissum, vt plerunque fit, suppellectilem non habet necessariam ad Missæ sacrum faciendū: sæpèq; etiam hoc accidit, vt quod altare dotatum est, tota illa præscripta suppellectile ob celsus tenuitatem alimve causam instrui non potest, aut saltem ad eam comparandā longius temporis spatium requirit.

Ideo vt huius & illius altaris ornatui atque apparatus ad Missæ sacrum necessariò subueniatur; vtque vestitus Missæ conuentualis vsui addictus integer totus & inter se congruens conseruetur, simulque eorum sacerdotum vsui prouideatur: est sanè conueniens in eadem Basilica cathedrali præter proprium vniuscuiusque altaris apparatus aliam etiam sacrarum vestium suppellectilem comparari, quæ vsui communi sit, & illorum canonicorum sacerdotum ve, & altaris indotati & dotati etiam, aliqua tamen apparatus parte egentis.

Hæc porro suppellex tāta sit saltem, quāta vnicuique altario minori supra præscribitur.

DE SUPPELLECTIBUS ECCLESIAE COLLEGIATAE. Cap. II.

IAM verò commòstrauimus suppellectilem Basilicæ cathedralis: consequens est ecclesiæ collegiatæ suppellex: quæ primò quidem ad altaris maioris vsum apparabitur hæc infra nominatim posita.

Apparatus Altaris maioris.

CRux.
Candelabra sex cum operculis ex tinctorijs binis.
Emanetoria duo.
Tabella secretorum.
Mappæ minores duæ.
Mappa maior.
Pallium.
Velamentum ad ornatum frontispicij altaris.
Tela stragula altaris.
Tapetum bradellæ altaris.
Tabella orationis de Sancto cuius nomine altare capellæ ve maior nuncupatur.
Tabellæ item duæ orationum de Sancto Sanctis ve, quorum insignes reliquiæ sacre in eo altari reconditæ sunt; vna à dextero, altera à sinistro latere clathrorum altaris, capellæ ve, extrinsecus affigenda.

Suppellex ad vsum sacrificij Missæ Conuentualis, & diuinorum officiorum.

AMictus sacerdotalis cum auriphrygio, seu fascia.
Alba cum auriphrygio, seu grammatis.
Cingulum sacerdotale.
Manipulus sacerdotalis.
Stola sacerdotalis.
Planeta.
Amictus diaconalis cum fascia, seu auriphrygio.
Amictus subdiaconalis cum auriphrygio item.
Alba diaconalis cum auriphrygio, seu grammatis.
Cingulum diaconale.
Cingulum subdiaconale.
Dalmatica diaconalis.

Tunicella subdiaconalis.
Manipulus diaconalis.
Stola diaconalis.
Manipulus subdiaconalis.
Velum subdiaconale, ad vsum ferendi calicis, patenæ ve sustinendæ.
Pluuialia vsui in vespersis solenniorum celebritatum pro ecclesiarum more ac ritu.

Suppellex quæ sequitur, propria Missæ tantum.

CAlix.
Patenæ.
Velum calicis.
Corporale cum palla.
Sacculus corporalis.
Purificatorium.
Hamularum, seu vrceolorum paria duo.
Pellicula vrceolorum.
Missalia tria.
Integumentum Missalis.
Signaculum Missalis.
Pulvinar Missalis.
Lectonarium ad vsum Missæ solennis in ecclesijs collegiatis ritus Ambrosiani.
Integumentum lectonarij.
Epistolarium.
Integumentum epistolarij.
Euangelistarium.
Integumentum euangelistarij.
Integumentum ambonis, vel suggesti.
Cereostata sex cum suis operculis extimatorijs.
Tabella gestatoria pacis offerendæ.
Sudarium ad nares expurganda, cum opus est in Missæ sacro.
Funiculus cum suis globulis.
Crepidarum mundarum paria tria.

Suppellex, quæ Missæ conuentualis, diuinorum officiorum, processionumq; vsui communis est.

CRux Capituli.
Thuribula bina. } Ad thurificationis vsum.
Acerræ binæ.
Cochlearia bina.
Cereostata bina ad processionis vsum.
Opercula totidem ad restinguendos ceos.
Canthari bini in ecclesijs ritus Ambrosiani.

Can-

Candelabrum cerei Paschalis.
Vexillum, seu labarum Sancti ecclesie collegiatae, in qua scilicet animarum cura geritur.

Crotala, seu crepitacula lignea duo ad usum pulsandi loco campanarum in tenebris hebdomadae sanctae.

Candelabrum triangulare vsui sustinenti candelas in tenebris hebdomadae sanctae in ecclesijs ritus Romani.

Stragulum sedilis, in quo sacerdos Missae sacrum faciens, & ministri aliquando assident.

Aulæa, pannive ad usum ornandae capellae maioris, chori, aut ecclesiae, solennioribus festis diebus; si modo per ecclesiae facultates potest.

Lectorile statarium chori gradus unum, aut duo.

Lectoria minora gestatoria duo item.

Integumenta lectorilium statariorum.

Libri, seu volumina ad usum diuinorum officiorum in Ecclesijs collegiatis ritus Romani.

B Reuiaria forma ampla duo.

Calendaria perpetua duo.

Diurna aut psalteria cum hymnis duo.

Hymnaria musico cantu exscripta duo.

Lectioaria duo matutinalia.

Homiliaria duo matutinalia.

Antiphonaria de Dominicis duo.

Antiphonaria de Sanctis duo.

Gradualia de Dominicis duo.

Gradualia de Sanctis duo.

Manualia duo item.

Martyrologia item duo.

Libri de officio mortuorum duo etiam.

Ritualia duo.

Processionalia duo, plurave.

Pontificalia duo.

Ceremonialia totidem, unum scilicet

Romanum, alterum Paris de Grassis.

Sacerdotalia duo.

Rationalia diuinorum officiorum duo item.

Libri de computo ecclesiastico duo quoque.

Libri praeterea, hiq; probati, de musico cantu, modulatione diuinorum officiorum numero duo, pluresys.

Libri seu volumina ad usum diuinorum officiorum in ecclesijs collegiatis ritus Ambrosiani.

B Reuiaria duo forma grandiori.
Candelabra anniuersaria seu perpetua duo.

Psalteria cum hymnis duo.

Libri duo hymnorum musica modulatione notatorum.

Antiphonaria de Dominicis duo.

Antiphonaria de Sanctis duo.

Antiphonaria ferialia duo.

Lectioaria matutinalia duo.

Homiliaria duo.

Lectioaria duo de vitis Sanctorum, de quibus in stasis quibusdam vigilijs vesperae solennes fiunt.

Pontificalia duo.

Sacramentalia duo.

Ceremonialia duo; unum Ambrosianum, alterum Romanum.

Processionalia, seu libri litaniarum & processionum duo.

Libri ad usum funerum & officij mortuorum duo.

Libri duo cantus Ambrosiani, varietateq; tonorum distincti, ad usum lectionum, psalmorum, & id generis aliorum.

Libri duo, in quibus hymni, [Gloria in excelsis, Symbolum, & Sanctus,] musicis notis distincta sunt.

Libri caeremoniarum Missae duo.

Libri de computo ecclesiastico duo item.

Suppellex, quae ad cultum & administrationem sacrae Eucharistiae, aliorumque Sacramentorum vsui est.

C Onopœum tabernaculi maioris.
Tabernacula paruula duo; alterum altius, atque ornatus; alterum minori & altitudine & ornatu: amboque ad usum exponendae in altari sacrae Eucharistiae, & in processibus ferendae.

Pixides duae, una vsui ad conseruandam sanctissimam Eucharistiam, altera ad illam in ecclesia ministrandam.

Vela tria ad usum sacrae Eucharistiae quae in tabernaculo maiori asseruatur, decenter contegendae.

Velum unum, idque insignius, ad illam

in processionibus sollempnioribus ferendam.

Vmbella vna pretiosior scilicet in sollempnioribus processionibus adhibenda. Mappa ad apparatus communionis in ecclesia ministranda.

Mappula præterea breuior subter sanctissimam Eucharistiam sustinenda, dū illa ministratur.

Vasa pro purificatione populi quatuor sexve:

Vasa pro vino purificationis maiora quatuor, ac minora totidem.

Scamna item oblonga ad apparatus communionis populi sex.

Porro in ecclesia collegiata vbi animarum cura geritur, præter suppellectilem proximè commostratam, hæc etiã sit vt infra notatur.

Pixides plures, vt in Basilica cathedrali supra narratum est.

Vmbella altera, qua sacra Eucharistia contegatur, cum ad ægrotos deferitur.

In locis autem montuosis, vbi per semitas angustosq; tramites sanctissima Eucharistia aliquando fertur, vmbella tertia angustior sit, atq; eiusmodi, quæ ab vno tantum homine sustineri portarive queat.

Vela præterea duo ad sacre Eucharistie contegenda vsu, cum ad ægrotos scilicet illa fertur.

Laternæ grandiores sex.

Cereoferaria breuiora vigintiquatuor ferendis luminibus vsu cum sacra Eucharistia fertur.

Tintinnabulum gestatoriu vnum, cum sacra Eucharistia fertur.

Imago Christi Domini Crucifixi vna eaq; decenter expressa ad infirmos deferenda.

Vasa sacrorum oleorum chrisimatis & catechumenorum duo, eaq; duplicata cum suis cotylis, & sacculis.

Vasa olei sacri infirmorum duo item cū suis cotylis & sacculis: vbi verò plures parochi animarumve curatores sunt, totidem etiam vasa olei sacri.

Vas præterea vnum pro suscipienda deferendaq; aqua baptismali ab ecclesia cathedrali, vel plebana; si quando ea ecclesia collegiata foranea caput plebis non est.

Sabarium, seu pannus lineus, ad vsu scilicet abstergendi caput infantum baptizatorum.

In ecclesia autem collegiata quæ caput plebis est, præter cætera singula quæ mox numerata sunt, vasa etiã tria sunt, vsu ad sacra olea ab ecclesia cathedrali sumenda, tum plebis suæ ecclesijs parochialibus distribuenda.

Suppellex quæ multis ministerijs sacris communis est.

VAs vnu vsu aquæ Dominicis diebus benedicendæ.

Vasculum gestatorium aquæ benedictæ, Aspergillum.

Peluis grandiuscula gestatoria vna saltem ad vsu lauationis manuum.

Vrceolus ob eundem vsu grandiusculus vnus item.

Mantile grandius ad manus abstergendas.

Vasa vsu excipiendi oblationes duæ saltem, si collegiata curata est.

Superpellicea vsu vario sacerdotalium ministeriorum.

Superpellicea vsu clericalium ministeriorum.

Suppellex officiorum funeralium propria.

Feretra duo.

Pallia feretralia duo saltem: vnum quo cadauera contegantur, cum efferuntur, & cœnotaphia item; alterum, quo eadem cadauera substernantur.

Cœnotaphium gestatorium, quæ tumbe dicitur, vnum.

Basis cœnotaphij vna item.

Pannus stragulus eiusdem basis vnus etiam, aut basis saltem decenter picta.

Crucès quæ circa cœnotaphium collocantur, quatuor.

Scabella sustentaculave crucum quatuor item.

Candelabra ferrea octo, duodecimve.

Suppellex Sacristiæ Collegiata.

Instrumentum ferreum ad vsu conficiendi hostias.

Vasca

Vasculum vnum pro asseruandis hostijs magnis.

Vasculum item vnum pro hostijs paruis.

Vas vsui abstergendi calices, patenas, & lauandi corpora ac purificatoria.

Capsula corporalium duæ.

Capsula item duæ vbi purificatoria reponuntur.

Sacculus lineus calicis.

Theca calicum numero tot quot sunt calices.

Sacculus pixidis.

Mantile grandius loco appendendum vbi manus lauantur.

Mappa ad vsum altaris sacrificiæ seu armarij, apud quod sacerdos vestes sacras induit.

Tapetum vnum, loco sternendum vbi sacerdos se induit: aut eius loco clathra lignea.

Crepidarum mundarum paria tria.

Tabella de sacris reliquijs in ea ecclesia collegiata reconditis.

Tabella Indulgentiarum eidem ecclesie perpetuo concessarum.

Tabellæ binæ de orationibus præparatorijs, ad vsum sacerdotum qui celebraturi sunt.

Tabellæ item binæ orationum, quas pronunciant sacerdotes dum sacras vestes induunt.

Tabella distributionis horarum pro Missis celebrandis.

Tabella præterea de Missis, commemorationibus, funeralibus, & alijs eiusmodi officijs: quæ in singulas hebdomadas certis statis diebus, vel ab vniuerso Capitulo clerove ecclesie, vel ab vnoquoque sacerdote capellano, in singulis altaribus cape lisve, ex fundatione, aut legati elemosinæve nomine, aut aliqua alia obligatione præstari debent.

Tabella, quæ dyptica dicitur, de singulis Episcopis, qui in ecclesia cathedrali ordine præcesserunt.

Pro quibus Episcopis in Missæ sacro aliquando præcandum est.

Tabella processionum vna.

Tabella item de titulis, dignitatibus, canonicatibus, præbendis, & reliquis beneficijs, officijsve ecclesie.

Tabella vna, pluresve perpetuæ, de muneribus functionibusve Præpositi, aut

Archipresbyteri, aut Decani, aut aliorum qui in ecclesia collegiata primarium locum tenent; & reliquorum etiam singulorum Canonicatus, dignitates, officiaue in eadem ecclesia obtinentium.

Tabella item vna pluresve perpetuæ item de his officijs, vtpote.

De officio Sacrificiæ.

De officio custodum aliorumve id generis.

Tabella item hebdomadaria horariaue eiusmodi officiorum.

Tabella vna de distinctione officij simplicis & duplicis pro Romani ritus vsu: aut solennis & non solennis pro Ambrosiani instituti ratione.

Tabella de certis statis horis diuinorum officiorum, & pulsationis campanarum.

Tabella colorum: in qua scilicet colores demonstrantur, qui singulis diebus ex sanctæ matris ecclesie instituto adhibentur.

Tabella de statutis canonicalibus, capitularibusve.

Tabella triplex regularum de punctationibus.

Tabella de regulis capitulorum congregationumve canonicalium, sacerdotalium, & clericalium.

Tabella item de functionibus maiorum & minorum ordinum.

Tabella clericorum qui adscripti sunt.

Tabella de ijs, quæcunque ad ecclesie cultum, decorem, ac nitorem pertinent.

Tabella denique aliæ numero plures, quæcunque de ritu disciplinæve ecclesiastica edentur.

Tabella statutorum dierum, quibus decreta, vel de canonicali, vel clericali disciplina, ex constitutione provinciali legenda sunt.

Tabella etiam regularum de oratione quadraginta horarum.

Tabellæ duæ, pluresve de diuersis orationibus, pro varietate temporum, vsui fidelium ad eam orationem conuenientium.

LIBER præterea anniuersarius isque vnus de sacerdotibus celebratibus in quo scilicet libro sua manu notent subscribantve sacerdotes, qui singulis diebus in ea ecclesia Missæ sacrum fecerint.

Liber rursus vnus idemq; aniuersarius, de punctationibus sacerdotum qui non celebrariue.

Liber item aniuersariorum, quæ quottannis celebrata sunt.

Liber, seu volumen vnum constitutionū variarum pontificalium, quæ in singulos annos editæ sunt, atque edentur in posterum.

Liber item vnus, seu volumen decretorum, edictorum, & aliarum id generis sanctionum Episcopaliū.

Libri quoque seu volumina sequentia, vt pote.

Bibliorum sacrorum volumen vnu.

Iuris canonici corpus vnum.

Concilij Tridentini volumen vnum.

Concilij prouincialis vniuscuiusq; Mediolanensis volumen vnum.

Synodi vniuscuiusq; Diœcesanæ volumen vnum.

Liber, seu exemplum vnum decretorum visitationis Apostolicæ.

Liber etiam vnus harum Instructionum.

Liber historiæ probatæ de reliquijs sacris in ecclesia reconditis.

Liber canonum pœnitentialium.

PORRO si Ecclesia collegiata est vbi animarum cura geritur, in ea præter numerū vniuersæ suppellestilis mox supra commostratæ, sit etiam hæc vt infra.

Tabella officiorum parochialium.

Tabella festorum dierum ordine notarum, quæ vel ex præcepto, vel ex consuetudine voto ve coluntur.

Tabella instar calendarij selectorum decretorum, sanctionum, constitutionumque tam Pontificalium quam Episcopaliū, quæ certis anni diebus euulgari debent.

Tabella sacerdotum confessoriorum.

Tabellæ binæ excommunicationum, vna latino, altera vulgari sermone explicata.

Libri præterea parochiales, vt pote hi.

Liber de Baptizatis.

Liber de Confirmatis.

Liber de Matrimonio iunctis.

Liber de votis, & pijs consuetudinibus in parochiali vicinia collegiatae ecclesiæ.

Liber de statu animarum.

Liber de distributione eleemosinarum.

Liber formularum de denunciationibus dierum festorum, & omnis cuiuscunque generis ad parochi munus pertinentis.

Liber, seu volumen literarum & instructionum pastoralium, de solennitatibus, de sacris temporibus, & alijs.

IN ecclesia porrò collegiata quæ caput plebis est, præter libros, & ceteros vniuscuiusque suppellestilis apparatus proximè enumeratos, sit etiam.

Liber vnus de distributione sacrorum oleorum.

Suppellex Instrumentalis, quæ certo loco Sacriliæ proximo asseruatur.

TRipodes cum suis patellis vassibus, ve focarijs numero duo.

Forcipes ferrei duo item.

Cochlearia ferrea totidem.

Vasa olearia maiora duo, ad vsum olei lampadarum recondendū.

Vasa minora, qui gutti dicuntur, totidè ad illum ipsam vsum.

Infundibula & vasa duo, ad olei è vase maiusculo depromendi, rursusq; in alterum minusculum infundendi vsum.

Scopulæ paruulæ ex camulis palustribus, ad deterisionis vsum, numero sex.

Scopæ maiores numero quinque.

Scala gestatoria numero duæ, quarum vna altior.

Ligones duo.

Batilla totidem.

Hastilia seu perticæ quinque.

Longuria totidem, plurave.

Spongia grandiuscula duæ.

Rutæ duo.

De suppellestilerum, quæ pro solenniorum dierum ratione vniuscuiusque duplicantur.

Commonstrato simplicis suppellestilis apparatu, sequitur alius, re-

rum

rum, quæ pro ratione supra in suppellex Basilicæ cathedralis explicata, duplices esse debent; ita scilicet, ut singularum numerus supra demonstratus duplicetur necesse sit; cum singulæ quæ ad quotidianum usum adhibentur, eadē & materia & ornatu insigniores esse debeant in sollemniorum dierum celebratibus.

Sunt igitur hæc, quæ numero duplici apparatus sunt.

Cruce.
Candelabra sex.
Emunctoria duo.
Tabella secretorum.
Mappa maior.
Mappæ minores.
Tela itragula altaris.
Cingulum sacerdotale.
Cingulum diaconale.
Cingulum subdiaconale.
Hamularum paria duo.
Pellicula vireolorum.
Tabella gestatoria pacis offerendæ.
Thuribula duo.
Accerræ binæ.
Cochlearia binæ.
Cereostata binæ.
Conopœum tabernaculi maioris.
Umbella processionalis.
Vasculum gestatorium aquæ benedictæ.
Aspergillum.
Peluis ad usum lauationis manuum.
Vireolus grandiusculus.

Suppellex rerum quæ triplices esse debent.

Quæcunque autem res infra demonstratæ sunt, hæc regula comprehenduntur, ut triplices esse debeant: eum singulas singulis diebus pretiosiori & materia & ornatu respondere conveniens sit: ita scilicet, ut quæ minus pretiosæ minusve insignes existant, usui quotidiano sint; quæ autem aliquantò pretiosiores, in festorum dierum officio; quæ denique longè insigniores & materia, & opere, & ornatu, in sollemnitatibus maioribus sicuti par est, adhibeantur.

Atque hæc quidem sunt.

Pallium.

Velamentum ad ornatum frontispicii altaris.

Amictus sacerdotalis cum fascia, & auriphrygio.

Alba sacerdotalis cum auriphrygio, & grammatis.

Manipulus sacerdotalis.

Stola sacerdotalis.

Planeta.

Amictus diaconalis cum fascia, seu auriphrygio.

Alba diaconalis cum auriphrygijs.

Amictus subdiaconalis cum fascia, seu auriphrygio.

Alba subdiaconalis cum auriphrygio, seu grammatis.

Dalmatica diaconalis.

Tunicella subdiaconalis.

Stola diaconalis.

Manipulus diaconalis.

Manipulus subdiaconalis.

Velum subdiaconale.

Velum calicis.

Sacculus corporalis.

Integumentum Missalis.

Pulvinar Missalis.

Integumentum lectoriarum in ecclesijs collegiatis ritus Ambrosiani.

Integumentum evangelitarum.

Integumentum epistolarij.

Integumentum lectorium gestatoriorum, & statariorum.

Suppellex sacrarum vestium indumentorum ve, quorum apparatus quintuplex esse debet.

Atque hæc quidem res sigillatim supra enumeratæ, sub rationem triplicis suppellectilis cadunt: nunc sequitur regula, qua comprehenduntur indumenta ornamentave sacra, quorum supra expositorum unusquisque apparatus, & qui pretiosior, & rursus qui minus pretiosus, & item qui quotidianus est, quintuplex requiritur, pro institutis in divinis officijs colorum varietate; ita scilicet, ut quotidiani usus apparatus sit, unus albo colore, alter rubro, tertius violaceo, quartus viridi, & quintus nigro.

Hæcque item regula est de apparatu sollemnium dierum, vel officiorum, tum se-

lennitatum etiam maiorum
 Indumenta vero quintuplicis huius ap-
 paratus sunt scilicet.
 Pallium.
 Velamentum frontispicii altaris.
 Auriphrygium amictus sacerdotalis.
 Auriphrygium albæ sacerdotalis.
 Manipulus sacerdotalis.
 Stola sacerdotalis.
 Planeta.
 Auriphrygium amictus diaconalis.
 Auriphrygium item amictus subdiacon-
 nalis.
 Auriphrygium albæ diaconalis.
 Auriphrygium item albæ subdiaconalis.
 Dalmatica diaconalis.
 Tunicella subdiaconalis.
 Stola diaconalis.
 Manipulus diaconalis.
 Manipulus subdiaconalis.
 Velum subdiaconale ad usum ferendi ca-
 licis, patenz ve sustinendæ.
 Velum calicis.
 Sacculus corporalis.
 Signacula Missalis.
 Integumentum Missalis.
 Pulvinar Missalis.
 Integumentum lectionarij.
 Integumentum epistolarij.
 Integumentum euangelistarij.
 Integumentum ambonis, vel suggesti.
 Integumentum lectorilium.
 Pluvialia vsui in vesperis solenniorum
 celebratatum.

Numerus linteorum indumentorum.

L Intea præterea indumenta, quæ ob
 causas supra in Basilica cathedrali
 exposita plura etiam in collegiata ec-
 clesia esse oportet, hæc sunt, quæ om-
 nia supputata infra numero notantur.

Indumenta altaris.

M Appa maiores sex.
 Mappa minores duodecim.

Indumenta linea sacerdotalia in Missis
 conuentualibus.

A Mictus viginti.
 Albæ viginti.
 Corporalia duodecim.
 Purificato. ia viginti quatuor.

Mantilia ad usum abstergeri manus in
 Missæ sacro duodecim.
 Mantilia in sacristia ad usum lauatiõis
 manuum octo.
 Sudariola ad nares expurgandas cum
 opus est in Missæ sacro, duodecim.
 Funiculi sudariolorum cum globulis sex.
 Mappæ tres ad usum altaris seu mensæ
 in sacristia, vbi sacris vestibus face-
 dos induitur.
 Sacculi singulorum calicum bini.
 Indumenta linea ministrorum.

A Mictus diaconales viginti.
 Amictos subdiaconales totidem.
 Albæ diaconales viginti.
 Albæ subdiaconales viginti.

Indumenta linea ad usum sacre com-
 munionis ministrandæ.

M Appa longiores scamnorum sex,
 plures ve.
 Mappæ breuiores subter sanctissimam
 Eucharistiam sustinendæ tres.

Indumenta linea vsui varijs ministerijs.

S Vperpellicea sacerdotalia tria, quatuorve.
 Suppellicea clericalia tria, quatuorve.
 Sudaria quatuor, plura ve, si collegiata
 curata est.

De suppellectile altarium minorum
 collegiata ecclesia.

S Ingula præterea ecclesie collegiata
 altaria minora, omnes singulosque
 apparatus vnicuique altari minori supra
 in Basilica cathedrali ordine nomina-
 tim positos atque enumeratos habeant
 ad usum atque ornatum suum.

Suppellex altaris minoris ob necessa-
 riam causam permitti.

A Ltari præterea minori quamuis
 indotato, ob necessaria tamen cau-
 sam ab Episcopo in ecclesia collegiata
 permisso, suppellex appareatur, vt supra
 demonstrata est in Basilica cathedrali.

Sup-

Suppellex communis.

IN ecclesia collegiata apparatus præterea communis esse debet vsui Missæ sacri sine cantu faciendi, in altari tã maiori quã minori: prout & hic ipse apparatus, & quantus esse debeat, supra demonstratur & præscribitur in Basilica cathedrali, ob causas eo loci expositas.

DE SUPPELLECTILE ECCLESIAE PAROCHIALIS. Cap. III. I

Collegiatae Ecclesiae suppellectilem proximè exposuimus: nunc sane locus est eodem ordine dicendi de suppellectile Ecclesiae parochialis. Atque primò quidem de apparatu altaris maioris.

Apparatus Altaris maioris.

CRUX.

Candelabra sex cum operculis ex tinctorijs binis.

Emunctoria duo.

Tabella secretorum.

Mappa minores binæ.

Mappa maior.

Pallium.

Velamentum ad ornatum frontispicij altaris.

Tela stragula altaris.

Tapetum bradellæ altaris.

Tabella orationis de Sancto cuius nomine altare capellave maior nuncupatur.

Tabellæ item duæ de Sancto, Sanctisve,

quorum insignes reliquæ in eo altari reconditæ sunt.

Suppellex indumentorum parochi ad vsum Missæ parochialis sine cantu.

AMictus cù auriphrygio, seu fascia. Alba cum auriphrygio, seu grammatis.

Cingulum.

Manipulus.

Stola.

Planeta.

Suppellex indumentorum, quæ communia sunt vsui Parochi, & reliquorum clericorum, non solum in solenni Missæ parochialis sacro cum cantu, sed etiam in alijs diuinis officijs ministrantium.

AMictus cù auriphrygio, seu fascia. Alba cù auriphrygio, seu grammatis.

Cingulum.

Manipulus.

Stola.

Planeta.

Pluuiale.

Amictus diaconalis cum auriphrygio.

seu fascia.

Amictus subdiaconalis cum auriphrygio, seu fascia.

Alba diaconalis cum auriphrygio.

Cingulum diaconale.

Cingulum subdiaconale.

Dalmatica diaconalis.

Tunicella subdiaconalis.

Manipulus diaconalis.

Stola diaconalis.

Manipulus subdiaconalis.

Velum subdiaconale, ad vsum ferendæ calicis, patenave sustinendæ.

Suppellex reliqua propria Missæ

tantum.

CALIX.

Patena.

Velum calicis.

Corporale cum palla.

Sacculus corporalis.

Purificatorium.

Hamularum, seu vrceolorum paria duo.

Pellicula vrceolorum.

Missalia duo.

Integumentum Missalis.

Signaculum Missalis.

Puluinar Missalis.

Lectioarium ad vsum Missæ solennis

in ecclesijs parochialibus ritus Ambrosiani.

Integumentum lectioarij.

Epistolarij.

Integumentum epistolarij.

Euangelistarij.

Integumentum euangelistarij.

Integumentum suggesti.

Cereæ

Cereostata quatuor ad usum missæ
Opercula eorum estistoria totidem
Tabella gestatoria pacis offerenda
Sudariolum ad nares expurgandas cum
opus est in missæ sacro.

Funiculus cum globulo vnde sudariolum
pendeat.

Crepidarum mundarum par vnum, si
quando opus est sacerdotem celebratu-
rum calceos luto inquinatos deponere.
Tintinnabulum gestatorium, ubi appen-
sam non est.

Suppellex, quæ Missæ, diuinorum officio-
rum, processionumq; vsui com-

Thuribulum. **A**d Thurifica-
tionis vsum
Cochlearia duo
Canthari bini in ecclesijs ritus Ambro-
siani.

Candelabrum cerei Paschalis vnum
Vexillum, seu labarum Sancti patroni
parochiæ in processionibus oblationi-
bus adhibendum.

Crepidacula lignea bina ad vsum pul-
sandi in tenebris hebdomadæ sanctæ.

Candelabrum triangulare ad vsum susti-
nendi candelas in tenebris hebdomadæ
sanctæ in ecclesijs ritus Romani.

Tapetia, aut stragula ad ornatum sedi-
lis, in quo sacerdos Missæ sacrum solent
niter facies, & ministri aliquando assidēt.

Aulæ, pinnæ plures ad vsum ornandæ
capellæ altaris, & maioris, aut ecclesiæ,
in solennioribus festis diebus, si modo
per ecclesiæ facultates possit.

Lectorile statarium chori vnum.

Lectorilia gestatoria duo.

Integumenta lectorilis statarii.

Integumenta lectorilium gestatoriorum.

Libri, seu volumina ad vsum diuinorum
officiorum in Ecclesia parochiali
ritus Romani.

Breuaria duo, quorum alterum am-
pla forma.

Calendarium perpetuum vnum.

Diurna aut psalteria cum hymnis

Hymnarium musico cantu exscriptum
vnum forma ampla.

Homiliarum vnum matutinale.

Antiphonarium de Dominicis vnum.

Antiphonarium de Sanctis vnum.

Graduale de Dominicis vnum.

Graduale de Sanctis vnum.

Martyrologium vnum.

Liber de officio mortuorum vnum.

Rituale vnum.

Processionale vnum.

Pontificale vnum.

Ceremoniale vnum.

Sacerdotale vnum.

Rationale diuinorum officiorum vnum.

Liber de computo ecclesiastico vnum.

Libri, seu volumina ad vsum diuinorum
officiorum in Ecclesia parochiali
ritus Ambrosiani.

Breuaria duo, quorum alterum for-
ma ampla sit, alterum parua.

Calendarium anniuersarium vel perpetuum
vnum.

Psalteria cum hymnis duo, vnum forma
grandiori.

Liber hymnorum musica modulatione
notatorum vnum.

Antiphonarium de Dominicis vnum.

Antiphonarium de Sanctis vnum.

Antiphonarium feriale vnum.

Homiliarium vnum.

Lectorium de vitis Sanctorum in sta-
tis quibusdam vigilijs vnum.

Pontificale vnum.

Ceremonialia duo, vnum Ambrosianum,
alterum Romanum.

Sacramentalia seu ritualia duo.

Processionalia, seu libri litaniarum, &
processionum duo.

Libri ad vsum funerum & officij mor-
tuorum duo.

Liber cantus varietate tonorum distin-
cti, ad vsum lectionum, psalmodi, & id
generis aliorum, vnum.

Liber vnus de cantu hymni, Gloria in-
excelsis, Symboli, & Sanctus.

Liber vnus de ceremonijs Missæ.

Liber vnus de computo ecclesiastico.

Suppellex, quæ ad cultum & administra-
tionem sacræ Eucharistiæ, aliorumq;
Sacramentorum vsui est.

Conopseum tabernaculi maioris.

Tabernaculum paruum ad sacræ Eu-
charistiæ in altari exponendæ vsum, &
in processionibus ferendæ.

Pixides duę, vna maior ad sacre commu-
nionis in ecclesia populo ministrandę
vsum altera minor, quę ad illam agro-
tis ferendam adhibetur.

Vbi verò pro facultatibus potest, tertia
preterea pixis fit, conferuandę sanctissi-
mę Eucharistię vsui.

Verum si ecclesię parochialis frequen-
tia popul i magna est, non modò tres pi-
xides, sed plures etiã esse debent, vtsupra
in Basilica cathedrali narratum est.

Vela duo ad vsum sacre Eucharistię, quę
in tabernaculo maiori asseruatur, decen-
ter contegendę.

Vela item maiora duo, ad sacre Eucharis-
tię vsu, cū ad egrotos scilicet defertur.

Umbella, cū sacra Eucharistia ad eg-
rotos fertur.

Altera item pretiosior, vbi pro facultatibus
potest, in solennioribus processio-
nibus atq; officijs adhibenda.

In locis autem montuosis tertia angu-
stior, vt in Ecclesia collegiata curata ex-
positum est.

Laterne grandiores quatuor.
Cereoteraria breuiora duodecim, pla-
ra deferendis luminibus vsui, cum sa-
cra Eucharistia defertur.

Tintinnabulum gestatorium vnum ad
eundem vsum.

Mappa ad apparatus communionis in
Ecclesia ministrandę.

Mappulę preterea breuiores subter san-
ctissimam Eucharistiam sustinendę, dū
illa ministratur.

Vasa ad vsum purificationis populi qua-
tuor.

Vasa vinaria, p vino purificationis duo.
Scamna item oblonga ad apparatus com-
munionis quatuor, sexve.

Imago Christi Domini crucifixi gesta-
toria, ad vsu egrotorum vna.

Vasa duo sacrorum oleorum, chrisma-
tis, & catechumenorum; eaq; duplicia,
cum suis sacculis & cotylis, ob causam su-
pra enarratam in suppellectili Basilicę
cathedralis.

Vasa duo sacri olei infirmorum cū suis
cotylis & sacculis.

Vbi verò plures parochi animarum ve-
curatores sunt, totidem etiam vasa in-
structa sint olei sacri.

Sabarium, seu pannus lineus pro bap-
t

zatorum capite abstergendo.
Vas vnum vsui suscipiendę & ferendę
aquę baptismalis ab ecclesia cathedra-
lij, vel plebana.

Suppellex quę multis ministerijs
sacris communis est.

Vas vnum vsui aquę benedicendę
diebus Dominicis.

Vasculum item vnum gestatorium a-
quę benedicte,

Aspergilla bina, e quibus vnū ornatius.
Peluis grandiuscula gestatoria vna ad
vsu lauationis manuum.

Vrceolus ob eundem vsu grandiuscu-
lus vnus item.

Mantile gradus ad manus abstergendas.
Vasa vsui excipiendi oblationes duo.

Superpellicea vsui vario sacerdotium
ministeriorum.

Suppellicea vsui ministerijs clericalib;

Suppellex quę officiorum funera-
lijum propria est.

Ferretum vnum.
Pallia feretralia duo: vnum quo ca-
dauera, cū efferuntur, & cęnotaphia
itę; alteru, quo eadem substernantur.

Cęnotaphium gestatorium, quę tumba
dicitur, vnum.

Basis cęnotaphij vna item.

Pannus stragulus: eiusdem basis vnus et-
iam, aut basis saltem decenter picta.

Cruces, quę circa cęnotaphium collo-
cantur, quatuor.

Scabella, sustentaculave crucum qua-
tuor item.

Candelabra ferrea octo saltem.

Suppellex Sacristię parochialis.

Vasculum vnum pro asseruandis ho-
stijs magnis.

Vasculum item vnū pro hostijs paruis.

Vas item vnum vsui abstergendi cali-
ces, patenas, & lauandi corporalia ac pu-
rificatoria.

Capsulę corporalium duę.

Capsulę item duę, vbi purificatoria re-
ponuntur.

Sacculus calicis.

Thecę

Theca calicum, numero tot, quot sanè calices.

Saculus pixidis.

Mantile grandius loco appendendum vbi lauantur manus.

Mappa ad vsum altaris Sacristiæ, seu armarij, apud quod sacerdos vestes sacras induit.

Tapetum vnum loco sternendum vbi se sacerdos celebraturus induit, aut eius loco clathra lignea.

Crepidarum mundarum par.

TABELLA de sacris reliquijs in ea ecclesia reconditis.

Tabella de Indulgentijs perpetuò concessis eidem ecclesiæ.

Tabella de orationibus, quæ preparatorix dicuntur, ad vsum sacerdotis celebraturi.

Tabella orationum, quas pronunciat sacerdos dum sacras induit vestes.

Tabella item vna distributionis horarum pro Missis celebrandis, vbi plures illæ sunt.

Tabella præterea vna de Missis, commemoracionibus, funeralibus, & alijs eiusmodi officijs, quæ in singulas hebdomadas certis itatis diebus, vel à Parocho, vel ab vniuerso Clero ecclesiæ, vel ab vnoquoq; sacerdote capellano, in singulis altaribus capellivæ, ex fundatione, institutione, aut legati, elemosinæve nomine, aut aliqua alia obligatione præstari debent.

Tabella, quæ dyptica dicitur, singulorū Episcoporum, qui ordine in ecclesia cathedrali præcesserunt, pro quibus quandoq; in Missæ sacro precandum est.

Tabella de processionibus.

Tabella de capellis, titulis, altaribusve eiusdem ecclesiæ.

Tabella officiorum parochialium.

Tabella de distinctione officij simplicis, semiduplicis & duplicis pro Romani ritus vsu; aut solennis & non solennis, pro Ambrosiani instituti ratione.

Tabella de certis stans horis diuinorū officiorum, & pulsationis campanarum.

Tabella colorum: in qua scilicet demonstrantur colores, qui singulis diebus ex sanctæ Matris Ecclesiæ instituto pro officij ratione in sacris indumentis adhibentur.

Tabella regularum de punctationibus. Tabella vna de regulis congregationū sacerdotium, & clericalium.

Tabella clericorum qui adscripti sunt eidem ecclesiæ.

Tabella de ijs quæ ad ecclesiæ cultum, nitorem, decoremve pertinent.

Tabellæ aliæ, quæcunq; de ritu disciplinæ ecclesiasticæ edentur in posterum.

Tabella festorum dierum ordine notatorum, qui vel ex præcepto, vel ex consuetudine, votove coluntur.

Tabella vna instar calendarij selectorū decretorum, sanctionum, constitutionumq; tam Pontificalium quam Episcopalianum, quæ certis anni diebus euulgari debent.

Tabella regularum de oratione quadraginta horarum.

Tabellæ binæ de diuersis orationibus pro varietate temporum vsui fidelium ad eam orationem conuenientium.

Tabella sacerdotum confessoriorum.

Tabellæ duæ excommunicationum; vnæ latino, altera vulgari sermone explicata.

Tabella de votis, pijsve institutis loci, oppidive parochialis.

LIBER præterea vnus isq; anniuersarius de sacerdotibus celebrantibus: in quo scilicet libro sua manu notent subscribantve sacerdotes, qui singulis diebus in ea ecclesia Missæ sacrum fecerint.

Liber de punctationibus sacerdotū qui non celebrant.

Liber anniuersariorum quæ quotannis celebrata sunt.

Liber vnus de baptizatis.

Liber de confirmatis.

Liber de matrimonio iunctis.

Liber de statu animarum.

Liber distributionis elemosinarum factæ quotannis adhibito Parocho.

Liber descriptionis bonorum, & iurium ecclesiæ.

Libri præterea sequentes, seu volumina, vtpotè.

Bibliorum sacrorum volumen vnū. Concilij Tridentini volumen vnū. Concilij prouincialis vniuscuiusq; Mediolanensis volumen vnum.

Synodi vniuscuiusque diocesanæ volumē vnum.

Liber canonum penitentialium.

Liber de vita sancti patroni parochialis Ecclesiæ.

Liber historie probatæ de reliquijs sacris in Ecclesia parochiali reconditis.

Liber, seu volumen literarum & instructionum Pastoralium, de sollemnitatibus, de sacris temporibus, & alijs item.

Liber formularum de denunciationibus festorum dierum, & omnis vniuscuiusque generis ad parochi munus pertinentis.

Liber constitutionum variarum Pontificalium, quæ in singulos annos editæ sunt, atque edentur in posterum.

Liber, seu volumen edictorum, decretorum, & aliarum id generis sanctionum Episcopaliū.

Liber, siue exemplum visitationis Apostolicæ.

Liber harum instructionum.

Suppellex instrumentalis, quæ certo loco Sacrificiæ proximo asseruatur.

T Ripus cum patella, vase focario

Forceps ferreus vnus.

Cochlear ferreum vnum.

Vas olearium grandius vnum etiam ad vsum olei lampadum asseruandis.

Guttus, seu vas olearium minusculum vnum item eidem vsui.

Infundibulum vnum, & vas ad vsum olei de vase minusculo depromedi, rursusque in alterum minusculum infundendi.

Scopule pampule ex cannulis palatris ad deterfionis vsum numero quatuor.

Scopæ maiores numero duæ.

Scala gestatoriæ duæ, quarum vna humillior.

Ligones duo.

Batilla totidem.

Perticæ, seu hastilia duo.

Longuria totidem, plurave.

Spongia grandiuscula vna.

Rutrum vnum.

De suppellectile rerum, quæ ad sollemnium dierum rationem vsumque pretiosiores cum adhibenda sunt, duplices esse debent.

C Ommonstrato simplicis suppellectilis apparatus, est præterea alius

ex ijs rebus constans, quæ duplicentur necesse est; cum singulas quæ vsui quotidiana sunt, easdem & materia & ornata insigniores adhiberi solennium dierum celebritas pro officij sollemnitate postulet. Sunt igitur hæc, quæ duplici numero apparari debent.

Cruce.

Cande labra quatuor cum suis operculis duobus extinctorijs.

Tabella secretorum.

Mappæ minores.

Mappæ maior.

Amictus sacerdotalis cum fascia, seu auriphrygio.

Alba sacerdotalis cum auriphrygio, seu grammatis.

Stola sacerdotalis.

Planeta sacerdotalis.

Manipulus sacerdotalis.

Cingulum sacerdotale.

Amictus diaconalis cum seu fascia, seu auriphrygio.

Alba diaconalis cum auriphrygio, seu grammatis.

Stola diaconalis.

Cingulum diaconale.

Dalmatica diaconalis.

Amictus subdiaconalis cum fascia, seu auriphrygio.

Alba subdiaconalis cum uriphrygio, seu grammatis.

Tunicella subdiaconalis.

Cingulum subdiaconale.

Hamularum paria duo.

Pellicula vrceolorum, seu hamularum.

Calix.

Patena.

Tabella gestatoriæ pacis offerendæ.

Cereostata bina ad vsum processionum.

Conopeum tabernaculi maioris.

Tabernaculum paruum ad vsum sacre Eucharistiæ in sollemnioribus diebus ferendæ.

Vela ad vsum sacre Eucharistiæ contingendæ in sollemnioribus processionibus.

Vmbella.

Thuribulum.

Acerra.

Cochlear.

Suppelles factum in officio indumentorumve supra nominatorum, quorum apparatus quintuplex esse debet.

Pro instituta in diuinis officijs colorum varietate, apparatus singulorum indumentorum, tam ad usum quotidianum, quam ad solennioris officij celebritatem supra expositorum, que infra nominatim ponuntur, quintuplex esse debet; nempe vnus colore albo, alter rubro, tertius violaceo, quartus viridi, quintus nigro.

Quæ sane indumenta hæc sunt.

Pallium.
Velamenrum frontispicij altaris.
Auriphrygium amictus sacerdotalis.
Auriphrygium albae sacerdotalis.
Manipulus sacerdotalis.
Stola sacerdotalis.

Planeta.
Pluuiiale.

Auriphrygium amictus diaconalis.
Auriphrygium amictus subdiaconalis.
Auriphrygium albae diaconalis.
Auriphrygium albae subdiaconalis.
Dalmatica diaconalis.

Tunicella subdiaconalis.
Stola diaconalis.
Manipulus diaconalis.
Manipulus subdiaconalis.
Velum subdiaconale, ad usum ferendi calicis, sustinendæ patenæ.

Velum calicis.
Sacculus corporalis.
Signaculum Missalis.
Integumentum Missalis.
Puluar Missalis.
Integumentum lectionarij in ecclesijs ritus Ambrosiani.
Integumentum epistolarij.
Integumentum euangelistarij.
Integumentum ambonis vel suggesti.
Integumentum lectoris.

In Parochialibus Ecclesijs ubi frequentius Missæ conuentualis sacrum firrationi conueniens est, apparatus albi & rubricoloris non modo pro officiorum ratione celebritateq; duplicem, sed etiam triplicem esse, vt tertia eorum indumentorum suppelles sit minus pretiosa vsui Missæ conuentualis per hebdomadam aliquando celebrandæ.

Numerus indumentorum lineorumque. Intea item indumenta, quæ ob casus supra in basilica cathedrali expositas plura etiam in parochiali ecclesia esse oportet, hæc sunt, quæ omnia supputata infra numero notantur.

Indumenta altaris maioris I
Mappa maiores quatuor.
Mappa minores duodecim.
Indumenta linea sacerdotalia in Missa parochiali sine cantu.

Amicus duodecim.
Alba duodecim.
Corporalia octo cum pallis.
Purificatoria decem & octo.
Mantilia ad usum abstergendi manus in Missa sacro octo.
Mantilia in sacristia ad usum lauationis manuum quinque.
Sudariola ad nares expurgandas cum opus est in Missæ sacro, sex.

Funiculi sudariolorum cum globulis tres.
Mappa altaris in sacristia tres.
Sacculi singulorum calicum vini.

Indumenta linea in Missis cum cantu.

Amicus sacerdotales duodecim.
Alba sacerdotales totidem.
Amictus diaconales duodecim.
Alba diaconales totidem.
Amictus subdiaconales duodecim.
Alba subdiaconales totidem.

Indumenta linea ad usum sacre communionis ministrandæ.

Mappa longiores scannorum quatuor plurave.
Mappa breuiore subter sanctissimam communionem dum ministratur sustinendæ tres.

Indumata linea vsui varijs ministerijs.

Superpellicea sacerdotalia duo, tria, ve.
Superpellicea clericalia duo ite, tria, ve.
Sabaria quatuor.

De suppellectile altarium minorum parochialis ecclesie.

Singula præterea ecclesie parochialis altaria minora, omnes singulosq;

apparatu vnicuiq; altari minori supra in Basilica cathedrali ordine nominatim positos atque enumeratos, habeant ad vsum atque ornatum suum.

Suppellex altaris minoris ob necessariam causam permitti.

Altari præterea minoris, quamvis indotato, ob necessariam causam ab Episcopo in ecclesia parochiali permisso, eadē suppellex appareatur, vt supra demonstrata est in basilica cathedrali.

Apparatus communis.

Apparatum præterea communem in ecclesia parochiali esse conueniens est, vni Missæ sacri etiam ab alijs sacerdotibus sine cantu faciendi: prout & hic ipse apparatus, & quantus item esse debeat, supra demonstratur atque præscribitur in basilica cathedrali, ob causas eo in loco expositas.

DE SUPPELLECTILE ECCLESIAE simplicis, eiusq; Sacrificiæ.

Cap. IIII.

In Ecclesijs simplicibus, & Oratorijs, vbi Missæ sacrum aliquando fit, vnicuique altari non solum maiori verum etiam minori, si quod in ijs est, appareatur, atq; sit suppellex supra præscripta vni altaris minoris in Basilica cathedrali, tam præterea hæc quæ ordine infra notata est.

Vas vsui abstersionis calicum patenarum, & lauationis corporalium, ac purificatoriorum.

Mantilla longiora, quatuor apud labrum lauationis manuum appendenda.

Mappe duæ ad vsum altaris sacrificiæ seu armarij, apud quod sacerdos sacras vestes induit.

Tapetum, seu clathra lignea, vbi sacerdos sacras vestes induit.

Tabella sacrarum reliquiarum in ecclesia reconditarum.

Tabella item de Indulgentijs eidem ecclesiæ perpetuò concessis.

Tabella orationū, quibus præparatorijs vtitur sacerdos celebraturus.

Tabella orationum ad vsum sacerdotis sacras vestes induentis.

Tabella de Missis, funerealibus, comme-

morationibus, & alijs officijs.

Tabella colorū, quæ in sacris indumentis pro ritu officii singulis diebus adhibent.

Liber Missarū: in quo scilicet vnusq; sacerdos sua manu notet & scribat, quæ in singulos dies Missæ sacrum fecerit.

Liber de ceremoniis Missæ.

Liber harum instructionum.

Vas olearum maius pro oleo lampadis.

Vas minus itidem ad vsum infundendi olei in lampadem.

Infundibulum, & vas, ad olei è vase maiusculo excipiendi, rursusq; in alterum minusculum infundendi vsum.

Scopulæ paruulæ ex cannulis palustribus.

Perticæ, hastiliavæ.

DE CONVENIENTIA INDUMENTORUM & ornamentorum.

Cap. V.

Exposuimus apparatus omnem sacre suppellectilis, tum simplicem,

tum duplicem quadruplicem, tum triplicem, tum deniq; quintuplicem.

Cuius vniuersi apparatus vestes atq; indumenta, quoniam quædam non colore solum, sed materia è qua confecta sunt,

conuenire inter se debent; ac rursus alia, quamuis panno materiae ab illis differant, tamen eodem colore, vt illa sint,

oportet; tum præterea quædam illorum indumentorum ornamenta sunt, quæ ratio postulat, vt ornatu, materia, colore,

& opere, artificiove, vt plurimum inter se singula respondeant; bene est, vt exposito tam multiplici apparatu, common-

stremus etiam, quæ sacra indumenta colore, & materia; ac quæ item colore solum cum illis conuenientia esse debeant;

& deniq; ornamenta, materia, colore, & opere, inter se vt maximè fieri potest,

congruere debeant.

Atq; apparatus quidē, q̄ eadē materia, eodēq; colore simul consistere debet, est

sacrarum vestium atq; indumentorum, quæ ordine infra nominatim notantur.

Sacræ vestes & indumenta eiusdem materie, & coloris.

Pallium.

Planeta.

Stola sacerdotalis.

Manipulus sacerdotalis.

Pluiale.

Auriphrygium, seu fascia amictus sacerdotalis, diaconalis, & subdiaconalis.

Grammata, seu auriphrygium albe sacerdotalis, diaconalis, & subdiaconalis.

Sandalia.

Caligæ, quas olim hyacinthino colore fuisse proditum est.

Gremiale.

Dalmaticæ diaconales.

Tunicellæ subdiaconales.

Stolæ diaconales.

Manipulus diaconalis.

Manipulus subdiaconalis.

Auriphrygium, seu fascia amictus diaconalis.

Auriphrygiū itē amictus subdiaconalis.

Sacculus corporalium.

Pulvinar Missalis.

Integumentum Missalis.

Integumenta librorum euangelistarum,

epistolarij, lectionarij.

Integumentum lectorilium statariorū.

Integumentū lectorilium gestatoriorū.

Integumentum ambonis, suggestive.

Integumentum falditorij.

Vestes atq; indumenta eiusdem coloris,

quo sunt vestes supra enumerate, licet è materia diuersa consent.

Almatica.

Tunicella.

Chyrothecæ Episcopales.

Velum calicis.

Integumentum sedis Episcopalis.

Velum frontispicij Altaris.

Vela, seu continentia subdiaconales.

Indumentorum ornamenta, materia, colore, opere, artificiove inter se vt

maximè potest, conuenientia.

Cruces frontispicij pallij.

Cruces planetæ.

Cruces stolæ sacerdotalis, & diaconalis.

Cruces manipuli sacerdotalis, diaconalis, & subdiaconalis.

Cruces fasciæ amictus.

Auriphrygium pluuiialis.

Crámula, & fasciæ dalmaticæ diaconalis.

Grammula, & fasciæ tunicellæ subdiaconalis.

Ornamentum pulvinaris Missalis.

Ornamentum sacculi corporalium.

Ornamentum integumentum codicum.

Lacinia singularum integumentorum

& pulvinarium conuenire etiam debent

cum coloribus ornatus; ita scilicet, vt

aurum cum auro, aut argentum cum ar-

gento, & sericum cum colore ornatus

pannice conueniat.

non sicut dicitur in

subiunctis: vt dicitur in

AM deniq; restat altera huius libri pars: in qua suppellectilis omnis mox supra enumerata, rei; ad vsum ecclesiasticum pertinetis, forma à nobis exponenda est; ac ita quidem, vt aliquando etiam materia simul ostendatur, è qua res vnaquæq; pro præstantiæ ratione conficiatur.

Primo igitur loco erit Crux.

De Cruce.

Cruces porro, quæ vel super altari maiori, vel super tabernaculo sanctissimi Eucharistiæ collocabitur, forma penè quadrangula erit: cuius tamen pars inferior paululum oblonga in tubulum desinet; vt cum ad vsum processionum, aliarumq; Ecclesiasticarum actionum opus erit, à suo possit fulcimento commodè eximi.

Ea autem magnitudine Crux erit, quæ cum altarij amplitudine aptè decoreq; conueniat.

Ex aureis, aut (si minus per facultates possit) argenteis laminis Crux altarij maioris erit in basilica cathedrali, Ecclesijsq; collegiatis: hæc q; vsui solenniorum dierum, atq; officiorum: altera autem ex aurichalco inaurato condecen- te cæлата elaboratave, alijs diebus adhibenda.

Ex hac item materia, vel ex argento illa etiam erit, quæ in alijs ecclesijs præsertim parochialibus super altari maiori collocabitur.

Fulcimentum, quo aptè Crux in altario sustineatur, ex auro, aut argento, aut salte ex aurichalco, aut deniq; ex ligno inaurato, in ecclesijs scilicet quarum census

tennis est eleganter, decoratq; forma cōfectum, ad congruentem altitudinem surgens, tectū, atq; apte tubulo insigatur.

Crucis itē quę in altario maiori ponetur, cum fulcimentum, tū forma eadem, atq; quantoq; minor esse poterit, sed exemptilis esse non debet. Materia si minus aliquando ex aurichalco, pretiosiorive metallo, at ex ligno esse poterit picto, decenterq; inaurato.

Crux porō Capituli, vel illa quę in processionibus, minorumq; exequiis, alijsq; sacris, & Ecclesiasticis actionibus de more præfertur, hastile habeat bene firmum, idēq; decenter pictum, cui apte insoratur.

Vbi verō (vt in ecclesia Ambrosiana) motus est à Capitulo, aliq; Ecclesiastico Collegio, vel à parochis alijsve animarū curatoribus, Cruce forma quadrata, quę duobus enbitis paulo ve amplius alte laueq; pateat, in illis Ecclesiasticis actionibus sine hastile, sed breui manubrio eiusdem metalli proferri; is quidem mos sanē quā vetus vsuq; probatus, planē retinendus est.

De Candelabris.

Candelabra altaris maioris (quę etiam aurea olim fuisse animaduertimus) si ex auro per facultates fieri non possunt, saltem ex argento conficiantur ad vsū solenniorum officiorum, ita vt & metalli genere, & opere cum Cruce congruant.

Alii a verō quę vsui quotidiano sunt, ex aurichalco constare poterunt: quo metallo in omni Ecclesia adhiberi conueniens est.

Ex ligno autem opere tornatili confecta in reliquis altarijs minoribus aliquādo permittantur, si ex aurichalco, pretiosiorive materia per facultates fieri non possunt.

Candelabri basis, quem pedem dicant, rotunda, vel triangularis potius existat, atque vt maximē fieri potest, cum illa congruens quę Cruci subiacet.

Sic verō vndiq; pateat, firmaque sit, vt præ cerei crassioris quę imponetur pondere aut longitudine, candelabrum non vllō modo congruat.

Et si cum scapus opere calato recidē, piē,

decenterq; elaboratus, sensim angustius ascendat in altitudinem, quā altaris, ecclesięq; ratio requirit. Rursus quę in summitatem circulařem decore patulam designat, in qua summitate candelabri acumen teres extet, cui vasculum itē de ex argento vel aurichalco insigi possit; in quo vasculo cerei inferantur.

Et quoniam vsu venit, vt quę candelabra ex auro argento ve sunt facile vacillent, atq; inclinentur, ac ferē etiam particule, ex quibus simul cōglutinatis illa fabricata sunt, dissoluantur; vtile erit virgam ferream per totum candelabri scapum transire: quę virga in superiorem partem exiens, locum vasculo præscripto, candelęve infigendę præbeat.

In parte autem inferiori ita claudatur lamina ferrea in orbē versatili, vt particulas omnes quę candelabri scapum constituunt, apte cōstringat, iunctasq; simul, ac rectas planē teneat.

Candelabrum cerei Paschalis ex laminis argenteis, aut ex aurichalco, aurifal tē ob ecclesię inopiā ē solido ligno, opere tornatili, totūq; inauratū ac piē ornatū, altitudinē cōstet cubitorū ferē quinq; Basi præterea firmissima suffulciatur; vt vbi motus est (quem admodū olim fuit) statis illis diebus in media ecclesia ante altare maius colloquetur.

Si verō pensile adhibetur, nulla basis opus est.

Cantharus (quod candelabri genus est in ecclesia Ambrosiana) ex auro, vel ex argento, vel ære fusili, aurichalco ve esse potest, prout ecclesię in qua adhibetur, ratio postulat.

Breuior quā cetera candelabra, ac leuior itē: scapō præterea subtiliori cōstet, quod facilius manu apprehendatur.

Basis triangulari, & reliquo ornatu sit, qui decentem speciem exhibeat.

Candelabra ad vsū processionum, & metallo, & forma existant, vt illa quę vsui sunt altaris maioris; sed longitudine aliquantō breuiori, & crassitudine minori itē esse poterunt.

De munitorio, & percuto.

Munitorium, ex eodem metallo quo sunt candelabra, longitudine vnciarum duodecim.

Oper-

Operculum ad usum restringendi cereos
è tenui lamina, quam totam vocant, con-
stet: forma præterea decepti.

De Tabella secretorum.

Tabella secretorum, non que rnea,
non nucæ, neque denique è ligno
subobscuro sit, sed ex abiete, aliave id ge-
neris arbore albicanti, ne pagina agglu-
tinata obscurecat.

Latè aliquantò amplius pateat, quàm
longè: à parte anteriori coronicibus vn-
dique decore ornatur.

A mensa altaris aliquantò altius sustine-
ri debet aliquo sustinimento decore con-
fecto, vt secretorum pagina propius ad
oculorum conspectum accedat.

Atque hæc quidem vsus quotidiani.

Illa verò solenniorum dierum specio-
sior esse debet, ita vt & coronices auri-
tas, aut præclarè pictas, & paginam se-
cretorum in mascululis literis impressam,
& eius imagines literasque illas gran-
diores, minio, auroque splendescentes
habeat.

De Mappis tobaleisve altaris.

Mappæ (que vela, velamina ve, aut
sindones aliàs dicebantur) super
nam altaris partem contegentes è lino,
aut vbi lini copia nõ est pè cannabi sint.

At illæ pretiosiores vsu solennium die-
rum, Episcopaliũq; officiorum, è tela
linea item, vel cannabina; sed longè te-
nuiori contexta: reliquæ vsus quodia-
ni è tela eiusdem generis, non crassa ni-
mis, nec verò rudi; sed eiusmodi, quæ
opere textili benè, firmiter, ornateque
confectæ sint.

Verùm nullè porrò Mappæ altaris ab
vlla parte bambacio carulei alteriusve
coloris elaboratæ sint.

Grandiores porrò Mappæ ea sint lã-
gitudine, vt ab vtroq; altaris latere pro-
fundius circiter tribus digitis quàm pla-
num bradellæ demissæ sint.

Latitudine verò totam altaris mensam
contegant, ac gradum item, qui super
altari est: si modò, in altari præsertim
maiori ob tabernaculi impedimentum,
separatim operiri obtegitve commodius
non sit.

Eæ præterea mappæ, quæ minores ad-
hibentur, integræ, atque vt olim eius-
modi existant, quibus tota integraque
illa superior altaris pars, seu mensa co-
sternatur; eæque inter se distinctæ sint
ac sanè separata omnino.

De Pallijs.

Pallium, seu palla, vestimentum sci-
licet, quod ante altare tenditur su-
spensum, paulò longius quàm altare pa-
tere debet; eoq; altius, vt ab ima parte
paululum sub coronicè scabelli eiusdera
altaris occultetur.

A superiori parte palmum à summo di-
stante, lacinijs, quas frangias dicunt, au-
ro sericove elaboratis, pro colorum
ratione ex ecclesiæ ritu præscripta or-
netur.

Intrinsicus tela bambacina, aut alia te-
nui materia vestiatur; quæ à superiori
parte palmo vno excedat, vt sub map-
pis reflecti possit.

Instruatur etiam à summo intrinsicus
parvulis minutisque anulis æreis, fer-
reisve, quibus suspendatur affixum tela-
ri altaris.

Cui pallio ab exteriori parte, crux aut
imago Sancti, Sanctorumve quorum
nomine altare dicatum est; aut alia sa-
cra effigies aptè recteque in medio af-
suatur.

Id quod antiqui instituti esse ex eo et-
iam accepimus, quòd Zacharias Pon-
tifex pallam auro intexam Natiuitatis
Domini nostri Iesu Christi imagi-
ne ornata Beati Petri Apostoli alta-
rio obtulit.

Pallium pretiosius, vtpotè vsui solen-
niorum officiorum, ac dierum, sit è sericò,
auro argentove intexto, nempe ope-
re attalico; quod brocatum dicunt; vel
acu decore picto.

Illud verò quotidianum ex alio serici
generè, aut subserico.

Idq; etiam in ecclesijs permittitur, qua-
rum tenuis census ferre non potest illu
pretiosioris pallij sumptum.

Pallia autem, quæ humiliora, aut de-
pressiora iam extant, quàm altaris alti-
tudo requirit, altiora hãt, in summa par-
te additamento eiusdè panni materia-
ve factò, apteq; connexo: quod laciniæ
quam

quam frangiam vocant, aut alterius rei ornatu decenti obtegatur.

Quæ verò pallia breuiora sunt, quoniam altaria longius ducta sunt, ea aptè reconcinnari poterunt, aut produci alijs pro longitudinis altarum ratione additis, decenterque annexis, eiusdem alteriusve panni sericive, aut materiae fascijs.

De velamento, seu fascia ad ornatum Altaris.

Velamentum (quod ad ornatum frontispicij altaris in Missæ sacro adhibetur, superiorique parti pallij in ipso altari tanquam frontale quoddam obtenditur) eiusmodi sit, ut demissum, usque ad serica filamenta quæ pallio assui solent, vel paulò infra perueniat.

Longe præterea pateat, ut adæquet altare, aut paulò amplius.

Eius extremitas, quæ in hominum conspectu est, fimbria decorè exornetur.

Est pretiosa tela lineæ, eaque tenui admodum confectum, per latitudinem lineæ acualiue ratione elaboratis, apteque certo interuallo dispositis, distinctè ornatum appareat.

Pretiosius porro, quod sollemnioribus diebus officijsque usui erit, insignius esse debet, auro scilicet argentoque contextum.

De Tela stragula altaris.

Tela stragula altaris, longitudine, ac latitudine sit, quæ totam illius mensam vndique contegat, & paulò amplius item: lacinijs breuioribus ab omni parte decorè cincta.

Colore viridi sit.

Quotidiana è lino, cannabive: illa verò vsui solennitatum è serico, aut è subserico.

De stragulis Bradellæ, & graduum Altaris.

Stragula Bradellæ, & graduum altaris, plani item cum opus est, tapetia sint, aut panni lanei, iisque pretiosiores pro sollemnitatum ratione, proque ecclesiarum dignitate.

Latè, longè, & amplè ita pateant, ut & bradella, & altaris gradus eorum ope-

rimento confertantur omnino, atque adeo amplius saltem cubito vno.

De caligis Episcopalis.

Caligæ Episcopales ita longæ esse debent, ut vsque ad genua protensa, ligulis in ea parte adstringantur; quemadmodum cum mysterij significatione conueniens est.

De sandalijs.

Sandalia, calcei scilicet quibus Episcopus ad Missæ sacrum solènter faciendum utitur, è solea integra subtus constent, à parte autem superiori decenter ornata: quæ fenestrata etià superne olim fuisse non sine mysterij ratione Innocentius III. Pont. ostendit.

De Amictu.

Amictus (qui quoniã humeris imponitur, superhumeralis etiam appellabatur) eiusmodi, ut olim fuit, esse debet; cui fascia assuatur, quæ tanquam collare quoddam circa collum super casulam aptetur.

Fimbria porro fasciæ cõdecènter exornata sit: cri præterea tres cruces annectantur, vna in medio, & in utroque capite duæ.

Longa sit fascia hæc cubitum circiter vnum, & vncias sex: lata vncias circiter septem.

Porro amictus è tenui candidaq; tela lineæ sit: pretiosior è subtiliori.

Longitudine esse debet cubitorum circiter duorum; latitudine autem sesquicubitali.

In duobus eius angulis anterioribus assuuntur funiculi: qui crucis instar supra pectus transversè, indeque in tergum ducti, moxque reuocati, connectuntur, ut nè suo loco amictus moueatur.

Si verò amictus sine fascia adhibetur; in eius medio crux vnciarum duarum longè ab extremitate digitis duobus, superne acualiue ratione affigetur.

Extremitates autem amictus, præterquam ex ea parte, quæ collum ambit, aliquo modesto opere exornantur: ceteræ eius partes, ut illæ superioris amictus fasciam habentis.

De

De Alba, & auriphrygio, seu grammatis.

Alba (quam candidam vestem, candidissimam etiam à colore vocant) è tela tenui candidaque sit; illa pretiosior è tenuiori.

Longè autem quatuor cubitos producta, & succincta, cum à lumbis vndiq; redundet, tum ad pedes vsque pertingat.

Latè præterea cubitos quatuor, ac paulò amplius circumquaq; pateat.

Manicas habeat longitudine sesquicubitali, latitudine ab humeris penè cubitali, quæ vsque ad manus sensim angustius ducantur.

Consuta autem sit non artificiose, sed simplici acus opere: in extremis verò manicas, & in summa veste aliquid dumtaxat sit acu paululum, ac tenuiter elaboratum.

Et ab ima parte aliquantulum reflexum.

In ima parte albæ à fronte, & à tergo, & itidem in extremis eius manicas quadræ particula: (iquas grammatas; seu auriphrygium appellant) panni serici, qui coloris, & panni eiusdem, vt casula fit, rectè assuantur.

Quæ grammata circumquaque simbrijs densis exornata sint.

Vbi verò Albæ sine auriphrygio, seu grammatis adhibentur, amplè ab ima parte circumquaq; pateant cubitos sex decim: sicq; paulò, & latiores, & longiores sint, quam alia grammatis ornata, vt circumplicata, ac succincte, ad lumbosque reflexæ, rugarum crispaturæ decorem exhibeant.

De Cingulo.

Cingulum (quæ Zona ab Innocentio III. Pont. appellatur) ex candido lino, vel cannabi tenui sit confectum; longitudine cubitorum circiter septem.

Cuius cinguli capita globulis eiusdem materiæ inserantur, filamentorum manipulis appensis, quos floccos dicunt.

Cingulum verò Episcopale, à sinistro latere duplex, vt vocant succinctorium seu succingulum (quò scilicet stola cum cingulo connectitur) habere debet pro ratione mysterij.

De Stola.

Stola (quæ item Orarium, & palli-
linostina à Damaso vocatur) extrinsecus materiæ colore cum planeta congruat: intrinsecus autem tenui serico veititur eiusdem coloris item.

Longè cubitis circiter sex, ita vt infra genua producat: latè autem pateat vncijs sex; ab vtraque autem extrema parte sensim latiusculè patens lacinijs, seu frangijs ornatur, quæ longitudine sint vnciarum trium: cui præterea erucæ tres annectantur, vna in medio, reliquæ duæ in eius partibus extremis.

Vnaquæq; verò crux paruula sit forma quadrata; quæ ab omni parte vncijs circiter tribus constet.

Stolæ sacerdotali nihil appèdatur: Episcopali verò, & diaconali ab vtraque media eius parte funiculi serici, eodemq; colore, & flocculis laciniatis ornati annectantur, ijque ad illius rectè connectendæ vsum.

De Tunicella.

Tunica Episcopalis, quam Tunicellam dicunt, è serico tenuiter contexta esse debet: paululò angustior, & breuior quam Dalmatica infra descripta.

De Dalmatica.

Dalmatica crucis formam præbere debet, ita vt non recisis manicas, sed ad manum vsq; protensis, iisdemque latè patentibus conueiatur.

Episcopalis amplioribus manicas quam diaconalis, hæc latioribus quam subdiaconalis; quæ tunicella vocitata, illas angustiores habere debet.

Ex eadem materia Episcopalis cõstet, quæ Tunicella Episcopalis.

Longa esse potest cubitis duobus, & vncijs sexdecim, atq; eiusmodi, quæ infra genua protendatur vncijs circiter decem; lata verò à summo, seu ab humeris, cubito vno, & vncijs circiter quatuor, ab extremis oris vndiq; patens cubitis circiter quinque, vel amplius, vt eius latitudo cum mysterij significatione conueniat.

Diaconalis verò, & Tunicella subdiaconalis, lineis, seu fasciis coccineis ornatur, à fronte, & à tergo hinc inde à sum-

summo vsque ad imum ductis.
Auriphrygio preterea insignitur, nepe
quadrifidus auriphrygio contex-
tis, inter lineas coccineas illas in extre-
mitate à tergo, & à fronte asuris.
Extremities huius vestis omnes, præ-
ter eam, que circa collum est, simbria cū
modicis filamentis exornantur.
Interior autem pars tela eiusdem colo-
ris tecta sit.

De Chirothecis Episcopalibus.

Chirothecæ episcopales contextæ
esse debent, & circulo aureo insi-
gniter in extrema parte ornata.

De planeta.

Asula (quæ alij pheloniu, & plane-
tam et ab ampla latitudine dicitur)
cubitos tres, & paulo amplius latè patès
sit, ita, vt ab humeris projecta, compli-
cationem vnus saltè palmi infra vtrum-
que humerum recipere possit.

Longè autem cubitos totidem, aut ali-
quantò longius demissa sit, vt penè ad
talos vsq; pertineat.

Fasciam item latè vnicijs octo ad mi-
nimum, quæ assuta sit, ab anteriori, &
posteriori parte vsq; ad extremum de-
pendentem habeat: cui altera fascia
transuersalis in summa propè parte, & à
fronte, & à tergo adiuncta, crucem v-
trinque exprimat.

De subbirreto.

Subbirretum mitrale nõ è serico, sed
spanno laneo fit: idemque forma ro-
tunda non quadrata.

De mitra.

Mitra que pretiosior est, è serico
auro intexto, gemmis, & margari-
tis, ac usq; opere ornata, Episcopalis di-
gnitatis splendorem præferat.
Altera simplex, è tela liui purissimi, ea-
que tenui, & candida conficitur, colore
autem albo.

Circulo aureo circumamicta à parte qua
induitur caput: cornua item duo à sum-
mo præ se ferens, vnum à fronte, alte-
rum à tergo: duas etiam lineas in hume-
ris pendulas habet: quarum extremi-
tes, seu simbriz lacinijs constant.

De anulo. & scia sc
Anulus Episcopalis ex auro purò
solidè conflatus, palam habet
cum gemma pretiosiori, in qua nihil
sculpti esse debet.

De Gremiali.

Gremiale longè constat cubitis cir-
citer duobus, latè cubito vno tan-
tum, & vnicijs item circiter duodecim;
intrinsecus tenui serico, eiusdem colo-
ris vestitum; vndique verò cinctum la-
ciniarum auro argenteo intextarum
ornata.

De Baculo Pastoralis.

Baculus pastoralis, à parte ima præ-
ma retortus esse debet. In Orario, aut sudario non ornatur, si Epi-
scopalis est: quo insigni Abbatialis ab
illo distinguitur.

Longitudine recta est cubitorum trium,
& vniciarum duodecim; pars verò illius
retorta, totidem vnicijs, aut paulo al-
tius eminet.

A summa rectitudinis parte, est crassitu-
dine orbiculari vniciarum circiter se-
ptem: que propè ad imam partem de-
scendens paulatim diminuatam, vnicijs
quinque constat: in ipsa verò planè ima
parte, ferro, vel argenteo, aliove metal-
li genere præacuitur.

Pars recta baculi integitur laminis soli-
dis argenteis nulla celatura ornatis: re-
torta, laminis item argenteis celatura
elaboratis, & fabri argentarii iudicio
inauratis.

Connectitur autem cū illa parte recta
aliquo celati argenti opere certis locis
inaurato; quod sexanguli formam exhi-
bens, sacris imaginibus ornatur.

De Pluuiiali.

Vestis, que Pluuiialis vocatur, semi-
circularemque formam exhibet, ad
imos vsq; talos protenditur, longitudi-
ne scilicet cubitorum trium, & vniciarum
circiter sex constans; & pro semicircu-
li ratione latè patens.

A simbris ornatum laciniarum habet:
à parte solùm anteriori tota ab sum-
mo ad extremum vsque aperta, hinc,
& in-

Et inde auriphrygio fiteris etiã imagini-
bus intexto decoratur: à posteriore par-
te insigne quod capitũ dicitur, breuib;
admodũ laciniis, ornatu verò auriphry-
giato qui anteriori respondeat.
A summa verò parte anteriori tantũ
fibula inconfuta connectitur: intrinse-
cus autem serico tenui, aut panno bam-
bacino eiusdem coloris circumuestitur.

De Pectorali.

Pectorale (ornamentum scilicet il-
lud, quo ante pectus pluviale con-
nectitur) duobus vncinis subiectis, ex
argento inaurato conflatum esse debet;
cui lapis aliquis pretiosus inseratur, aut
sacra imago.

De velo subdiaconali.

Velum subdiaconale (fascia scilicet
illa, quę subdiacono vsui est ad
contegendum calicem, cum illum instru-
ctum in altare deferat) ex velo sit, auro,
aut argento intextum; à lateribus orna-
tum fimbrijs; à capitibus etiam filamẽ-
tis aureis, aut argenteis, aut certè auro,
& argento admixto.

Longè sit cubitos sex; latè verò patens,
quanta est veli propria latitudo.

De velis ministerialibus.

Vela ministerialia (nempè fascię il-
la, quę à collo pendent ministrorum,
Mitrã, aliave indumenta Episco-
palia ferentium, vel sustentium) lon-
gitudine constent cubitorum circiter
sex; latitudine tam ampla, quanta est te-
la è qua confecta sunt.

Confecta autem esse debent è velo can-
dido bambacino, eoque tenui admo-
dum, à capitibus filamentis sericis al-
bis ornata.

De Velo Calicis.

Velum Calicis ab omni parte cubi-
to, & vncijs duodecim, ac paulò
amplius latè patens sit: ab oris vndique
opere serico, auro argentove tenuiter
ornatum.

Pretiosius autem auro, & argento con-
textum sit, fimbrijs itidem aureis, aut ar-
genteis adhibitis.

De Calice.

Calix ex auro puro, aut si præ facul-
tatum tenuitate non potest, ex ar-
gento puro itidem conficiatur, eo-
que inaurato ab omni parte interiori, &
exteriori: cuius pes ex aurichalco inau-
rato permitti potest, si præ inopia ex
auro argento ve fieri non potest.

Qui pes amplè pro illius magnitudine
ita pateat, vt firmissimè vbi collocatur
hærens, cadere non queat: forma autem,
aut octangula, aut sexangula, aut alia
eiusmodi sit.

In cuius pedis superficie, imagines appa-
reant, quæ tamen manũ non impedi-
ant, aliqua sacra passionis mysteria signifi-
cantes: nulla expressa sint signa ad orna-
tum inanem spectantia.

Nodus in medio decorè recteque orna-
tus, nihil vel minimũ eminentes habeat,
quo dum calix capitur, incommodè ca-
piatur, aut digiti, quidquam lædantur,
præsertim quo tempore in Missæ sacro
ille indice, & pollice coniunctis manu
teneatur.

Cupa aliquantulum in fundo angusta,
sensim vsque ad summum labrorum la-
tior fiat.

Labrum eiusmodi sit, vt neque extrin-
secus neque intrinsecus, vllò modo re-
flectatur.

Calix maior, pretiosior scilicet, ex au-
ro puro, & piarum imaginum cela-
tura insignioribus, qui ad Missæ sa-
crum solenniter faciendum adhibeatur,
amplè in orbem pateat vncias saltem
octodecim; ab imo autem vsque ad sum-
mum altitudine sit vnciarum quatuor-
decim; ampliori verò etiam in eccle-
sia cathedrali, collegiata, ac parochia-
li insigni.

Calix minor, qui in Missæ non solen-
nis sacro vsui est, amplitudine in or-
bem ducta vnciarum quatuordecim, al-
titudine duodecim.

De Patena.

Patena eodem auri, aut argenti ge-
nere, quo calix est: quæ si argentea
est, inaurata vndiq; esse debet, nihil ar-
tificiosè elaboratum, ac ne circulum qui
dem circino profundiusculè ductum vl-
lo modo habeat.

Labrum extremum circulare, ita tenue admodum, vt adiuumentum inde sit ad sacræ hostiæ fragmenta rectè facileq; colligenda.

Illam mediam tenuem concavitatem habeat, quæ amplitudinem labri Calicis ferè adæquet.

Patena maior, & pretiosior, quæ calici grandiori conueniat, amplè in orbè pateat vncias triginta octo, vel amplius pro amplitudine calicis; minor verò triginta duas.

De Sacculo Calicis.

Sacculus Calicis, & Patenæ è lino fit, vel ex cannab; latè tam patens, longèque productus, vt minimè arcè calicem capiat.

Ab altera parte clausus erit, & tota tela quantum lata est, crispata, & in orbiculum conluta, & connexa: aut etiam ita conluta erit, vt duo anguli fiant, sicut communiter fit; tunc enim transuersus calix in ipsum sacculum constringendus est.

De Theca Calicis.

Theca lignèa ad calicem itidè vnd cum sacculo condendum comparata, simplici opere, nulloq; profano ornatu ita cõficiatur, vt ad calicem cù patenà capiendum apposita sit: operculo etiam adhibito, quo compressè claudatur: intrinsecus laneo panno, aut holoserico, quem villutum dicimus, extrinsecus corio circumuestiatur.

Cui etiam linea, siue cingulum ex corio ad eam gestandam insertum adhibeatur.

De Corporali.

Corporale è tela lineæ pura, & candida fit, ac simplex item; nihilque elaboratum, & nihil sericum intextum habeat; ab oris autem acus opere simplici punctim solum retortum fit.

Longè autem vncias triginta ad minus pateat, latè totidem; ita verò complicatum, vt nulla eius extremitas appareat. In Cathedrali, & Collegiatis aliqua corporalia esse debent ampliora pro altaris maioris amplitudine.

De Sacculo Corporalis.

Sacculus corporalis à fronte fit cruce, vel alia sacræ imagine in medio intexta; à tergo etiam ex eadem materia, & colore: intrinsecus verò subserico, aut tela tenui candida circumuestitus: latè verò vndiq; pateat circiter dimidio cubito, vel paulò amplius.

Ab oris verò inferantur funiculi serici cum globulo, quo adstrictus claudatur.

De Purificatorio.

Purificatorium è tela non crassa admodum, neq; tenui nimis, & simplici acus opere confectum, latitudine sit vnciarum circiter octodecim ad minimum, longitudine totidem, nec verò minus. Cui purificatorio crux paruula in medio acu appingatur.

De Hamulis.

Hamule, non ex argento, stanneo, aurichalco, aliove metalli genere, sed è crystallo pellucido non picto; & deniq; ab omni parte sordibus pure, & suo quæque operculo stanneo argenteo aptè contactæ: pretiosiores autem aureo.

De Pellicula.

Pellicula hamularum è stanneo britannico puriori fit; pretiosior auro, aut argento saltem: opere autem callato piam speciem exprimente: fundo intrinsecus constet lato, ac plano, neque elaborato, quò firmius hamulæ impostæ hæreant.

De Missali.

Missale, opere librario benè firmiterq; compactum, & conglutinatum, tenuioribus tabellis scetilibus corio intectis operiatur.

In quo corio nihil profani elaboratum impressum ve extet, sed crucis insigne, aliave sancti pia imago.

Ad Missalis autem ornatum folia inaurata existant.

Pretiosius porrò, & operimento præterea coriaceo inaurato, & forma ampliori constet, tum literis etiam insignioribus impressum.

De

De Signaculo Missalis.

Signaculum Missalis, cornu transfuersale vnde funiculi pendent, habeat è sericis filamentis confectum, atque ita latum, vt eiusdem Missalis crassitudinem adæquet.

Funiculos verò sericos duodenos, colore diuerso distinctos pro officij ratione atque vsu: ac longè ita ductos, vt Missalis longitudinem vix quinque vncijs excedant.

Pretiosius verò signaculum è cornu transfuersali confectum, quod solidum aurum, aut argentum sit, idq; inauratum.

De Integumento Missalis.

Integumentum Missalis ita longè ductum sit, vt ab ima parte etiam reflexum, octo vncijs superet coriaceum Missalis operimentum: à summa verò nihil omnino extet.

Latè præterea patens, vt ab vtroq; latere intrinsecus reflecti comòde queat. Subuestiatur tela lineæ, aut bombycina, præter partem, quæ infra pendens, eodem panno reflexo ornatur.

Huius integumentum extremitates, quæ Missale à lateribus, & à capite circumdant, lineæ sericæ opere textili, quæ verò ab ima parte, lacinijs sericis ornantur.

Pretiosius autem integumentum habeat extremitatum ornatum, & lineæ, & lacinijs, auro argenteve intextis insigniorem.

De Puluinari Missalis.

Puluar, quod Missali libro supponitur, plenum sit non pluma, non tomento lanave concisa, sed lana solida, pilisve ceruinis.

Longè patens cubito, & paulò amplius; latè vncijs circiter decem, & octo; ornatum ab vnoquoque angulo laciniatis fibulis; confutum simplici opere: sed partes extremæ confutæ integantur ornamento eiusdem generis, & coloris.

Cui puluinari nihil aliud, ac ne scabellum quidem subiiciatur; nisi cum sacerdoti oculorum aspectu laboranti opus est ad Missale altius tollendum.

Porrò scabellum puluinari aliquantò

angustius, vtrinq; quatuor baculis transfuersaliter inter se exigua linea lignea in medio connexis firmatur.

De Instrumento candelæ sustinendæ ad officiorum Pontificalium vsum.

Instrumentum quod vsui est sustinendæ per cappellanum candelæ in Missis officijsq; pontificalibus, ex argento; pretiosius ex auro, aut argento inaurato fiat: manubrio longitudinis vnciarum quindecim, & à summa parte orbiculo confectum, cui mediâ intus lunula infixâ inhæreat ad candelæ imponendæ vsum.

De Thuribulo, Acerra, & Cochleari.

Thuribulum, acerra, & cochlear, ex aurichalco singula sint artificiosè cæolata atque ornata periti artificis iudicio.

Pretiosiora autem ex argento, aut ex auro, vbi per facultates fieri possunt.

Quod sanè thuribulum, cum quadruplici catenula, & operculo eiusdem metalli, vbi ritu Romano fit; at Ambrosiano more, cum catenula triplici, sineque operculo adhibetur.

Longitudo porrò catenularum sit cubitorum duorum, & vnciarum circiter duodecim.

De vestitu Sedis Episcopalis.

Sedes Episcopalis, vt ex patrum instituto collocatur loco conspicuo atque illustri; ita vestitū decenti pro solemnitatibus ratione ornari debet.

Porrò vestitus eius sit è pannis sericis rasis, non villosis, nec auro argenteve intextis.

Illius gradus tapetibus pannisve lineis sternuntur.

De Scabellis assistentium Episcopo.

Scabella ministrorum Episcopo assistentium, è tabellis sectilibus populeis, abieginisve constent; cubito, aut paulò amplius altè constructa; tum forma quadrata, quò firmiter hereant; decore præterea picta.

De

De Faldistorio.
Faldistorium, non amplum, neque alte extructum, vt sedes cathedraeque Episcopalis, sed longè depressius esse debet: nec præterea à tergo, neque à lateribus quidquam habeat, quo sedens Episcopus nitatur.

Ex quaternis lignis nuceis, binis scilicet ab anteriori, totidemq; à posteriori parte inauratis, laminarum argentearum tegmine ornatis, ipsæque singulis ab omni laterali angulo formam capitis leonini paululum prominentis in summo exhibitibus, decorè, aptè, firmiterq; constans, sedile coriaceum habeat solidum; idemq; non plumas, sed tomento pilisve minutim concisis plenum.

De Integumento Faldistorij.

Integumentum faldistorij subuestitum esse debet tela bombycina. Ita verò dissectum, vt sedili tantum inherens, à reliquis partibus vsque in pavementum defluat.

De Paluinariis Faldistorij.

Paluinaria faldistorij, vnum genuflexionis, alterum sessionis vsui, è serico villosò constent. Eorum longitudo sesquicubitalis erit, latitudo porro cubitalis.

De Abaco, & cæteris.

Abacus (mensa scilicet illa, in qua vasa magna ex auro argento ve costata, ad ornatum insignia, & rei diuinæ necessaria, ac vestimenta quedam, Mitraeque, atque alia id generis exponuntur) è talibus sectilibus populæis, abieginisve politè confecta, longè pateat cubitis quinque, paulo ve amplius pro Ecclesiæ magnitudine, choriveneratione; late cubitis duobus, & vncijs duodecim: alteque item extruatur cubitis, & vncijs totidem.

À tergo autem gradibus duobus pluriusve constet pro vasorum ratione.

Suffulciatur porro binis ternisve tripodibus querneis, aut nuceis, ad sustentationis firmitudinem.

Abaci mappa è lino pretiosiori bissove eleganter contexta, ita vndiq; pateat, vt à fronte, & à lateribus ad pavementum

tum vsq; pertingat: tum à tergo si fieri potest, abaci gradus aptè contegat.

Si minus, altera eiusdem generis adhibenda est, qua gradus steruantur.

Vasa item ad abaci ornatum in gradibus exposita, ampullari forma sint, puta in vasis sacrorum oleorum consecrationi dicatis demonstratur infra suo loco altitudine cubitali, aut paulò maiori constent.

Quæ verò in medio collocantur, aliquantò altiora esse debent.

Ex auro præterea, aut ex argento conflentur, in quibus profana calatura nulla extet, sed pia, ac religiosa.

Pelues aquariæ, seu bacilia, quos fontes appellant, ex eodem etiam metallo eademq; celatura, tum amplitudine sesquicubitali per diametrum ducta.

Vrcei eiusdem item calaturæ, metalli, ac magnitudinis præterea cum peluibus aquariis conuenientis decorè.

De linteo ad vsu abstergendi manus.

Linteum quod manibus abstergendis in Missæ sacro vsui est, ex lino tenui contextum, longitudine bicubitali, latitudine verò sesquicubitali constet: tum præterea vno, & altero capite ornatum ladinis, & filamentis eiusdem materiæ, & ab extremitatibus lateralibus acus opere simplici punctim retortum sit.

At illud quod Missæ Episcopalis vsui erit, cum è lino pretiosiori, tum amplitudine maiori, atque ornatu insigniori existere debet.

De Libris, Lectionario, Epistolario, & Evangelistario, eorumq; integumentis.

Hii libri, nempe Lectionarius, Epistolarius, & Evangelistarius, & Characteribus literarum insigniores, & opere librario benè compacti cõguntative, & decorè, firmiterque operati sint ad diuturnitatis vsu, tum ita ornati, vt de Missali demonstratum est.

Ad ornatum præterea illud pie accommodatum esset, si sacræ mysteriorum imagines in ijs libris certo loco impressæ, minio, & auro expolirentur.

Inte-

Integumentum porro eorum librorum tale esse debet, quale integumentum Missalis demonstrauimus.

De Integumento Lectorilium, & ambonis.

Integumentum Lectorilis statarij longè preteritur ferè vsque ad pavementum: latè patet vt lectorilis structura: à parte in qua libri apposti hærent, corio vestitur.

Integumentum lectorilis gestatorij, latum vt est pannus quo vestitur; longum ad pavementum vsque.

Suggesti ambonis ve integumentum, longitudine esse debet, quæ est ipsius suggesti opus; latitudine, quæ vndique illud totum complectatur.

De vase gestatorio aquæ benedictæ.

Vas gestatorium aquæ benedictæ, vsui officiorum Episcopaliū accommodatum, ex argento, eoque certis partibus inaurato confectum, piè etiam alicuius calaturæ speciem præbeat.

Ex eodem item metallo, non inaurato tamen, eodemq; piè opere calatum adhibeatur in ecclesijs cathedralibus, collegiatis, & parochialibus itè, ceterisq; aliqua ratione insignibus: at ex ære, aut aurichalco conflatum, in ecclesijs censu tenuitate laborantibus permittitur.

De panno ad abstergendum caput baptizati.

Pannus, seu sabarium, quod ad baptizati caput abstergendum adhibetur, è tela byssina, quod pretiosius vsui ministerij Episcopalis est, constare debet; è tela verò lineæ, quod ab alijs adhibebitur.

Erit verò circumquaque aptè decorèq; fimbriatum è tela vel byssina, vel lintea. Longitudine erit cubitorum trium; latitudine verò tanta, quanta est telæ è qua constat latitudo.

De vasis sacrorum Oleorum.

Vasa Basilicæ cathedralis, in quibus sacra olea conficiuntur, ex argen-

to, aut saltem è stanno Britannico, eoq; puro & pretiosiori consistunt.

Forma ampullari sint: quæ ventre amplo & turgido confecta, à summo vsque ad collum sensim orbiculari accliuitate sine vilo calaturæ opere ascendenti, ore hianti patuloque extent, ab extremo in angustum paulatim vsque ad pedem deducta, opere sphericali concludantur: cui pes à summa parte angustè, ab imo latius patens firmissimè hæreat.

Geminis ansis consistent: quæ calaturæ speciem in ea parte exhibeant, in quæ cum vasibus annectuntur.

Operimento integantur semisphericali, quod in fastigio paruulam crucem affixam habeat, ita autem annexum, vt à fibula argentea stanneave qua annectitur, totum à tergo pendeat; vt ne eo elato, Episcopi consecrantis manus in crucibus super oleis conficiendis impediantur.

A fronte aptè ac firmiter in superiori propè ventris parte paruulus tubus agglutinatus hæreat, vnde oleum defluat. Isq; eiusmodi sit, qui ab imo patulus, sensim angustè ascendens, pari cum vasis altitudine, & à summo paululum incuruus ore angustiori extet.

Vasa tria præscripta forma conficiantur; vnum in quo sacri chrisimatis, alterum in quo sacra extremæ vntionis, tertium in quo catechumenorum oleum consecretur.

Singula vasa distincta sint inscriptione, literis grandiusculis inauratis expressa. Singula autem vasa olei, magnitudine sint, quæ cum Basilicæ cathedralis ratione conueniat: sed eiusmodi tamen, quæ in consecrationis ministerio commode & gestari, & tractari possint.

De velis vasorum sacri olei.

Vela (quæ superiora tria vasa triplicis sacri olei contegant, cum illud die Cœnæ Domini conficitur) longitudine circiter cubitali sint; latitudine quanta est veli; illudque vasis chrisimatis è serico albo, reliqua duo ex rubro.

De vasculis ministratorijs.

Vascula ministratoria interdum sunt, quot vasa sacrorum oleorum, inscriptionibus etiam distincta, eadē forma, ē stanno aut argento itidem, nec verò ē vitro confecta; eaq; longē angustiora; quæ olei pondō, minora duo tantum capiant; à tergo solum ansata.

De Forfice ad vsum sacræ ordinationis.

Forfex ex ferro, ac certis locis inaurato confatus, vnciarum duodecim longitudine constet.

De Peluicula ad varia ministeria Episcopalia.

Peluicula vsui variorum Episcopaliū ministeriorum, ex argento confata, profunda concavitate constet, tum amplitudine sit vnciarū duodecim per diametrum ducta.

De Libro exorcismorum.

Hic Liber exorcismorum, vt ceteri libri ecclesiastici, opere librario decenter confectus, operimento tegatur, quod supra alijs voluminibus præscriptum est.

De Cereostatis.

Cereostata seu cereoferaria artificiosè tornata sint, auro, aut coloribus decorē obducta in superiori parte qua cereus infigitur.

Eorum orbis, ex charta ferrea, id est tola congruenter pateat, extremitate sursum reflexa, ad guttas capiendas quæ ex cereo defluunt.

Alterius verò generis cereoferaria, quas cancellas appellant, infra ex ligno tornatili sint, supra verò quadrifariam secto, & ad cereos excipiendos apto; ornata verò vt alia.

De Operculis.

Opercula ex tenui charta ferrea fiant, quæ infra patulo circuitu

sint, supra in acūmen definant: baculis aptè inferantur, vt per eos cerei quamuis altè positi extingui à ministris possint; hæc aliqua maiora ad vsum maiorum, aliqua verò minora ad minorum vsum conficiantur.

De Labaro, seu Vexillo.

Vexillum Sancti patroni vrbs, & opere, & materia, & ornatu insignius sit quam parochiale, tum amplitudine præterea maiori, quæ formam ferè quadratam exhibeat.

Vexillum verò parochiale (quod sparum aut sanon ecclesiastico nomine vocatur) ē tela auro argento ve intexta, vel è serico firmiter contexto sit.

Longè pateat cubitis tribus & dimidio, lateque totidem, ita vt formæ quadratæ speciem præbeat.

Qua forma insigne illud augustissimumque Constantini Imperatoris vexillum, quod Romani labarum dicunt, cruce pretiosa, cuius imago coelitus apparuit, intextum fuisse ex antiquis monumentis constat.

Porro è materia longè pretiosiori fiat, vbi præ parochialis vicinix facultatibus potest.

Imagine effigie ve Sancti, aut Sanctæ, cuius nomine ecclesia parochialis nuncupatur, depictum, ornatum, aut contextum sit.

Colore præterea, quem sancti sanctæve cuius vexillum præfertur, imago pro ecclesiæ ritu deposcit.

Vndiq; cinctum ornatu laciniarum eiusdem coloris cuius vexillum est, permixtis etiam filis argento aurove intextis. Appensum præfertur ex hastili ligneo, eoq; solido; cui à summa parte erux parua quadrata præfigitur.

Hastile autem vexillo longius sit cubitis circiter duobus: colore item quo vexillum.

Vexillum verò, quod dum foemina in supplicationibus publicis procedunt, pro parochialis vicinix distinctione præferunt, & materia, & colore, & imagine, & ornatu sit vt illud supra descriptum: at latè longeq; constans vno tantum cubito, & hastili breui ac tenui

quæ item crux parvula in summo affigatur.

De Crotalis lignis.

Crotala lignea, quæ ex usu ecclesiæ in hebdomadæ sanctæ tenebris adhibentur, ex tabula scætili nucæ, quæ neave fiant: longitudine verò sesquicubitali, & latitudine cubitali consent.

A summo habeant foramen per quod manus inferatur, lamina fereæ munitum; tum præterea laminas quatuor quinqueve ab utraque parte affixas ex ære seu ferro, vel totidem pilas ex ligno rotundas sive appensas, sonum ex percussione reddentes.

De stragulo sedilis sacerdotis.

Stragulum sedilis, in quo sacerdos Missæ sacrum solenniter faciens confidet, è panno laneo, aut serico raso in Basilicis insignioribus.

Ita verò latè longèq; pateat, ut à tergo etiam sedile contegens, capite celebrantis paulò altius extet, & infra ad pavementum vsque propè pertineat.

De Aulæis.

Aulæa in ornanda Ecclesia, siue ex corio, siue ex lana consent, ne profanis imaginibus humanis, aut belluarum picturis; sed religiosis pijsq; figuris mysterij sacri historiam significantibus contexta sint: & ijs potissimum, quæ Christi Domini, vel Sancti cuius nomine ecclesia capellave nuncupatur, res gestas exprimunt.

De Lectorilibus.

Lectorilium generatim duo; alterum sit, posita columella lignea, aut aliquo alio apto fulcramento cum basi cõgruente & decora, aut etiam armario exstructo pro recondendis libris ad usum chori: supra quod fulcimentum tabula lata & longa, quantum satis sit ad capiendum apertos libros, declivi positura collocatur.

Aut verò sit tanquam duplicis faciei, ut

ab utraque, tabulæ quæ superne in culmen coeant, duobus libris imponendis locum præbeant: è nucæo ligno erit artificiosè exculto, & alio etiam præsertim picto aut inaurato.

Alterum gestatorium magis est, & duplex: cuius partes sunt ex longis & angustis asserculis confectæ: per clauum in utraque media parte fixum quo coniunguntur, in vnum coeunt cum tollitue & gestatur: & cum ponitur ad lectonem, supra & infra deducuntur, supra verò corio utrinque affixo tenentur ad libros capiendos aptè composito.

Huius quoque ligna ornatum & artificium desiderant.

Hac eadem forma alia etiam lectorilia sunt: nisi quòd plicatilia, ut ita dicantur, non sunt: & loco corij lignis tenentur in superiori parte.

Lectorilium integumentis circumstantur sericæ lineæ cum filamentis suis; ab utroque quidem capite per vncias tres prolixis; ab alijs autem partibus, brevioribus & modicis, telâq; subter tecta sint: ita longa verò, ut utrinque ad terram vsque demittantur: lata paulò magis quàm ipsa lectorilia.

De libris, seu voluminibus ecclesiasticis.

Volumina diuinorum officiorum vsui addita, utpotè Breuiaria, Lectoria, & alia id generis in priori huius libri parte enumerata, planè eiusmodi sint, quale Missale paulò ante demonstrauimus.

De Conopæo.

Conopæum Tabernaculi sanctissimæ Eucharistiæ, in ecclesijs ritu Romano, è serico auro argenteo intexto, vulgò brocato, vel è tela argentea aureave, aut saltem è serico simplici coloris albi.

In ecclesijs ritu Ambrosiano vtentibus, ex eadem materia, at rubri coloris.

Amplè vndique pateat pro tabernaculi maioris amplitudine; ita ut à summa parte crispatum, in fimbrij, etiam non angustè sed longè latius decenter respondeat.

B b a Habcat

Habeat verò vt moris est, ab extremis partibus ornatum laciniarum decorè contextarum.

Conopœum verò baptisterij è serico albo sit, vel saltem (in ecclesijs scilicet, quarum census tenuis est) è tela lineâ tenuis; amplitudine autem & ornatu vt supra.

Appendatur & annectatur in ciborij summitate cruci subiecta.

De Tabernaculo paruulo sanctissimæ Eucharistiæ.

Tabernaculum paruulum sanctissimæ Eucharistiæ, sit ex auro, aut argento puro, eoque certis locis inaurato; aut saltem ex aurichalco constare debet, quod auri puri specie benè integatur.

Forma rotunda sit, & altitudine cubitali, aut maiori minorive pro tabernaculi magnitudine: amplitudine, quæ hostiam amplam commodè capiat.

Distingui debet certis spatijs intra columellas inreiectis: quæ columella ornate fabricata, non impares (nè sacræ hostiæ prospectum à latere impari impediant) sed pares, nempe quatuor, aut sex, aut octo esse possunt: quæ si octo, binæ collocentur.

A summa parte columellarum existere debet ornatus è zophoro corinthio (quod opus fregio vocant) & coronicibus constans: ita vt in eo tabernaculi fastigium s. misphærale aut pyramidale nitatur, ad unctis in ima parte fastigij duabus fibulis, siue vncis, quibus fastigium cum zophoro connectatur, affixa in summo paruula cruce quadrata, aut imagine Christi Dni crucifixi, vel resurgentis.

Pes, quo tabernaculum huiusmodi sustentatur, in orbem latiusculè ductus, forma sexangula vel octangula sit, quò firmiter & decentius hæreat.

Nodus in medio decorè recteque ornatus, nihil vel minimum eminens habeat, quo dum capitur, incommodè capiatur, aut digiti quidquam lædantur.

A parte inferiori tabernaculi, lamina orbicularis omnino argentea atque inaurata pro illius magnitudine esse debet: quæ sensim à lateribus indeq; cir-

cum in labijs emineas, fundum confectuat; atque eiusmodi, vt cum vsu venerit, amoueri queat.

In cuius laminæ, fundiue superiori parte, media affigi debet parua lunula aurea; vel saltem argentea inaurata duplex: quæ breui tenuique suffulcimentis sustentata, à fundo paululum extet; tantulo præterea spatio diuisa, quantum sacræ hostiæ crassitudo capit: eo item fabrilis opere confecta, vt vna alteri in sustentaculo firmiter apteq; inserta, aliquando disungi possit: quò accuratius, si quæ fragmenta hostiæ sacræ in paruulo illius medio spatio remanserint, colligantur.

A parte autem inferiori lamina hæc paruulo, tenuiq; tubo transversali constet; per quem spinula argentea ducta, eam laminam firmiter cum tabernaculo planè connectat.

Tabernaculo ita constructo, vas forma orbiculari illius magnitudini aptè conueniens, à summa parte clausum & solidum, ab ima verò apertum, è crystallo, aut è vitro pellucido pretiosiori apparari debet: quod intra ipsas tabernaculi columellas inseratur: vnde sacræ hostiæ prospectus esse possit.

De Pixide.

Pixis, quæ ad sanctissimam Eucharistiæ custodiendam adhibetur, ex auro, aut ex argento puro saltem, eoque inaurato fieri debet.

Quæ pixis cum ex argento sit, si minus ab interiori & exteriori parte auro non illinitur, saltem ab interiori parte illinitur.

Cuius pes, vt manu sicillè, firmiterq; capi queat, altitudine sit sex vnciarum.

Nodus in medio decorè, recteque ornatus, nihil vel minimum eminens habeat, quo dum pixis capitur, incommodè capiatur, aut digiti quidquam lædantur; præsertim quo tempore inter Missæ sacræ populo sanctissima Eucharistia ministratur, & illa indice & pollice coniectis manu tenetur.

Vas seu cuppa, forma rotunda aut ovata profunda sit, & decenter pro profunditatis ratione ampla, in fundoque

medio paululum aliquid habeat, quod in orbem tenuiter emineat.

In summa pixide circulus tenuis à labro minimum distans insit, cui in orbem prominenti operculum innitatur.

Pixidis operculum forma itidem rotunda sit vel ouata, quæ respondeat formæ pixidis, quod in medio instar ferè pyramidis extet: ab vno & altero item laterè paruulos tenuesque vncinos habeat, quibus in circulo ante includatur.

In eius summo crux paruula, aut imago Christi crucifixi, vel resurgentis infixæ hæreat.

Vbi præ inopia aliud non potest, Episcopi iudicio, operculum, & pixis ex aurichalco aut stamno inaurato esse poterit.

De sacculo Pixidis.

Sacculus in quem pixis includatur, cum sacra Eucharistia per loca montuosa, præruptosque colles via difficili defertur, è serico villosò, beneque contexto sit, colore autem albo ritu Romano, sed rubro more Ambrosiano.

Intrinsicè circumuestitus tela bambacina, eiusdem coloris vt est sacculus.

Altior paulò sit pixide quæ includitur. Fundum habeat firmiter confutum, benè crispatum, non quadratum, sed rotundum instar rose.

A summa parte funiculos sericos, eosque solidos certis foraminibus ita insertos habeat, vt cum ducuntur, sacculi os adstrictum benè cohæreat.

Qui funiculi ita oblongi sint, vt cum vsu venerit, illis collo appositis pixis inde pendeat.

De velis Pixidis.

Vela pixidi aut tabernaculo minori adhibenda, auro, aut argento sint contexta; vel quod magis laudabile esset, aurea, aut argentea, simbrijs circumquaque ex eadem materia adhibitis.

Eiusdem verò mensuræ cum ijs velis erunt, quæ calicibus adhibenda præscriptimus, vel maiora pro pixidis magnitudine.

Vela maiora ad sanctissimæ Eucharistia deferendæ vsum auro pariter aut

argento intexta, aut si quis velit, etiam aurea aut argentea, lata sint vt veli tela, longa cubitis sex.

De Umbellis.

Umbellæ, vna scilicet ad sacra Eucharistia contegendæ, altera ad insigniorum processionum officium vsui, è serico aut panno, auro argento ve intexto sint.

Umbella autem minus pretiosa è panno subserico, vel saltem è zambello con fici poterit.

A superiori parte contextæ sint tela bambacina: vndique verò ornatum habeat duplicium fasciarum, quæ duodecim circiter vncijs longè pendeant: ijsque fascijs consuetæ sint ab omni parte simbriæ filamentis satis prolixis.

Porro inter vtramque fasciam hastile inferatur: quod panno adaptatum & annexum, rectè extendat latera umbellæ.

Cuius umbellæ lateribus singulis, hastilia picta paribus inter se spatijs disposita, quibus illa tolli & gestari possit, quatuor plurave, pro eiusdem umbellæ magnitudine supponantur.

Sint verò umbellæ rubri coloris, vbi ritus Ambrosianus est, at vbi Romanus, albi.

Tertia umbella, quæ adhibenda est, vbi sæpè per semitas & angustos tramites sanctissima Eucharistia fertur, eiusmodi sit, quæ in orbem ducta, ac nonnihil fastigiata, latè per diametrum pateat cubitis circiter tribus: fasciola præterea circumdetur, quæ ex eadem materia constans, filamentis appensis circulatione pendeat.

Sustinetur verò hastili vno, à cuius summo capite, tanquam à centro quodam, radij quidam lignei exeuntes umbellam vndique fulciant.

Sit porro hoc hastile in media parte ita flexum, vt cum ab eo qui post sacerdotem incedit, sustineatur, in ipsius tamen sacerdos caput amplè diffundatur.

De Laternis.

Laternæ ad sanctissimi Sacramenti ferendi vsum comparètur quatuor:

Bb 3 quæ

quæ ex ligno inaurato pictove, aut ex tenuissima saltem lamina ferrea consistent: in ijsque fenestellæ aptè dispositæ cornu pellucido clausæ existant; ferumq; præterea intrinsecus promineat, cereis inferendis infigendisve accommodatum.

Vt autem altè præferantur, hastilibus longitudine quatuor cubitorum firmiter infixæ hæreant.

De Cereostatis breuioribus.

Cereostata breuiora, quæ vsui esse possint sacræ Eucharistiæ associandæ, ea forma apparari debent quæ cereoferarijs longioribus præscripta est: at hæc breuiora esse debent: vt cum vsu venerit, cereis insertis possint manibus gestari.

Colore vel rubro, vel albo, prout ecclesiæ more vti Romano, aut Ambrosiano.

De Mappis ad vsum sacræ communionis.

Mappæ, quibus scabella oblôga ad sacræ cômunionis in ecclesiâ ministrandæ vsum parata sternuntur, latæ sint non minus cubitis duobus: longè verò, vt est scabellorum longitudo. Mappulæ autem breuioribus, quæ ad eum vsum parantur, cum in ecclesiâ, vel ægrotis sacræ Eucharistiæ ministratur, confectæ sint puro & tenui texturæ opere: longè pateant cubitos tres. latè circiter duos: ac ne extremitates quidem simbricata habeant, præter capita, quæ certe exornari conuenit.

De Scabellis oblongis.

Scabella oblonga, quæ vsui sacræ cômunionis fidelibus in ecclesiâ præbendæ sunt, altitudine consistunt cubitorum circiter duorum, latitudine vnciarum sexdecim: sintq; condecenter dolata.

De Vasis Purificationis.

Vasa ad purificationis vsum parata, caueatur, nè si aurea aut argentea sint, calicis formam exhibeant; neque

verò similia item cyathis vinarijs: è crystallo saltem conficiantur.

Oenophora è stanno parentur, ita ampla, quæ purificationis vinum contineant: vrcei item minores.

De Cruce ad ægrotos ferenda.

Cruce quæ ad ægros fertur, ex auro, argentove, aut aurichalco, è ligno picto inauratoq; præclarè cōfecta, eiusmodi sit, in qua Christi Domini imago decorè expressa pietatem excitet.

De Tabella gestatoria pacis.

Tabella gestatoria pacis, quæ pretiosior est, ex auro, vel argento; minus pretiosa, ex aurichalco conflata, aliquoq; præ cælaturæ ornatu insignis, imaginem pietatis condecenter egregieq; expressam exhibeat: latitudine consistet vnciarum octo, longitudine duodecim circiter; à tergo manubriū habeat eiusdem metalli.

De Superpelliceo.

Superpelliceum è tela lini, aut cannapari puri sit, eaq; non rudi sed candida, non crassiori sed tenui potius.

Manicis ita oblongis, vt crispatæ vsque ad digitos summos pertingant; quæ esse possent cubitis circiter duobus vel circa; latè autem patentibus in orbem cubitos circiter quatuor.

In ipso ore forma rotunda potius quam quadrata: latum pro capitis crassitudine.

A pectore nullo modo scissum, aut dissectum.

Longè ductum infra genua, atque adeo ferè vsque ad crura media.

Latè pateat ab extremis oris in ambitu cubitis circiter tredecim vel circa, ab humeris cubitis octo circiter, ita vt aptè consutum & crispatum decenter appareat, pro humerorum latitudine, corporisve crassitudine.

A nulla parte neque nimis, neque affectata artificiosi operis elegantia elaboratum, ab humeris præsertim non specioso artificij ornatum.

De

De vasis instrumentis que in sacristia reconduntur.

VAs ad vsum aque benedicende paratur, quod non luteum, non testaceum, fictileve sit; sed æreum, stannoque intrinsecus illitum; binis ansis, & ore patenti, ampleque constans, fundo item paulò quàm os angustiori; ita tamen, vt firmiter vas hegere possit.

Pollubrum, vas scilicet lauandis manibus sacerdotis, & vasculum item aquæ infundende aptum, cum is extra Missæ sacrum aliqua sacra ministeria obit, condecenti congruentique; inter se opere sint, ac magnitudine: ex argento autem constentur, aut saltem è stanno pretiosiori; tum pie alicuius celature, aut incrustationis ornatu constent.

Mantilia grandiora (que, præter ea que in sacristia appendenda sunt, ad abstergendas manus extra altaris vsum parari debent) filo non crasso nimis intexta, & ab omni parte condecenter exornata sint, tum ab vtroque etiam capite filamentis adiunctis.

Longè pateant cubitis tribus; latè verò, quanta sanè est telæ latitudo.

De Vasculis sacrorum oleorum in Plebana ecclesia.

Vascula sacrorum oleorum vsui Plebanæ ecclesiæ, grandia sint pro ecclesiarum, quibus distribuenda sunt, numero.

Que vascula argentea sint, aut saltem è stanno pretiosiori, literis vt infra inter se distincta: quibus singula sacra olea internoscantur.

Instar phialæ sint, operculoque duplici integantur; vno quod in os vasis infertur, altero quo vasis collum extrinsecus tegatur: quod vtrunque in gyrum oblique torquetur: vt ijs ita firmiter operatis, oleum sacrum effundi nequeat.

Capsulam habeat, que seruandis portari disque sacrorum oleorum vasculis vsui sit, cum ad ea ab ecclesia cathedrali accipienda stato paschæ tempore mittetur. Ea capsula è ligno sit, in tresque partes distincta; vt in singulis partibus vnumquodque sacri olei vasculum cum bam-

bacio aptè collocetur.

Corio decenti vndique pro integumento muniatur; ornatuque serico rubro intrinsecus circumuestiatur.

Operculum habeat eiusmodi, quod extrinsecus planum non sit, sed forma paulò eminentiori.

Clauæ & serra ita claudatur, vt cum ad accipienda sacra olea portatur aperta tradita, possit à cathedralis ecclesiæ ministro, postquam is olea tradiderit, claudì digito paululum à superiori eius parte presso: nec aperiri subinde alia clauæ queat, quàm illa ipsa, que apud Prepositum asseruatur.

De Vasis sacrorum oleorum in Parochiali Ecclesia.

Vascula Parochialis ecclesiæ ad vsum sacra olea seruandi, vbi præinopia ex argento fieri non possunt, è stanno puro, eoque nobiliori fient: tum perpolita mundaque; omnino sint.

Tria autem parentur, forma rotunda, atque eiusmodi, que inter se nulla planè dissimilitudine sint: atque sic quidem aptè coagmentata coniuncta ve, vt trianguli figuram exhibeant.

Is omnibus vasculis simul contegendis operculum vnum solidum adhibeatur, ita confectum, vt & paululum vasculorum contegendo vndique capiat, & cum illa operiuntur, hoc non disiungatur; sed in vna parte solum hebeat; totumque vasculorum opus operiatur.

Id operculum, et si totum solidum vnique est; triplici tamen circulo distinctum, triplicique; concavitate ab interiori parte constans, rursus ab exteriori paululum eminens (que concavitas vsui sit ad reponendum bambacium, quo sacrum oleum operatum est, cum illud postea ad ministerium adhibetur) & intrinsecus & extrinsecus in vnoquoque circulo literas aperte expressas habeat, quibus vniuscuiusque sacri olei vasculum distinctè internoscatur.

In primo vasculo sacrum oleum chrismatis asseruetur.

In altero oleum catechumenorum.

Operculum vasculi sacri chrismatis insculpitur his literis, C H R.

Bb 4 Alterum

Alterum quo vasculum olei catechumenorum insculpitur, CATH.

In tertio vase, alterum vasculum quod minusculum sit, ex argento, aut stanno, aut è salice inferatur, operculo contentum.

In hoc ipso vasculo sal asseruetur, vt cū sal renouari opus est, hoc exiguum vasculum inde tutò depromatur, ac periculū euitetur sacri olei effundendi, aut sale permiscendi.

Cotyla præterea, quam scatulam dicunt, è nuce aliave materia solida opere tornatili cum operculo fiat, totaq; corio contegatur; cuius operculum corio item intectum, ornatum aliquo impresso atque inaurato decoretur.

Tum scatula & operculum à parte interiori aliquo ornamento serico albo vestiantur.

Quæ ita confecta sit, vt paulò depressior sit quàm vasculi altitudo, quò facilius aperiat, neque necesse sit inde depromi.

Sacculus è serico confectus sit albo colore: si quando vsu venerit in locis montuosis facultate ab Episcopo data baptismum ministrari in alia ecclesia, quàm in Parochiali quæ remotior sit.

De vasculo extremæ vnctionis.

Vasculum sacri olei extremæ vnctionis ex argento aut stanno pretiosiori sit, idq; à reliquis sacrorum oleorum vasculis separatum.

Cui operculum in medio paulisper concavum affixum ita sit, vt cum vasculum aperietur, non disiungatur.

Eius inscriptio hæc sit, EXT. VNC. Ad hoc vasculum asseruandum scatula item vt supra adhibeatur.

Sacculus item sericus coloris violacei cuius forma sit eadem, quæ sacculo prescripto vasis chrisimatis, & sacri olei catechumenorum constituta est.

Fundum habeat forma non quadrata, sed rotunda instar paruae rosæ; cordula item sic oblonga, vt parochiano marumve curatori vsui esse possint ad vasculum collo appendendum.

De vase ad aquam baptismalem ferendam accommodato.

VT certum vasculum sit, quo & in vrbe è cathedrali, & in diocesi è præpositurali plebana ecclesia in Sabato sancto, vigiliaque Pentecostes ad vnamquamque parochialem ecclesiam aqua baptismalis asseratur; parochi singuli phialam paruulam ex argento aut è stanno pretiosiori, dedita opera confectam, sibi comparent, quæ huic solùm, neque alij præterea vsui sit.

Hæc porro phiala eiusmodi sit, quæ duas tresve uncias aquæ capiat: habeat præterea tum operculum catenula minuta affixum, quo in orbem vbique versatili integatur; tum alteram item catenulam operculo vncijs tribus altiore, quæ illi deferendæ vsui esse possit; adiuncta huic catenulæ cordula serica, quæ dum asfertur, à collo sacerdotis ferentis pendeat.

De Vasculo in quo sacre hostiæ asseruantur.

Vasculum quod sacris hostijs asseruandis paratur, ex operculo confectans, forma rotunda sit, ex argento, aut saltem ex polito ligno tornatili, aliave decenti materia, decoroq; item ornatum & opere confectum: intrinsecus verò serico panno vestitum.

Late pateat vncias quatuor pluresve, vt hostiæ inde promi commodè possint.

Alterum item vasculum minoribus hostijs asseruandis paratur, quod ex eadem materia, eodem opere, eodemq; ornatum confect; at amplitudine maiore, nempe sex plurimumve vnciarum per diametrum ducta, vt pro ratione loci plures hostias capere queat.

De vase ad vsu abstergendi Calices, & lauandi corporalia.

Vas ex aurichalco confectum, aut æneum paratur instar peluis, binis manubrijs constans, atque ab vno latro ad aliud cubito vno & vncijs octo pluresve, pro ratione ecclesiasticæ suppelletilis, vndique amplum, oreq; ornatum.

uenti, per quod quasi per canalem aqua inde paulatim in sacrarium effundi possit.
Quod vas vsui solum fit abstergendi calices, & lauandi corporalia.

De Capsulis corporalium, & purificatorum.

Capsulae corporalium, è specioso ligno, aut certè condecenter ornato sint: intus verò serico, aut tenui panno lineo circumuehitæ; forma verò quadrata.

Capsulae item purificatorum, itidem vestitæ atque expolitæ.

De Tapeto vsui sacerdotis sacras vestes induentis.

Tapetum decens paretur, quo is sacrificii locus sternatur, vbi sacerdos sacrum facturus se induit.

Vbi verò præ inopia non potest, loco tapeti tabulatum instar clathrati operis fit, à pavimento altè exstructum vncijs sex; ita tamen exiguis foraminibus quadratis, trium scilicet vnciarum tantum, plenum fit, vt stantis sacerdotis pedes non offendat.

De Mantilibus vsui abstergendarum manuum.

Mantilia quæ abstergendis manibus vsui in sacrificia parantur, eo opere quod Damascenum dicunt, confecta sint; tanta latitudine constant, quanta est propria tele latitudo; longitudine verò cubitorum octo, aut plurium, pauciorumve, pro loci altitudine, depressione ve.

Hæc porrò mantilia tornatili ligno, quod altè collocatum, beneficio ferri quo traieitur, circumuoluatur, extensa imponantur.

Quorum mantilium capita eatenus demissa sint, vt hominis stantis vsui esse possint; funiculis verò insertis hinc inde colligentur, vt per tornatile lignum circumduci queant.

De Tabellis, quæ in sacrificia affiguntur.

Tabellæ, quæ multiplices, variæque mox supra præscriptæ in sacrificia affiguntur, non quærneæ, non nuceæ, neque denique è ligno subobsuro sint; sed ex abiete, aliave id generis arbore albicante: vt ne literarum pagine quæ illis agglutinabuntur, reddantur obscuriores, sed illustres potius, ex albedine ligni cui affiguntur.

Ad quarum tabellarum ornatum coronices ab omni parte adhibeantur; eæque expolitæ, aut præclarè pictæ, aut etiam inauratæ, pro ratione paginarum quæ ipsis tabellis affiguntur.

De Suppellestiale officiorum funeralium.

Cœnotaphia, quas tumbas dicunt, in diuinorum officiorum pro mortuis celebritate adhibenda, aut in arcum, aut in acumen ducta esse possunt. Stragulum cœnotaphij, ad basim scilicet sternendam quæ cœnotaphio subijci solet, è panno saltem laneo coloris nigri paretur.

Aut verò basis nigro colore pingatur, crucibus etiam, mortuorumque capitibus albis appictis.

Pallium vel tegendi cadaueris, vel cœnotaphij sternendi vsui paretur: hoc cœnotaphij sine cruce; illud verò cadaueris crucem albam in medio habeat.

Vtrunque porrò sit colore nigro; ac nisi pretiosius quis malit, è panno serico villosi, quem villutum dicunt, aut saltem laneo contextum.

De Crucibus cœnotaphij.

Cruces cœnotaphij, ex aurichalco saltem, aut ex ligno, etiam decorè picto conficiantur.

Quæ cruces vt rectè stent, bases marmoreæ, aut saltem ligneæ, ad eas aptè sustentandas parentur, in quarum medio foramen rectum insit, quod earum hastile capiat.

Sint verò à parte transuersa latitudinis cubitorum duorum; à recta longitudinis totidem præter manubrium.

De

De Candelabris cœnotaphij,

CAPVT AD DVOS HARVM
Instructionum libros pertinens.

Cubiti qui ex vncijs vngintiquatuor conficitur quarta pars vnciatum delineata, hæc est.

Candelabra cœnotaphij ex ferro confluentur; altitudine consent cubitorum duorum & dimidij, suffalciantur firma base, quæ instat tripodis; aut alterius firmitoris generis sit, ne fortè præ pondere & longitudine cereorum facile corruant; orbem præterea è lamina ferrea conflatum à superiori parte habeant; cuius orbiculi extremitas sursum reuocata, ceram defluentem continet.

Super hoc item orbiculo apex ferreus infixus extet; cui vasculum inferatur; ad cereos excipiendos aptè accommodatum.

De alia Suppellectile instrumentali.

Tripus ad thuris adolendi vsus, cum Missæ, & Vesperæ solenniter fiunt, è patella, aut vase focario conficitur in quo ignis, prunave accensa teneatur; è ferro autem, aut ex aurichalco sit.

Cui tripodi adiungatur etiam cochlearum cum manubrio adunco & forcipe ad prunam excipiendam.

Vasa in quibus oleum ad vsus lampadum reconditur, è lapide sint; aut è querno saltem ligno; operculis item consent aptè compositis.

Guttus olearius, in quem scilicet è vasibus oleum infunditur; è stanno, aut saltem ex ferrea lamina tenui confectus; ore satis patulo sit; è quo oscillum excutitur rostri instar, per quod tenui fluxione oleum in lampades transeat.

Infundibulum eiusmodi sit, quo oleum ex vasibus lapideis querneisve haustum in guttum effundatur; cuius infundibuli manubrium extremum reflexum sit, vt appendi possit.

Hæc de Ecclesiæ fabrica, tum interiori tum exteriori, ac de suppellectilis præterea ecclesiasticæ ratione formæque, duobus harum instructionum libris nos complexi, edimus ad Prouinciæ nostræ vsus.

In omni autem (vt decretis prouincialibus sancitum est) ecclesiæ, cappellæ, altaris, ædificijq; alterius ecclesiastici ædificatione faciendæ, instaurandæ, resarciendæve, in omni ecclesiastico ornatu, & sacræ suppellectilis apparatu, ratione ac forma etiam his instructionibus quocunque modo demonstrata præsumite, ab ijs quorum interest, Episcopi sui iudicium, & consilium, assensusq; adhibeatur; vt cum omnia ad diuinum cultum pertinentia illius iudicio dirigantur; tum ipse etiam accuratè videat, vt omnia & singula, quæ his duobus libris comprehensa aut demonstrata sunt, quoad eius fieri potest, rectè conformentur harum nostrarum Instructionum præscriptis.

Quoniam verò quæ hoc & illo superiore libro præscripta sunt, præsumptibus, aliæ difficultate, in vna quaque ecclesia non omnia singulave statim & vno eodemque tempore præstari fortasse poterunt: idem Episcopus pro sua prædètia dispiciet ac statuet, quæ primum, quæ deinde magis necessariò parandæ conficiendæve, quæ post item, & quæ vltimo loco pro ecclesiarum ratione, proq; opportunitate præstandæ ordine sint, siue ad fabricam, siue ad suppellectilis modum vsusque pertineant: ita vt demum quantum fieri potest, singulæ Ecclesiæ, Capellæ, Altaria, & partes etiam singulæ ædificatæ, restitutæ, instauratæ, instructæ, exornatæq; sint ad harum instructionum præscriptum.